

locutus, et pede satis lento loquendi terminum assecutus: quæso te, Virgo sancta, ut, cum tuo in cœlestibus Filio nunc assistas, ab ejus, qui tuus est, cura et sollicitudine non desistas. Tuus quidem ego sum, si non satis condigno merito, affectu saltem paululum promptiore, tuus, tibi serviens, quamvis adhuc nesciens utrum dignus odio vel amore (*Eccle. ix*); tuus, tibi desiderans obsequiis et muneribus complacere, si tamen in proposito mihi dederis efficaciter prævalere. Tu igitur, Virgo sancta, de manu mea suscipe parvum munus, non est aurum, non argentum, non lapis regum donariis opportunus; sed inculta verborum libatio, sensu prodita grossiore, parva satis oblatio, sed plena vigiliis et labore. Cujus exercitio tanquam rudi gymnasio postquam me contuli, multis molestiis sum percussus, et occursum malignantium velut a fronte graviter repercussus, opusque inchoatum multoties pressuris durioribus

intermisi, sed revocante et juvante tua gratiore memoria non dimisi. Tu igitur cujus ope, in camino pressurarum sub gravi malleo non defeci, sed utcumque respirando, opus cœptum in tuo nomine jam perfecti, nunc oblatum suscipe, offerentem corripe misericorditer, et emenda, emendatum dilige, dilectum tuo Filio me commenda. Scio enim quia si fuero tua illi benevolentia commendatus, vel me prorsus non mordebit, vel morsu non nocebit coluber venenatus; et vel linguas detrahentium ad modestum silentium ille tuus Filius revocabit, vel rumores eorum veneficus in antidotum salutiferum commutabit. Sic nimirum a cunctis nocentibus, tuo spero interventu, tua gratia liberari, liberatus per gratiam donis potioribus cumulari: cumlato jam concedes per te in Filio gratulari, et ut finem ponam libro, mihi tandem a malis libero vobiscum in cœlestibus gloriari.

Commentarius hic, quem in Cantica canticorum doctissime et sensu sublimi conscripsit D. Philippus ab Eleemosyna, est verbum bonum, purgatum eloquium et castum. Hoc ergo Regina dicatum opus, in quo illa pulcherrima mulierum assistere describitur in varietate meritorum suo præ filiis hominum forma specioso dilecto, suscipe et suscipe quisquis Sponsæ vis uberibus inebriari, et in cellam Sponsi vinariam ordinata charitate introduci.

JOANNES GALLEMART S. Theol. Doctor, et catecheseos professor in Universitate Duacensi, hac 7 Febr. 1618.

PHILIPPI DE HARVENG

ABBATIS BONÆ SPEI

286 IN CANTICA CANTICORUM MORALITATES.

PROŒMIUM

Dominis atque per omnia merito sanctitatis reverendis Patribus suis, MILONI Morinensium episcopo, HOCOMI Præmonstratensium abbati, ille servorum Dei peior et ultimus, cujus nomen continetur in quinque primis litteris primarum quinque partium primi tomi: discretam unguam habere pedis Ezechielis vituli.

Opusculum subjectum in Canticis canticorum divina gratia præeunte incepti, hortatu et animatione cujusdam viri fidelis qui aliquando audierat me disputantem de quibusdam sententiis Divinitatis. Præterea quædam infirmitas a pueritia mea, licet per intervalla, frequenter me tamen pulsant et pulsavit, quæ maxima ex parte me ad hoc opus incitavit. Arbitratus sum enim, si huic operi ardentius insisterem, quod pulsantis infirmitatis interdum molestias minus sentirem. Ratus sum, inquam, quod instantia hujus operis a me expelleret infestationem præfate infirmitatis. Sane fateor omnibus rei veritatem. Opus quidem Deo aspirante a me inceptum est, sed tamen prædicta infirmitas parum mihi adhuc

mitigata est. Sed fortasse erunt aliqui mei vel alterius ordinis qui zelum Dei simulantes se habere, quamvis non secundum scientiam, dicant: Ille quis est, aut quæ est persona ejus vel vita ipsius, seu sapientia, quia hoc præsumpsit facere? Quibus inquam: Ego quidem, sicut supra dixi, peior et ultimus sum servorum Dei, persona corporis infirma, sermo contemptibilis, vita satis coram Deo despicibilis, sapientia vero mea nulla est.

(96) Magna, inquit, multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te (*Psal. xxx*). Vere magna et admirabilis est multitudo dulcedinis Dei, quam abscondit Deus timentibus et diligentibus se, et hic in divinis Scripturis et in futuro sæculo in contemplatione suæ majestatis. Sed hanc dulcedinem sæculi amatores capere non possunt, quia delectationibus vanis et concupiscentiis mortiferis repleti ad ineffabilia gaudia cœlestis patriæ nullatenus suspirant (97). Hanc ergo brevem præfationem idcirco præmittimus, antequam ad librum perveniamus, quatenus auditorem nostrum ad intelligenda divinæ lectionis sacramenta studiosum et sollicitum

(96) Desiderantur hic nonnulla quæ legi non potuerunt in autographo lituris passim opeleto.

(97) Pauca desunt hic.

faciamus, ne in hoc libello quidquam corporale vel carnale requirat. Est enim hujus libelli littera ab eo quod sonare videtur satis aliena, et nisi hanc a Spiritu sancto per certo editam esse crederemus, indignum esse per omnia Spiritus sancti charismatibus adjudicarem. Quis enim oscula audiens, oculos, et genas, et labia Sponsæ nominari, non statim ipso auditu merito indignaretur, eo quod talia in divinis eloquiis reperirentur, nisi Spiritu sancto dictante, de adventu Filii Dei ad humanum genus, de salute animarum fidelium hæc scripta esse crederentur? Verum quanto durius littera nos à carnali et exteriori intellectu repellit, tanto nos ad interiorum et Deo amabilem sui intelligentiam suavius intruducit. Sane in hoc creditur quod a septiformi gratia Spiritus sancti liber iste conditur, quia omnes et singulæ sententiæ, quæ in eo reperiuntur, septem in se ad minus continere videntur, scilicet, **287** divinitatem et humanitatem Christi; conjunctionem Sponsi et Sponsæ, id est Christi et Ecclesiæ. Secundum vero rhetoricos flores, unimembrem vel bimembrem seu trimembrem aut quadrimembrem orationem. Juxta autem sæculares, disciplinas septem liberalium artium, tres partes philosophiæ: logicam, ethicam, physicam, id est rationalem, moralem, naturalem, sine quibus partibus philosophiæ non valet liber iste exponi.

Præterea, titulus qui huic libello præfertur, totius libri sensum in se continere videtur. Sicut enim in cælo sol positus diffusis ubique radiis suis, et dilatata admirabili claritate sua, totum mundum præsentia illustrat, sic iste titulus, qui huic libello præponitur, quid iste libellus velit dicere, maxima ex parte jam nobis manifestat dicens: *Vox optantis Christi adventum.*

Quæritur in isto primo titulo cum duæ personæ introduci videantur, Christi videlicet et cujusdam optantis, cur istius optantis proprium nomen non exprimitur, cum Christi nomen manifeste nominetur? Ad quod dicendum, quia si quælibet persona nominatim exprimeretur vel proprie poneretur, aliæ personæ quæ in isto libro variis modis loquuntur, fortassis exclusæ viderentur. Christi vero nomen idcirco manifeste et sine velamine ponitur, quia de nullius alterius adventu, nisi de solius Dei Filii adventu et incarnatione prophetia libri hujus contentitur. Tum præterea possunt aliqui mirari cur Christus, qui dignior et excellentior persona est, in hoc libro primitus non incipit loqui. Sed ratio justa et auctoritate subnixæ hoc ex postulabat, ut inferior persona in primis loqueretur, et ipsum, sine quo salvari non poterat, ut ad sui liberationem veniret, humiliter deprecaretur, et diceret: *Osculetur me osculo oris sui* (*Cant. 1*). Beatus Paulus apostolus nos instruit, dicens: Quoniam quidem omnia quæ contigerunt patribus nostris, in figura contigerunt illis (*I Cor. 10*).

Si ergo apud illos figura fuit, apud nos veritas esse debet. Multam igitur Scripturam Veteris Testa-

menti apud memetipsum revolvens, hujus veritatis figuram requirebam, si forte aliquis patriarcharum, vel prophetarum alicubi osculatus fuisset uxorem suam; quatenus figura præcedens, clarius nobis manifestaret subsequenter. Verumtamen hoc de nullo alio, nisi de solo Jacob patriarcha scriptum reperi. Siquidem de eo solo scriptum est quod osculatus sit aliquando uxorem suam, illam videlicet famosissimam Rachelem de qua nulli dubium est, quin teneat sanctæ Ecclesiæ figuram. Jacob vero et nominis interpretatione, et virtutis operatione, figuram Christi dignoscitur tenuisse.

Scriptum est enim in libro Genesis (*cap. xxix*) quod quondam idem patriarcha Jacob ad terram orientalem proficisceretur, qui veniens ad quemdam pntem, cum pastoribus regionis illius loquebatur, et ecce, inquit Scriptura, Rachel cum grege suo veniebat, nam gregem patris sui ipsa pascebat. Quam ergo cum cognovisset Jacob esse consubrinam suam, gregem illius adaquavit et osculatus est eam.

Postea vero flevit Jacob, et indicavit ei eo quod esset consanguineus ejus. Quis igitur ille est, qui ad terram orientalem proficiscitur, nisi Christus de quo propheta ait: *Ecce vir, Oriens nomen ejus* (*Zach. vi*). Quæ vero est terra orientalis, nisi beata et perpetua Dei Genitrix Virgo Maria, de qua Christus oriri dignatus est, quam Ezechiel (*cap. xi*) portam orientalem appellat? Quid putens ille præfiguravit, nisi mysticam et occultam Scripturam quæ Christum nasciturum esse prædixit? Quid denique Rachelis grex significavit, quem Jacob adaquavit nisi gregem prophetarum, quem Christus aqua fontis salientis in vitam æternam potavit? Quid vero fetus Jacob insinuavit, nisi compassionem quam Christus de nobis habuit quando pro nobis mori disposuit? Quid est autem quod sanctus Jacob Racheli indicat quod consanguineus ejus est, nisi hoc quod Dominus per prophetam dixit: *Narrabo nomen tuum fratribus meis* (*Psal. cxi*), et in Evangelio: *Ite, nuntiate fratribus meis etc.* (*Matth. xxviii*.) Quid vero designat osculum quod Jacob Racheli dedit, nisi hoc quod Christus naturam generis humani per incarnationis mysterium sibi sociavit? unde idem genus humanum in hoc loco de eodem Christo dicit: *Osculetur me osculo oris sui*. Idem ille qui quondam a patriarchis præfiguratus, et a prophetis prænuntiatus est, ille, inquam, veniat, et de mea natura carnem immaculatam assumat, et me ad paradisi gaudia, quæ per Adam perdidit, mirabiliter reducat. Dicat et sancta Ecclesia de Christo: *Osculetur me osculo oris sui*, id est Verbum caro fiat, et sicut olim de Adam dormiente Eva fabricata est (*Gen. 11*), ita idem Verbum caro factum (*Joan. 1*), scilicet, Deus homo factus, moriens in cruce, me sibi sponsam sanguine suo subarrhatam despondeat. Dicat et beata Maria mater Christi, dicat, inquam, et ipsa de Christo: *Osculetur me osculo oris sui*, id est sicut dudum per Isaiam prophetam promisit

dicens : *Ecce virgo concipiet* (Isa. vii), Filius Dei in me veniat, et de mea virginea carne, corpus sacrosanctum accipiat, ut tanquam sponsus de thalamo suo (Psal. xviii), sic ipse carnis meae purpureo decoratus pallio procedat de utero meo. Dicit etiam unaquæque anima fidelis de Christo : *Osculetur me osculo oris sui*, id est sic me sibi societ per fidem et operationem in hoc sæculo, quatenus in æterna felicitate **288** unus spiritus effici merear cum ipso. De hoc osculo Christi et sanctæ Ecclesiæ, id est Incarnationis mysterio, David prophetæ dicit : *Justitia et pax osculatae sunt* (Psal. lxxxiv). Junge ergo, si tati placet, liliam violæ vel rosæ, tale est osculum Sponsi et Sponsæ, Christi et Ecclesiæ, id est conjunctio divinæ et humanæ naturæ. *Osculetur me osculo oris sui*. In ista sententia invenies septem sacramenta, Jacob et Rachelis, Dei et generis humani, Christi et sanctæ Ecclesiæ, Filii Dei et beatæ Mariæ, Christi et fidelis animæ, pacis et justitiæ, liliæ et violæ.

RECAPITULATIO A SUPERIORIBUS.

Summa intentione et puro corde a nobis Deus exorandus est, declaratio sermonum cujus illuminat et spirituale intellectum parvulis malitia manifestat (I Cor. xiv), quatenus dignetur oculos cordis nostri revelare, ut valeamus mirabilia, quæ sunt in lege ejus, considerare. Auctorem igitur hujus libri Spiritum sanctum nullus sane sapiens dubitat. Salomonem vero organum fuisse Spiritus sancti, eo tempore quo librum istum edidit nullus ecclesiasticis litteris imbutus ignorat. Sine enim Spiritus sancti gratia non potuit proferre tanta ac talia Christi et Ecclesiæ sacramenta. Cum ergo ratum teneamus, quod Spiritus sanctus hunc librum fecerit, querendum nobis est, quare idem Spiritus sanctus eundem librum ab O littera incœperit vel quid sibi in hac littera, plus quam in aliis litteris placuerit. Veruntamen sacramentum hujus litteræ quæ est O, quantæ sit auctoritatis et dignitatis, ipse dignatus est ostendere, qui ejusdem litteræ nomen sibi imposuit, dicens : *Ego sum α alpha et ω* (Apoc. i), id est principium et finis. Principium, inquit, sum, dans principia existendi omnibus creaturis. Finis sum, id est consummatio; quia omnibus hominibus deficientibus, solus remaneo, quoniam ego sum Deus et mutabilitati nequaquam subjaceo, unde Jacobus apostolus ait : *Apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio* (Jacob. i). Quod autem Christus finis sit, id est consummatio, Paulus manifestat cum dicit : *Finis legis Christus ad justitiam omni credenti* (Rom. x). Denique si sacramentum hujus litteræ, quæ est O, adhuc subtilius indagare voluerimus, in nulla alia littera tantam figuram, non solum totius orbis, verum etiam ipsius Dei reperiemus. Ex omni enim parte sui rotunda et perfecta invenitur, sicut orbis hujus sæculi a philosophis in modum spheræ rotundus describitur. Præterea si secundum Græca elementa attentius inspi-

amus, istam litteram α procul dubio invenimus eam esse trimembrem, id est tria membra habentem. Quid igitur designant tria membra in unam α litteram sursum respicientia, nisi tres personas in unius summæ Trinitatis substantia? Non ergo casu, sed certo Divinitatis mysterio Spiritus sanctus exordium hujus libri ab α littera inchoat, quia illud liber iste per omnem textum sui prædicat, qui totum orbem de nihilo creavit, et seipsum unam esse in Trinitate personam in Evangelio declarat, dicens : *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x). Tria igitur α litteræ membra in cœlum respicientia, tres personas, ut prædiximus, declarant in una Trinitatis substantia. Et bene ejusdem litteræ membra sursum aspiciunt, et quasi de cœlo venientia deorsum litteram unam faciunt, quia cognitio sanctæ Trinitatis per Dominum Jesum ad nos descendit, et in unam sanctam Ecclesiam catholicam per fidei unitatem, sedem sibi collocavit. Eapropter in Evangelio ipse Dominus Jesus ait : *Hæc est autem vita æterna ut cognoscant te et quem misisti Jesum Christum* (Joan. xvii) subauditur : et Spiritum sanctum, unum et verum Deum esse. Sane neque hoc a prudenti lectore negligenter arbitror prætereundum, quod iste liber ab osculo (quod est signum charitatis et pacis), sumit exordium. Illum namque mysticis et apertis locutionibus nobis insinuat, in ejus nativitate angelica multitudo clamat. *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. ii). Est præterea aliud sacramentum quod adhuc de osculo potest dici, quia non valet nisi a duobus osculum fieri. Duo ejusdem e diverso dentes accedunt, in uno pacis osculo conveniunt, sicque simul conjunctis labiis in charitate osculum perficiunt. Duo quippe e diverso accedentes et in unum convenientes, divinitas et humanitas Christi non incongruenter debet intelligi, quæ valde ex diverso accesserunt, quando altera de cœlo, altera de terra in unum beatæ Mariæ semper Virginis uterum simul convenerunt, et quasi perfectum osculum dederunt sibi invicem istæ duæ naturæ, quia sic operante gratia Spiritus sancti sunt inseparabiliter fœderatæ, quatenus sine fidei periculo ulterius non debeat dici Deus sine homine nec homo sine Deo; et hoc est quod dicere videtur eadem nostra natura in hoc nostro libro : *Osculetur me osculo oris sui*; ac si diceret : Opto ut sic me Deus Dei Filius in uterum Virginis assumat, id est, Verbum caro fiat, quatenus quod erat, semper verus Deus permaneat, et me immutatam de mortalitate ad immortalitatem secum in unam personam Dei et hominis æternaliter constit

Auctoritate Scripturæ sacræ didicimus (Job v); quia nihil fit in terra siue causa, eo **289** quod in manu Dei sumus, et nos, et sermones nostri. Quia ergo constat sine dubio quod quoniam in manu ejus sumus et nos et sermones nostri, profecto liquide patet, quia non possumus quidquam bene loqui, nisi aut illo cooperante, aut ab illo permissi. Denique, et si nihil sine causa in terra fieri dicitur, nec

hoc utique absque ratione factum esse arbitramur, ut in principio expositionis hujus libelli, liliis et violis et cæteris floribus uteremur. Dignum plane fuit ut expositio nostra a floribus sumeret exordium, quia de illo ipso adjuvante loqui disponimus qui ait: *Ego flos campi et lilium convallium* (Cant. II). Siquidem ipse est flos ille admirabilis, qui secundum Isaiam prophetam (cap. XI) de radice Jesse ascendit, id est Christus, qui de Maria Virgine carnem assumpsit, et sicut flos suaviter redolens, undique suum gratissimum emanat odorem, sic ipse notitiam suæ divinitatis et humanitatis in universum sparsit per orbem. Præterea sicut flores sine humano cultu ex se gignunt favos et mella, sic Deum et hominem absque virili contactu de se genuit Virgo Maria. Dicamus ergo hunc librum, qui de illo admirabili flore loquitur, florem esse florum, id est florem esse aliorum librorum, præter ipsius summi floris, id est Christi.

Omnes quippe sancti, flores in sancto colloquio sunt appellati, unde est illud: *Iustus ut palma florebit*, etc. (Psal. xci.) Iusti floreant sicut lilium ante Dominum. Sane omnes sacræ Scripturæ libri, flores appellari possunt, pro eo quod nos floribus, id est virtutibus spiritualibus florere faciunt. Igitur sicut Christus flos est aliorum florum, id est honos, gloria et decus suorum sanctorum, sic liber iste, qui appellatur Canticum canticorum, sicut supra diximus, excepto Evangelio Christi, flos est florum, id est flos aliorum librorum. Ecce, ut audivimus, Sponsus, id est Christus in hoc libro lilium se appellat, et ideo quia in omnibus pene sacri eloquii locis lilium virginitatem et castitatem munditiamque significat. Et quoniam ipse virgo et Virginis filius fuit, propterea maxime in Evangelio suo, inter reliquas virtutes, castitatem nobis commendavit, dicens: *Sint lumbi vestri præcincti* (Luc. xxi.) Ac si diceret: Quoniam amatorem virginitatis, castitatis et munditiæ me esse non dubitatis, videte ut in cogitatione, locutione et opere, castitatem, quæ mihi præ omnibus virtutibus grata est, custodiat. Præterea denique et in Nazareth quæ interpretatur flos, sum nutritus, quia anima illa delectabiliter me pascit et nutrit piis operibus, quæ virginitatem spirat, castitate flagrat, munditiam amat.

Sicut igitur per lilium Sponsus idem Christus in hoc libro potest intelligi, sic etiam per violæ florem, Sponsa ejus, id est sancta Ecclesia debet interpretari. Et merito per hunc florem, scilicet violam, quæ purpurei vel ætherei coloris est, pia Mater Ecclesia designatur, quæ filios suos incessanter ad gloriosa martyrum certamina et ad superna perpetuæ beatitudinis gaudia adhortatur. Per purpureum igitur colorem accipitur gloria martyrii, per æthereum vero felix et gloriosa expectatio regni Dei. Sed neque hoc sub silentio prætereundum videtur, quod idem flos, scilicet viola, temperativæ naturæ esse describitur, adeo ut illis mederi valeat, quæ ultra vires immoderatus ardor carnis fatigat.

Quod profecto sanctæ Ecclesiæ eleganter assignari debet, quæ filiis suis ab omnigena tentationum infestatione vulneratis, piæ confessionis et pœnitentiæ malagmata adhibet, unde et unusquisque fidelis debet dicere ad matrem suam Ecclesiam: *Secundum multitudinem tentationum mearum in corde meo consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.*

SECUNDA ALLEGORIA DE JACOB.

In memoria abundante, in Spiritus sancti delectatione recordari debemus quod in superiori parte hujus libri de profectione Jacob patriarchæ ad terram Orientalem locuti sumus, et (prout Spiritus sanctus eo tempore vires nobis ministravit) paupertas nostri ingenii ipsum Jacob, et terram Orientalem allegorico sensu interpretando discussit. Restat

igitur, ut iterum repetamus, et non, ut dignum est, sed ut raritas nostri sensus utcumque capere potest, secundæ allegoriæ flores suaviter redolentes perquiramus. Ager enim quidam est redundans floribus divina pagina, in quo delectari debet fidelis anima, colligendo diversos allegoriæ flores, id est meditando sensus spirituales. Unde David propheta dicit: *Delectare in Domino et dabit tibi petitiones cordis tui* (Psal. xxxvi.) Terra igitur Orientalis, juste appellatur cœlestis Hierusalem, scilicet habitatio supernorum civium, de qua Psalmista ait: *Portio mea in terra viventium* (Psal. cxli.) Ad quam profecto qui bene operando pervenire poterit, mortem ultra non gustabit, quia tunc in Deo æterna nativitate sanctus quisque renascitur, cum ejus vita temporalis condi-

ditionali morte terminatur. Eapropter elegans consuetudo in sancta Ecclesia inolevit, ut tunc sanctorum natalitia pronuntiamus, quando illos ex hac luce migrasse cognoscimus. Quis ergo est ille Jacob, qui *luctator* interpretatur, nisi spiritus noster, cui colloctatio adversus spirituales nequitias sine intervallo indicitur? Proliciscatur ergo noster Jacob ad terram Orientis, id est festinet spiritus noster passibus bonæ operationis ad terram repromissionis: ad quam repromissionis terram Paulus suspirabat, cum dicebat: *Festinemus ingredi in illam requiem* (Hebr. iv). Sed festinantibus nobis ad cœlestem Hierusalem, puteus qui grandi lapide clauditur, obviat, quia sicut David propheta ait: *Judicia Dei abyssus multa* (Psal. xxxv.) Cui Salomon concordat: *Omnia, inquit, reservantur homini post mortem incerta* (Eccl. ix). Quid vero dicimus esse hunc puteum qui grandi lapide clauditur, nisi occultum et terribile Dei consilium, quod nullatenus usque ad diem judicii manifestatur? Quod propheta expavescens ait: *Venite et videte opera Dei, terribilis in consiliis super filios hominum* (Psal. lxxv.) Quid autem pastores illic cum gregibus suis significant, qui circa puteum accubant, nisi fideles animas tam prælatorum quam subditorum, quæ judicium Dei expectant? Unde bene dicitur quod congregatis pastoribus cum gregibus tunc lapis ab ore putei removebatur, et sic oves adaquabantur, quia venientibus omnibus hominibus ad judicium Dei, terribile consilium ejus,

quod modo occultum est, manifestabitur. Tunc demum oves adaquabuntur aqua putei reserati, cum unusquisque damnabitur aut salvabitur secundum justum iudicium occulti consilii Dei: *Ite, maledicti, in ignem aeternum qui preparatus est (Matt. xxv)*; illis vero qui a dextris erunt: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum (ibid.)* Sicque mirabili et ineffabili modo Jacob recognoscet faciem cognatæ suæ Rachelis, cum spiritus noster contemplativam vitam aspiciet in cælis, ad quam diu suspiravit adhuc positus in terris. Et inde est quod Rachel interpretatur *visum principium*, quia tunc non *in ænigmate* neque *per speculum*, sed *faciæ ad faciem (I Cor. xiii)* contemplabitur noster spiritus ipsum Deum. Osculum autem quod dedit Jacob Racheli possumus sub illa Dominica sententia interpretari qua dicitur: *Pater, volo ut sicut ego et tu unum sumus, ita et ipsi unum sint in nobis (Joan. xviii)*. Luce ergo clarius constat quia quando alter alteri osculum pacis dat, sine interpositione alicujus rei, charitativo affectu, os ori consociat. Hinc est quod beatus Joannes dicit: *Filii Dei sumus, et nondum apparet quid erimus, scimus autem cum apparuerit similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est (Joan. iii)*. Non erit ergo inter Creatorem et creaturam aliqua oppositio, alioquin non esset vera et perfecta beatitudo.

RECAPITULATIO A SUPERIORIBUS

SECUNDUM ETHICAM,

Id est moralem intelligentiam.

Ad moralitatem accedentes, et de moralitate disserere cupientes, morigeratos nos oportet esse, neque enim de moribus hominum possumus eleganter quidquam loqui, nisi parte ex aliqua fuerimus moribus instructi vel adornati. Superius præfati sumus (nisi forte a mente nostra exciderit) quod liber iste a perfectione, hoc est ab O littera, quæ perfectionem significat, initium sumit. Quæ littera secundum Latinos, ut philosophi aiunt, totius orbis formam in seipsa insinuat, et secundum Græcos formata sanctam Trinitatem pro modulo suo nobis repræsentat. Qui ergo istum librum legis vel audis, perfectioni stude, perfectus esse satage. Audi non me, sed Dominum in Evangelio dicentem: *Perfecti estote, sicut et Pater vester perfectus est qui in cælis est (Math. v)*. Verumtamen perfectus esse nullatenus poteris, nisi summæ perfectioni, quæ Deus est, remota iniquitate perfecte adhæseris. Quam utique perfectionem David desiderabat qui dicebat: *Mihi autem adhærere Deo bonum est (Psal. lxxii)*. Perfecite ergo perfectus esse potes, si fidem sanctæ Trinitatis corde credis et retines, et eandem fidem operibus bonis adimple. Perfecite, inquam, perfectum te Deo in die iudicii repræsentabis, si in hoc seculo, quantum vales, ab omni peccato immunem te custodis. Sed quia, ut beatus Gregorius ait, bonum opus nihil valet sine castitate, sicut nec castitas aliquid valet sine bono opere, ideo bene quidem in nostra recapitulatione sequantur lilia virginitatem,

castitatemque, et munditiam significant. Sunt præterea quidam qui virgines et casti sunt, sed mundi non sunt, quia de virginitatis seu castitatis custodia insolenter superbiunt. Eva enim prima parens nostra, corpore quidem, virgo et casta fuit, sed mente immunda exstitit, quia magis diabolo falsa promittenti, quam Deo vera comminanti obedivit. Inde dicit divina Scriptura: *Qui exultat cor suum, mundus est coram Deo, nec prodest quidquam virginitatem et castum esse corpore, si fuerit incestus in mente. Refloreat ergo in nobis lilia spiritualia, scilicet virginitatis et castitatis et munditiæ cordis insignia, quatenus corpore et anima castificati, illa évangelica benedictione mereamur insigniri, qua nobilitantur illi quibus a Domino dicitur: **Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum 291 videbunt (Math. v)***. Unde merito violæ in ordine recapitulationis sequuntur, quæ ætherea claritate refulgent, quia illi bene castitatem custodiunt, qui per illius observantiam pervenire quærent ad cælestis regni gloriam. Flores autem cæteri qui in hac expositione speciali nomine non exprimuntur, reliquas virtutes decenter insinuant, quibus supradictæ virtutes exornantur. Sine enim humilitate, obedientia, charitate, patientia, longanimitate, perseverantia, prudentia, et discretionem, quæ mater est omnium virtutum, nullus potest perfectionem retinere, nec pacem, sive concordiam (quæ designantur per osculum Sponsi et Sponsæ) perfecte possidere.

PRIMA MORALITAS DE JACOB.

In veteri lege divina Scriptura nos edocet (*Levit. i*), ut qui de grege arietem, vel quodlibet animal sacrificiis aptum Deo offert, prius pellem detrahat, secundo carnem sacris ignibus admoveat, tertio adipem et ea quæ adipibus velantur, in holocaustum Domino offerat. Aries quippe sive vitula, est quodlibet sententia, ex Veteri Testamento excepta. Cui sententiæ quasi pellem detrahimus, cum historicam intelligentiam pertractantes, veram esse sancimus. Caro autem tunc sacris ignibus traditur, cum allegoria spiritualibus sensibus intellecta delucidatur. Adipem vero, et ea quæ infra sunt, Deo offerre nos arbitramur, cum moralitatem, et illa quæ de moribus pendent, ad utilitatem fidelium animarum, et laudem ipsius Dei perscrutamur. Quoniam igitur in superiori tractatu historicam Jacob allegorico et spirituali sensu interpretati sumus, quasi pelle subtracta, carnes sacro igne concremavimus. Superest ergo ut adipem igni divino admoveamus, id est ut moralitatem morali et excelsiori intellectu in lucem proferamus. Caro equidem nostra tunc terra Orientalis efficitur, cum in illa vitia mortificantur, et virtutes spirituales oriuntur. Quam profecto Jacob spiritualis, id est Christus invisere dignabitur, si talis fuerit, ut ejus visitatione digna habeatur. Puteus autem ille ad quem historialis Jacob venit, cor nostrum significavit, quod si perfecte Deum dilexerit, et sermonem ejus servaverit, Christus ad illud veniet, et in illo manebit, unde ipse in Evangelio

dicit : *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* (Joan. xiv). Lapis vero quo puteus clauditur, recte duritia cordis nostri intelligitur. Quam nimirum duritiam Dominus se nobis auferre pie repromittit, cum per Ezechielem prophetam dicit (cap. xi et xxxvi) : *Tollam a vobis cor lapideum, et dabo vobis cor carneum, et faciam ut in præceptis meis ambuletis*. Tres greges ovium cum pastoribus suis qui juxta puteum a Jacob reperiuntur, tria genera cogitationum sunt, quæ circa cor nostrum versantur. Recordamur enim in cogitationibus nostris plerumque malorum quæ fecimus, præsentia Deo auxiliante præcavimus, pro futuris, ne nos dimersos obruant, Deum exoramus. Et bene quidem historia refert quod remoto lapide greges illi adaquabantur, quia ablata cordis nostri duritia præfata cogitationes spirituali compunctione et salubri lacrymarum irrotatione debriantur. Pastores autem qui custodiunt supradictas oves, fides, spes, charitas sunt, quæ nostras simplices enutrient cogitationes. Liqueat ergo quia qui pro peccatis præteritis luget, præsentia cavet, pro futuris exorando timet, omni modo ab omni peccato immunem se exhibet. Sic demum ad illam virtutem quæ impecantia dicitur, redit, in qua Deus ad imaginem suam primum hominem creavit. Eleganti denique stylo historia describit, quoniam quidem ibi Jacob consobrinam suam Rachelem recognovit, quia sine dubio tunc perfectius creatura recognoscitur a Creatore suo, quando secundum suum posse, homo se observat a peccato. Unde merito Rachel, ovis vel visum principium interpretatur, quia sic plane creatura ad initium suæ creationis revertitur, cum per simplicitatem et impecantiam sine nævo peccati, suo Creatori representatur. Fletus vero quo Jacob visa Rachel fleuit, significat gaudium ineffabile et jubilationem incomprehensibilem, quam Deus apparens fidelibus suis donabit. Plerumque enim præ gaudio nimio solemus flere, sicut iste Jacob agnita consobrina sua Rachel præ exultatione dignoscitur flevisse. Osculum autem quod Jacob Racheli donat, unitatem illam qua uniti ipsi Deo erimus, designat. De qua nimirum unitate Paulus apostolus mihi videtur dicere : *Qui adhæret Deo, unus spiritus efficitur cum ipso* (I Cor. vi). Præterea hoc quod historia non prætermittit, quia Jacob Racheli quod consanguineus ejus esset indicavit, non incongrue ita interpretari possumus, quia finito judicio nostram substantiam in nostro Creatore recognoscemus, quam dudum, nostri miseris assumpsit, cum de beata Virgine Maria nasci voluit.

292 INCIPIT MORALITAS SECUNDA

FLORIBUS ALLEGORIÆ INTERMISTA.

De Isaac patriarcha textus historiarum nostris auribus retulit, quomodo olim, ut foderent puteum, servis suis præcepit. Qui altius fodientes, aquam abundanter repererunt, et propterea puteum illum Abundantiam appellaverunt. Quid namque puteus

A ille quem foderunt pueri Isaac, prætendebat, nisi Vetus Testamentum, quod, antequam exponeretur a doctoribus, terra obice obstrusum manebat? Spiritualis ergo sarculo puteum istum fodiamus, et sine dubio aquas abundantes, id est sensus spirituales reperiemus. In præcedenti tractatu superius de Jacob allegorice et moraliter locuti sumus; nunc vero ad eundem Jacob spirituali itinere redeamus, et in eo secundam moralitatem altiori intellectu perquiramus. Quæ moralitas interdum quibusdam allegoricis floribus sit intermixta, ne a prudentibus et strenuis viris judicetur esse inculta. Intuere, o homo, temetipsum, et te considerato, invenies inter te, per figuram, totum mundum, et ut audacius loquar, si bene vixeris, ipsum Creatorem tuum. Si ergo tantæ dignitatis est homo, ut non solum totius orbis, verum etiam ipsius Dei similitudinem quodammodo teneat in seipso, ad imaginem quippe et similitudinem Dei factus est homo (Gen. i), non debet aliquibus absurdum videri, si spiritum vel animam nostram alternantibus vicibus, modo Jacob, modo terram Orientalem volumus interpretari.

Dicamus quod spiritus noster ipse sit terra Orientalis, et interim Jacob spiritualis. Sicut enim Jacob historialis cum Angelo luctatus est, et contra eum invaluit, et quomodo allegoricus Jacob, id est Christus mortem et diabolum triumphans, in ligno suæ crucis superavit; sic moralis Jacob, id est spiritus noster debet sibi crucifigere mundum istum, et pugnare contra se ipsum, ut dominans animo suo, fortior et expugnatore urbium. Crucifigere, inquam, debet sibi mundum homo spiritualis, ut dicere queat cum apostolo Paulo : *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* (Galat. vi). Debet, inquam, ultra vires laborare interior homo, ut vincat seipsum et mundum, animatus exemplo Domini Jesu, qui ait : *Confidite quia ego vici mundum* (Joan. xvi). Nec minus summopere studeat ut terra Orientalis effici queat, de qua assidue vitia extirpentur, et in qua spirituales virtutes orientur. Via autem spiritualis Jacob, id est spiritus nostri, Christus recte debet intelligi, qui ait : *Ego sum via* (Joan. xiv). Via, inquam, quæ ducit ad Deum recta, ipsa est simplex obedientia. Unde et secundum historiam Jacob matri suæ Rebecca obediens, quando viam istam de qua loquimur pergebat. Non est igitur rectior via obedientia, et non est vera et recta obedientia, nisi in ipso qui dixit : *Ego sum veritas et vita* (ibid.). Locus ille ad quem Jacob venisse prima mansione perhibetur, id est domus Dei, vel Luza, hoc est nux *Beth-el* vel *amygdalum* interpretatur. Spiritus ergo noster orationibus assiduis intentus, domus Dei efficiatur, quia sic Dominus dicit : *Domus mea, domus orationis vocabitur* (Matth. xxi). Verumtamen qui domus Dei effici optat, nux vel amygdalum fieri non renuat. Neque enim potest spiritus noster esse habitaculum Dei sine fortitudine et patientia, longanimitate et prudentia; quod significat horum fructuum durissima et pene indomabilis testa. Quod autem Jacob

vultit requiescere post solis occasum, significat quod spiritus noster tunc perfecte requiescit in Deum, cum in se mortificat et occidit omne quod pertinet ad peccatum. Lapidem vero quos collegit et capiti suo supposuit, designant exempla sanctorum quæ nos in capite, id est in mento nostra recordantes, et secundum ipsa viventes, perfecte contemnimus mundum. Quod autem sancti, lapides sint appellati, testatur Petrus apostolus qui dicit : *Et vos tanquam lapides vivi superædificamini in habitaculo Spiritus sancti (I Petr. II).* Nec mirum sane, cum ipse Dominus Jesus in David (*Psal. CXVII*) lapis angularis sit appellatus, et in Daniele : *Lapis abscissus de monte sine manibus (Dan. II)*. Jacob obdormitio præteritum quod nos debemus perfecte renuntiare mundo et adherere Christo; vel significat contemplationem summæ Divinitatis et oblivionem totius sæcularis vanitatis. Scala e duobus lignis consistens quam Jacob in somnis vidit, cujus cacumen cæli secreta penetravit, duo Testamenta sunt, quæ nos docent et instruunt, et ad cognitionem divinæ majestatis perducunt. Unde bene historia dicit, quia Jacob Dominum in summitate scalæ innixum vidit. Nulla enim ratione possumus pervenire ad ipsam Dominum, nisi pro modulo nostro spiritualiter impleverimus mandata duorum Testamentorum. O quam magna est clementia nostri Redemptoris! Quid enim innixio Dei in summitate scalæ præfigurabat, nisi descensionem ipsius ad redemptionem generis humani, quam tunc ex eo tempore jam quodammodo præparabat? Lapis ille quem Jacob peracto somno unxit præ cæteris lapidibus, significavit Christum præ omnibus sanctis impletum Spiritus sancti charismatibus.

293 De qua unctione spirituali et incomprehensibili infusione Spiritus sancti, David propheta loquitur ad Filium Dei : *Quia tu justitiam dilexisti, et iniquitatem odio habuisti, idcirco unxit te Deus Pater tuus oleo jubilationis præ omnibus sanctis tuis (Psal. XLIV).* Lapis vero quem Jacob unxit et erexit in titulum, significat quod Christus per Incarnationis mysterium in sancta Ecclesia locum pontificalis dignitatis debet obtinere, et per universum mundum regni auctoritatis sceptrum possidere. Unde merito Jacob dicit : *Quia vere Dominus est in loco isto (Gen. XXVIII)*, quia extra catholicam Ecclesiam nullus potest salvari, nec placere Deo. Præterea si istam scalam juxta moralitatem interpretari volumus, non incongrue per duo ligna ipsius, fidem et spem intelligimus, quæ quasi in terra nos accipiunt, et usque ad cæli secreta nos sublevatos introuunt. In hoc siquidem sæculo fides et spes nobis necessariæ sunt, quæ in cælis nullum opus habebunt (*Rom. VIII*), quia, sicut dicit Scriptura : *Deum in quem credimus et speramus, et quem per patientiam exspectamus, in futuro sæculo sicuti est videbimus (I Joan. III)*, et ideo ulterius fide et spe opus non habemus. Scalionem qui duobus lignis hujus scalæ inserti sunt, reliquæ virtutes intelligi possunt, sine quibus fides et

spes prorsus inutiles existunt. Sicut enim corpus nostrum sine anima moritur, sic fides sine operibus, testante Jacobo, mortua appellatur (*Jacob. II*). Et ideo quidem bene post fidem et spem in ordine charitas sequitur, quæ in duo, hoc est dilectionem Dei et proximi dividitur. Qui enim solummodo in Deum credit vel sperat, et nec tamen ipsum Deum diligit, nec proximum suum pro Deo amat, et insuper quod bonum est operari, renuit; patet profecto quia demonibus similis existit. De quibus Jacobus apostolus dicit : *Demones credunt et contremiscunt (ibid.)*. Ponamus ergo hujus scalæ quæ ad cælum ducit primum scalionem, humilitatem Dei et proximi dilectionem, bonas cogitationes, meliores locutiones, optimas operationes, corporis et animæ castitatem, cordis munditiam, pacem fraternam, concordiam, confessionem, pœnitentiam, corporalem disciplinam, jejunia, vigiliis, orationes, corporis pro Deo exercitia, et in lege Dei spirituales meditationes, contemptum mundi, despectum corporis nostri, spiritualia desideria, et in summitate hujus scalæ ponamus obedientiam, quia ipsa est quæ nos ducit ad supernæ majestatis contemplationem. Sic enim dicit divina Scriptura de obedientia : *Per obedientiam pervenimus ad occultorum Dei notitiam (II Cor. II)*. Ascendat ergo noster spiritus per istam scalam : *De virtute in virtutem, donec videat Deum deorsum in Sion regnantem (Psal. LXXXIII)*. Propterea denique et Dominus, obedientiæ, quæ in summitate hujus scalæ posita est, videtur esse innixus, quia per obedientiam disponebat genus humanum sibi reconciliare, et juxta Paulum apostolum (*Coloss. I*), quæ in cælo sunt et quæ in terra, spirituali concordia pacificare, unde idem Paulus dicit : *Christus factus est obediens Patri usque ad mortem (Philipp. II)*. Et alio in loco : *Ex his quæ passus est, cum esset Filius Dei didicit obedientiam (Hebr. V)*. Quod autem Jacob evigilans ait : *Vere Dominus est in loco isto (Gen. XXVIII)*, liquido denuntiat quia tunc Deus vere habitat in corde nostro, si præfatam scalam spiritus noster in se perfecte possederit, et mens nostra spreto sæculi vanitatibus in amorem Dei dulci sapore obdormierit. Enimvero lapis unctus esse moraliter possumus, si unctionem a Spiritu sancto susceperimus, sicut illi acceperunt quibus Joannes apostolus dicebat : *Et vos unctionem a Spiritu sancto accepistis, et, ut aliquis doceat vos, necesse non habetis, quia unctio ejus docet vos de omnibus (II Joan. II)*. Ager autem, in quo a Jacob puteus reperitur, non incongrue spiritus vel anima nostra intelligitur, si tamen odorifera suavitate spiritualium florum fuerit refertus, sicut fuerat ille qui dicebat : *Christi bonus odor sumus (II Cor. II)*. Puteus vero in hoc loco debet intelligi Spiritus sanctus, de quo in Evangelio Dominus Jesus dicebat : *Si quis sitit, veniat ad me et bibat, et de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dicebat de Spiritu sancto quem accepturi erant credentes in eum (Joan. VII)*.

Ipsæ, inquam, Spiritus sanctus est fons hortorum

puteus aquarum viventium quæ fluunt impetu de Libano (*Cant. iv*), id est sanctitas, resectio, purificatio, mundatio, gaudium et jubilatio fidelium animarum, quæ desiderant esse cum Christo. Laboret ergo anima nostra ut possideat in se puteum istum, hoc est satagat bonis operibus fieri Spiritus sancti habitaculum. Verumtamen aquæ hujus putei quæ fluere de Libano dicuntur, hoc designant, quod Spiritus sanctus non nisi corpore casto et corde purificato possidetur. Unde et idem mons Libanus *candidatio* interpretatur. Quod autem puteus ille grandi lapide refertur fuisse clausus, eleganti sermone declarat quod in corpore subdito peccatis nullatenus habitat (*Sap. i*) Spiritus sanctus. Lapis enim ingens est moles nostrorum criminum, quæ procul dubio ne videatur, abscondita nobis Spiritum sanctum. Unde et propheta dicit: Non est invalida

manus Domini ad salvandum, sed peccata nostra fecerunt murum inter vos et Deum (*Isa. lxx*). Sed et hoc sub negligentia non est prætermittendum quod Sapientia dicit: *Quia Spiritus sanctus disciplina effugiet fictum* (*Sap. i*). Removeatur igitur paries nostrorum criminum, sive lapis molaris, et ambiatur ac teneatur a nobis disciplina spiritualis, id est confiteamur peccata nostra, et subdamus nos castigationi spirituali, ut queamus esse sacrosancta habitatio Spiritus sancti. Sit, inquam, spiritus noster ager omnigeno virtutum flore vernans: reperiat in eo a Jacob puteus salutaria fluentia emanans, id est a Christo Spiritus sanctus inveniatur habitator existens. Cujus præsentia liquido sic manifestabitur, si in omnibus mansueti et humiles et pacifici fuerimus, et fructibus bonæ operationis cum castitate et sobrietate abundaverimus.

Explicit primus tomus, id est primum volumen in Cantica canticorum.

INCIPIT SECUNDUS TOMUS

Super hoc quod dicitur: *Meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis.*

Ut autem illa quæ sequuntur in hoc libro clarius nobis eluceant, necesse est ut a nostra memoria præcedentia hujus libri non recedant. Sic enim ait beatus Hieronymus: Hæret namque sibi invicem sermo divinus, et sequentia pendent ex præcedentibus. Sicut enim manna quondam quod de cælo ad terram descendebat aliud quidem erat, et aliud significabat, sic nimirum divina eloquia aliud exterius ostentant et aliud interius occultant. Manna enim illud quod pluit Deus filiis Israel, corporalis cibus fuit, sed tamen spiritualiter carnem Christi significavit qui in Evangelio dicit: *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus* (*Joan. vi*). Cujus equidem sanguinis figuram ros tenebat, qui cum manna pariter de cælo descendebat. Quemadmodum ergo Israelitæ manna colligentes (*Num. xi*), illud mola conterebant, et inde panem habentes, omne delectamentum et omnem suavitatem sibi præparabant; sic filii spiritualis gratiæ et inimici occidentis litteræ debent discutere et ruminare Scripturas divinas spiritualibus sensibus, et inde spiritualem cibum propinare suis auditoribus. Non igitur simus de pueris Abrahami, qui ad radicem montis remanentes custodiunt asinum, sed ascendamus cum Abraham et Isaac in montem excelsum quatenus Angelum videre valeamus, et arietem inter vepres hærentem cornibus (*Gen. xxii*). Qui sunt ergo qui ad pedem montis remanentes asinum custodiunt, nisi illi qui in sacro eloquio spiritualem et altiorem sensum non requirunt? Quasi enim brutum animal est juxta montem custodire, allegoricum et moralem sensum divinis litteris nolle requirere. Angelus vero qui in monte Abraham apparuit postquam asinum dimiserat, significat allegoriam quæ plenius illis se intimat, quos ab ascensu spiritualis intellectus li-

storica intelligentia non retardat. Et bene idem Angelus qui in figura allegoriæ ponitur, de cælo clamasse perhibetur, quia spiritualis allegoria semper prædicat ecclesiastica mysteria et sacramenta cælestia. Arius autem qui inter vepres cornibus hærebat, non inconvenienter moralitatem, quæ in asperitate litteræ dependet, significabat. Unde bene idem arius non defixus, neque ligatus fuisse inter vepres dicitur, quia moralitas inter seriem litteræ, aut raro, aut nunquam plenarie experitur, sed quasi arius inter vepres hærens cornibus; sic ipsa moralitas a prudentibus et litteratis viris ab ipsa historia, cui subtiliter inhæret, prudenter abstrahitur. Consideremus ergo quam rationabiliter Sponsa apostrophem ad Sponsum faciat, id est qualiter sancta Ecclesia ad Christum convertatur et dicat: *Ideo optavi adventum tuum, id est osculum tuum, quia meliora sunt ubera tua vino.* Possumus hoc in loco, sano intellectu duo ubera Christi misericordiam ejus intelligere et clementiam, ita duntaxat, ut misericordia attribuat eam humanitati, et clementia ipsius divinitati. Unde Jonas propheta dicit (*cap. iv*) ad Dominum: *Scio, Domine, quia clemens et misericors es tu;* ac si diceret: *Scio pro certo quia tu, qui nunc Deus solummodo omnibus innotescis, futurum est, ut assumpta humanitate nostra, pro nobis homo efficiaris.* Præterea per vinum quod austerioris saporis esse dignoscitur, Mosaicæ legis severa justitia non immerito intelligitur. Dicat ergo Sponsa ad Sponsum, id est Ecclesia ad Christum: *Ideirco desideravi adventum tuum, quia meliora sunt ubera tua vino,* quod est dicere: *Melior est clementia et misericordia tua, quam antiquæ legis severa et immisericors justitia.* Denique si spiritualiter per duo ubera Sponsi quæ sunt in divina pagina, allegoriam et

moralitatem; et per vinum, historiam intelligimus, nequaquam a vero sensu deviamus. Dicamus et nos cum Sponsa ad Sponsum: *Meliora sunt ubera tua vino*, id est dulcior est moralitas et allegoria, quam dura plerumque et irrationabilis historiae intelligentia. Aliter: *Meliora sunt ubera tua vino*. Duo quippe ubera Dei, lex et prophetæ fuerunt, quæ lactantes suos interfecerunt. Unde Paulus dicit: *Lex iram, (id est mortem) operatur, et nihil ad perfectum adduxit lex (Rom. 19)*. De his uberibus Isaias dicit: *Quem docebit scientiam, et quem intelligere faciet auditum? abiectatos a lacte, avulsos ab uberibus (Isa. xxxix)*; ac si diceret: Illam Christus spirituales scientiam et auditum sui Evangelii docebit, qui carnales et insipidos sensus legis et prophetarum a se penitus removebit.

De his uberibus David ait: *Ab uberibus matris meæ in te projectus sum (Psal. xxi)*; quod est dicere: Occidentem litteram et Judaicum legis intellectum deserui, et in te, qui es summa legis veritas, illico deveni. Lex ergo et prophetæ in hoc loco ubera sunt Dei, vinum vero est Evangelium de quo Christus dicit: *Vinum novum in utres novos (Matth. 13)*, id est apostolos, oportet poni. Christus ipse est botrus, vinum est Evangelium. Sicut de botro vinum procedit; sic Christus Evangelium condidit. Quod bene præfiguratum est in historia quæ refert, quia quondam duo viri attulerunt super colla sua in ligno botrum cum palmita de terra reponmissionis (*Num. 13*). Duo isti viri afferentes in ligno cum palmita botrum, duo sunt populi qui interfecerunt in cruce Christum, Judæi clamantes: *Crucifige illum (Luc. 23; Joan. 12)*, et gentiles qui in cruce posuerunt illum. Dicit ergo Sponsa Sponso, Ecclesia Christo: *Meliora sunt ubera tua vino*, id est legis et prophetarum eloquia evangelicæ prædicationis gratia temperata et rosata, valde sunt meliorata, id est dulciora et meliora effecta. Nam lex dicebat: *Si quis hoc, aut illud peccatum fecerit, moriatur (Exod. 21)*. Evangelium vero clamat: *Si quis peccaverit, confiteatur, penitentiam agat, et non morietur*. Valde ergo sunt meliorata, id est dulciora effecta ubera tua. *Fragrantia unguentis optimis*. Unguenta ex diversis aromatibus suaviter redolentibus conficiuntur. Quæramus ergo ista unguenta, Joannes apostolus dicit: *Vos unctionem habetis a Spiritu sancto, et unctio ejus docet vos de omnibus (1 Joan. 1)*. Videmus denique unguentum quod in capite Aaron fuit positum, et in barbam ejus descendit. Aaron Christum significavit et barba ejus apostolos qui velut barba, familiariter cæteris sanctis adhæserunt suo capiti Christo. Unguentum ergo in capite Aaron positum et descendens in barbam ejus, diversa sunt dona Spiritus sancti descendenti a Christo in apostolos ejus.

His unguentis Paulus repletus dicebat: *Bonus odor sumus Christi in omni loco (11 Cor. 1)*. Et alias: *Gratias agimus Deo qui odorem notitiæ suæ per nos manifestavit in omni loco (ibid.)*. Istis ergo unguentis, id est Spiritus sancti donis et apostolicis doctrinis,

A ubera Sponsi delibata et delimita, id est prophetæ et lex musto Evangelii temperata, valde sunt fragrantiora, id est redolentiora, quam essent prius, effecta. Stude ergo, o auditor qui audis et legis quæ sunt ubera Sponsi, stude, inquam, et tu habere ubera propria sicut habebant Petrus et Paulus quorum alter dicebat: *Lac vobis potum dedi (1 Cor. 1)*. Alter vero aiebat: *Quasi modo geniti infantes lac concupiscite (1 Petr. 1)*. Si igitur quæris quæ sunt ista ubera, respondeo: Duo sunt præcepta charitatis, amor Dei et proximi, ut super omnia ames Deum, et proximum sicut teipsum. Sed hæc ubera non habent qui saculum diligunt, quia quanto arctius ei conjuncti sunt, tanto longius a Deo recedunt. Isti ergo audent Jacobum apostolum terribiliter clamantem: *B Quicumque voluerit amicus esse hujus sæculi inimicus constituetur Dei (Jac. 1)*.

RECAPITULATIO A SUPERIORIBUS.

Superius aspirante gratia Spiritus sancti, præfati sumus, et per aures corporis, mentibus audientium infudimus, quia manna illud quod olim filiis Israel Deus de cælo pluit, figuram et imaginem corporis Christi veraciter tenuerit. Sed fortassis nunc dicturi sunt aliqui quibus aut ista sententia non placebit, aut qui spirituali et altiori intelligentia sunt referri: Hæc sententia fastidium generabit, quod admodum a divino intellectu exorbitavimus, qui rem corruptibilem, scilicet manna, rei incorruptibili, videlicet corpori Christi æquiparavimus. Sane si nostris verbis fidem accommodare dedignantur, videant et considerent quid in Exodo textus historiae nobis etiam tacentibus eloquatur: *Apparuit, in solitudine minutum et quasi pilo tusum in similitudinem pruinae super terram. Quod cum vidissent filii Israel, dixerunt ad invicem: Manhu, quod significat. Quid est hoc? Ignorabant enim quid esset. Quibus ait Moyses: Iste est panis quem Dominus dedit vobis ad vescendum (Exod. 16)*. Videamus ergo si forte alicubi reperire poterimus Christum panem appellatum. Dominus ipse in Evangelio dicit: *Ego sum panis vivus qui de cælo descendi, si quis manducaverit ex hoc pane vivet in æternum, et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita (Joan. 6)*. Ecce quam idonee conveniunt sibi invicem Vetus et Novum Testamentum. Quod ergo Moyses manna et panem cælestem vocat, hoc Dominus in Evangelio panem de cælo descendentem, et carnem suam appellat. Verumtamen consideremus remoto a nobis paulisper tumultu sæcularium cogitationum, quare Spiritus sanctus per eos Moysi prophetæ dicat apparuisse minutum. Deinde cur idem manna pilo tusum fuisse describitur, et, ut quid etiam in similitudinem pruinae super terra jacuisse perhibeatur. Si enim secundum grammaticæ artis naturam, partem istam scilicet, minutum, subtiliter inspicimus, sine dubio a verbo quod est *minuo, minuis*, minutum dictum reperimus. Non ergo casu, sed certo rationis sacramento manna fuisse minutum describitur, quia figuram corporis Christi gerebat, de quo David propheta ad Deum

Patrem loquitur dicens : *Minuisti eum paulo minus ab angelis, gloria et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum (Psal. viii).* Non ergo immerito refertur quod manna de supernis apparens, minutum super terram reperitur, quia valde illa superna Majestas Unigeniti Filii se minoravit, quando ad perferendas nostræ mortalitatis injurias descendit, et formam servi suscipiens, secundum Pauli apostoli vocem se ipsum exinanivit (*Philip. ii*). Multum, inquam, manna istud minutum erat, quando Creator cœli et terræ et omnium rerum, inter homines sine existimatione alienius dignitatis latebat. Valde, inquam, apparuit minutum istud manna, quando a creaturis suis, Creator generis humani, tot sustinuit opprobria. Unde in Exodi libro sequitur, quia idem cœleste manna quasi pilotusum esse videatur. Quod utique humanitati Christi apertissime congruit, quæ sicut jam præfati sumus, tot debonestamenta, et tot convicia a perlicis hominibus pertulit. Multum siquidem hoc spirituale manna existit pilotusum quando corpus Christi fuit sputis illitum, flagellis graviter attriectatum, corona irrisorii honoris debonestatum, insuper ludibrio ab omnibus habitum. Pilo, inquam, diræ passionis spirituale manna dîverberatum fuit, quando latus Christi lancea militis perforavit, et clavorem duritia manus pedesque illius terebravit. Fatendum est igitur, omni ambiguitate remota, quod Christus verus Deus et verus homo erat, cujus imaginem vel figuram illud antiquum manna tenebat. Homo sine dubio fuit, qui dolorem passionis sustinens, obiit, et in manu Dei Patris spiritum suum commendavit, dicens : *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum (Luc. xiii).* Deus namque verus, et Dei Filius non adoptivus, sed consubstantialis et cœternus erat, qui in Evangelio dicebat : *Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum sumendi eam (Joan. x).* Quod autem similitudinem pruinae idem manna habuerit, nullatenus nos a divino et mystico intellectu repellit, sed potius ad intelligendam tantæ profunditatis veritatem subtiliter introducit. Omnibus fere hominibus liquet qui utuntur ratione humana, quod pruina, nihil est aliud, nisi aqua gelu constricta, quæ eo tempore maxime apparet, quando sol a fervore sui ardoris aliquantulum tepescit, et brumalis aura aquam quam super terram reperit asperitate sui frigoris congelascit. Ideo ergo, ut arbitramur, in similitudinem pruinae manna apparuit super terram, ut insinuaret nobis Judaicæ plebis duritiam sive infidelitatem. Unde in Evangelio scriptum est : *Facta sunt encania in Hierosolymis, et hiems erat (ibid.).* Circumdederunt ergo Judæi Christum dicentes : *Quousque animam nostram tollis : Si tu es Christus, dic nobis palam (ibid.).* Luce igitur clarius constat, quia frigus et torpor infidelitatis corda illorum obtinebat, qui Christum insidiis circumvenire satagebant, et in eum qui ob salutem ipsorum venerat, quasi ignorassent quis esset, credere recusabant. Ad duritiam quippe cordium Judæorum insinuandam

evangelista dicit quia hiems erat, quando Judæi Domino Jesu dixerunt : *Si tu es Christus, dic nobis palam.* Unde bene in Exodo sequitur, quia cum viderent manna filii Israel dixerunt : *Manku, quod significat. Quid est hoc ? Ignorabant enim quid esset.* Ecce enim patres in deserto, viso manna dicunt : *Quid est hoc ?* Filii autem illorum videntes illum cujus figuram illud manna tenebat, dicunt : *Si tu es Christus, dic nobis palam.* Quis igitur tanta admiratione perfusus merito non obstupescat, quando antiqua lex et nova Evangelii prædicatio unum atque idem clamat ? De Judæis autem in veteri lege textus historix narrat, quia manna quid esset penitus ignorabant. De filiis vero illorum Paulus apostolus, novæ legis prædicator egregius dicit : *Si enim Jesum Dominum cognovissent, nunquam Regem gloriæ crucifixissent (I Cor. ii).* Manet ergo usque in hodiernum diem apud perfidos Judæos ignorantia Manhu, sed manet apud fideles Christianos intemerata fides et cognitio Domini Jesu. Interrogent denique Judæi Moysen Manhu quid sit; respondeat illis Moyses : *Hic est panis quem ad vescendum Dominus de cœlo vobis dedit.*

Nos autem sopita nostra interrogatione, intenta aure cordis percipiamus quid Dominus in Evangelio dixerit Judæis : *Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt (Joan. vi).* Sed quare mortui sunt ? quia de illo manna nihil aliud credebant, nisi quod corporeis oculis videbant. Similiter vero et filii eorum paterna infidelitate et cecitate percussa Christum solum hominem esse arbitrabantur, et illum verum Deum et verum Dei Filium credere dedignabantur.

Constat ergo pro rato quoniam quidem patres et filii, simili morte infidelitatis sunt damnati. Quibus bene in Evangelio Dominus dicit : *Dixi vobis quia in peccato vestro moriemini (Joan. viii).* Quod utique bene longe ante prophetaverat Ezechiel propheta qui dixerat : *Et quare moriemini filii Israel ? quia nolo mortem peccatoris, dicit Dominus, sed ut convertatur et vivat (Ezech. xviii).* Qui igitur non de presenti, sed de futuro prophetat, dicens : *Moriemini ;* manifeste denuntiat perfidiam Judæorum, et quia in ipsum, qui pro ipsis nasciturus erat, non essent credituri.

RECAPITULATIO A SUPERIORIBUS,

DE UBERIBUS SPONSI.

In anteriore tractatu hujus libri, cum juxta modulum nostrum disputarem de uberibus Sponsi, ipsa ejus ubera secundum spiritualem intelligentiam interpretati sumus clementiam et misericordiam ; ita dumtaxat, ut ad ejus divinitatem referatur clementia, et humanitati illius attribueretur misericordia. Horum igitur spiritualium uberum Sponsi, quæ sunt clementia et misericordia, plerisque in locis figura reperitur per sacra eloquia. Unde est illud in tertio libro Regum (*cap. vi*) : *Fecit, inquit, Salomon in ingressu oraculi duo ostia de lignis olivarum et sculpsit in eis victuram cherubim, et palma-*

rum species, et anaglypta valde prominentia, et operuit tam cherubim quam palmas et cætera auro. Horum, inquam, spiritualium uberum Sponsi, scilicet clementiæ et misericordiæ invenitur figura in eodem libro Regum (cap. x) sub manuum appellatione, sicut scriptum est: *Fecit, inquit, rex Salomon thronum de ebore grandem, et vestivit eum auro fulcro nimis qui habebat sex gradus, et summitas throni rotunda erat in parte posteriori, et duæ manus hinc atque inde tenentes sedile, et duo leones stabant juxta manus singulas, et duodecim leunculi stantes super sex gradus hinc atque inde.* Postea autem subinfert Regum historia, quia, *non est factum tale opus in universis regnis (ibid).* Hæc, inquam, sunt duo ubera spiritualia Sponsi, quæ Zacharias propheta duas olivas in libro suo (cap. iv) appellat. Quemadmodum ibi scriptum est: *Vidi, et ecce candelabrum aureum totum, et lampas ejus super caput ipsius, et septem lucernæ ejus super illud, et septem infusoria lucernis quæ erant super caput illius, et duæ olivæ super illud, una a dextris lampadis, et una a sinistris ejus, et in sequentibus cum idem propheta ab Angelo quæreret, qui ei loquebatur, quid essent duæ olivæ, sive duæ species; olivarum quæ sunt juxta duo rostra aurea, in quibus sunt suffusoria ex auro; responsum est ei ab Angelo sancto: Isti sunt duo filii olei splendoris qui assistunt dominatori universæ terræ (ibid.).* Si jam nunc ad nostræ narrationis ordinem redeamus, et quomodo duo ostia de lignis olivarum in ingressu oraculi posita, duo ubera Sponsi clementiam et misericordiam significant, ostendamus; verumtamen remoto velamine litteræ occidentis, prius dicendum est amicis gratiæ spiritualis, quia qui Sponsus appellatur in Canticis canticorum, ipse oraculum templi, et thronus eburneus vocatur in libro Regum. Hunc denique et Zacharias propheta in Spiritu sancto candelabrum aureum nominavit. Sicut igitur in corpore humano corporaliter ubera sunt infixæ, sic Christo naturaliter insitæ sunt istæ duæ virtutes, clementia scilicet et misericordia. Unde merito ejus ubera appellantur, quia dulci affluentia harum virtutum orbis terrarum impletur, nutritur et sustentatur. De qua nimirum affluentia David propheta dicit: *Misericordia Domini plena est terra (Psal. xxxii).* Quomodo enim mundus iste posset subsistere qui tot iniquitatibus prægravatur, aut qualiter genus mortalium salutem acquireret, si remota Dei clementia et misericordia judicaretur? Manifestum est, quia nec mundus, nec homo, sola diei hora valeret subsistere, si Deus ad mala quæ sunt ab hominibus in hoc mundo, et non ad suam clementiam vellet respicere. Propterea et David propheta dicit: *Domine, non secundum peccata nostra facias nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis (Psal. cii).* Bene itaque per duo ostia oraculi, accipiuntur ubera Sponsi, quia sicut per illa ostia, qui ingressuri erant oraculum, ingrediebantur, sic qui regnum cælorum intraturi sunt, non suis meri-

lis vel operibus, seu clementia et misericordia Dei intrabunt. Verumtamen quid esse arbitramur, quod in ostiis oraculi cherubim, et palmæ, anaglypta quoque sculpta esse dicuntur? Manifeste patet, quia cherubim, *multitudo scientiæ vel sapientiæ* interpretatur, et multis notum est quoniam quidem antiquis temporibus victorum manus ob insigne laudis et victoriæ, palmis adornabantur. Anaglyptum vero quantum intelligi datur quoddam genus sculpturæ esse dicitur, cujus pars posterior intrinsecus latet; sed anterior humani ingenii opere sculptorio deformata, ultra modum prominet. Non igitur immerito in ostiis oraculi cherubin sculpta esse reperiuntur, quæ *multitudo scientiæ vel sapientiæ* interpretantur, quia nimirum justum esse reor, ut hi qui de clementia et misericordia Dei sperant, a vera scientia vel sapientia nullatenus recedant. Non enim est aliqua major sapientia, quam ut homo a malo funditus recedat, et bonum, quo Deo placeat, sine intervallo faciat. Quam utique sapientiam Psalmista paucis verbis comprehendere curavit, dicens: *Declina a malo et fac bonum (Psal. xxxvi).* Palmarum vero species recto ordine **298** post cherubim sequuntur, quia illorum manus victrici palma juste decorantur, qui bonis operibus intenta devotione insudant, et a malis, quantum fas mortalibus est, sollicita intentione sibi præcavent. Unde bene ecclesiastica auctoritas egregio usu jampridem obtinuit, ut martyrum Christi et virginum dextræ palmis laude dignis debeant insigniri, quæ sæculum præsens despiciendo vicerunt, et virginitatem et castitatem suam servando, corpora sua pro amore cælestis regni martyrio tradere non dubitaverunt. Ingens siquidem victoria est, integritatem mentis et corporis in hoc sæculo custodire, et seipsum cum præsentis mundo usque ad mortem vincendo contemnere. Eapropter ipse mundi Creator, qui sæculum nequam despiciendo calcaverat, nihilibus suis exhortatoria voce dicebat: *Confidite, quia ego vici mundum (Joun. xvi).* Nullatenus denique melius mundum vincere valemus, quam ut ipsi et eis rebus, quæ ejus juris sunt, penitus renuntiemus. Qui autem jam a malo se temperat, et bene operatur, qui virginitatem seu castitatem servat, et mundo perfecte renuntiasse videtur, expedit illi ut ab appetitu cæterarum virtutum habenas sui cursus non retrahat, quarum scilicet virtutum figuram spiritualiter tenere dignoscuntur anaglypta quæ in ostiis oraculi sculpta reperiuntur. Anaglypta quippe, ut superius præfati sumus, sculpturæ sunt quæ intrinsecus posteriori parte absconduntur, sed anterior earum pars cunctis cernentibus liquido manifestatur.

Qui ergo visceribus charitatis intus affluit, et ejusdem charitatis opera foris proximis largiter impendit, qui obedientiam servat in mente, et ejusdem obedientiæ opera exhibet quandoque in operatione, qui humilis et mitis est in corde, et ejusdem humilitatis et mansuetudinis habet indicia in exteriori exhibitione, qui reliqua virtutum in se exprimit.

vestigia, ex hujus procul dubio mente et corpore A
 procedunt spiritualiter anaglypta valde prominentia.
 Sic denique de reliquis virtutibus sentiendum est.
 Si quis autem castitatem amat intus, si carnem
 foris macerat, si jejunat, vigilat, laborat et orat;
 iste, remota omni dubietate, anaglypta in carne sua
 exsculpta esse manifestat. Quoniam igitur sine fide
 impossibile est salvari, ideo merito historia subiun-
 fert, quod Salomon operuit auro cherubin et palmas
 et anaglypta. Qui enim supradictis virtutibus, quæ
 per cherubin et palmas et anaglypta significantur,
 abundaverit, si tamen Catholica fide caruerit, nequa-
 quam salvari poterit. Quod autem per aurum in
 Scripturis sacris fides Catholica intelligitur, beatus
 Petrus edocet qui ait: *Ut fides vestra multo pretiosior
 sit auro quod per ignem probatur (I Petr. 1)*. Ecce
 ostendimus quod per duo ostia oraculi, duo ubera
 Sponsi, scilicet clementia et misericordia Dei de-
 beant spiritualiter intelligi.

Ipse enim Christus est verum et spirituale oracu-
 lum, quia per ipsum orationes nostræ exaudiuntur
 apud Deum Patrem. Unde beatus Joannes dicit:
*Advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum
 justum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris
 (I Joan. 11)*.

RECAPITULATIO A SUPERIORIBUS

DE THRONO EBURNEO QUEM FECIT SALOMON, QUOMODO
 REFERRI DEBEAT AD PERSONAM CHRISTI.

Superius præfati sumus quod Dominus Jesus C
 qui in Canticis canticorum appellatur Sponsus,
 ipse nimirum in libro Regum vocatur oraculum
 templi, et thronus eburneus. Præterea hoc addidi-
 mus, quod per duo ostia oraculi clementia et mise-
 ricordia Dei, videlicet ubera Sponsi, debeant intel-
 ligi. Subjuximus denique sufficientem rationem,
 quia sicut ingredienti oraculum per illa ostia in-
 grediebantur, sic utique per clementiam et miseri-
 cordiam Dei, qui salvandi sunt, salvabuntur. Super-
 est igitur ut ad thronum ex ebore conditum acceda-
 mus, et quemadmodum idem thronus in figura
 Christi a Salomone sit factus, pro modulo nostro
 disseramus. Tunc demum necesse erit ut allegori-
 zando spirituali sensu perscrutemur, qualiter illæ
 duæ manus de quibus in præcedenti loco loqueba-
 mur quæ in throno eburneo sedile tenent, figuram D
 clementiæ et misericordiæ, scilicet uberum Sponsi,
 spiritualiter teneant. Verumtamen pius consideran-
 dum nobis est, utrum in divinis eloquiis alicubi de
 throno aliquid dicatur, quatenus hoc quod dicere
 volumus, ex auctoritate sacrorum eloquiorum cor-
 roboretur. In Apocalypsi Joannes dicit: *De throno
 procedunt fulgura, et voces, et tonitrua (Apoc. 18)*.
 Ac si dicat: De Christo, qui est thronus aureus, in
 quo requievit plenitudo divinitatis, procedunt ful-
 gura, id est, miraculorum insignia, et voces evan-
 gelicæ prædicationis, tonitrua videlicet terrores
 futuri judicii et extremæ damnationis.

Præterea hoc neminem lateat quoniam quidem
 thronus, de quo loqui satagimus, et quem ad per-

sonam Christi spiritualiter referri disponimus, non
 solum de ebore, verum etiam de auro clarissimo
 exstitisse describitur. Patet igitur et sub nulla ex
 hoc redigimur ambiguitate, quia per aurum, divi-
 nitatem 299 et per ebur, ejus humanitatem de-
 beamus intelligere. Quod vero aurum significatio-
 nem divinitatis Christi obtinet, difficili interpreta-
 tione non indiget, quia sicut aurum ob pretiosita-
 tem sui, omnia metalla antecedit, sic nimirum divi-
 nitas Christi, non solum humanitatem ejus, sed
 etiam omnes creaturas ob excellentiam suæ digni-
 tatis præcellit. Unde eleganter Spiritus sanctus,
 postquam dixit per os historiographi, quod fecerit
 Salomon *thronum de ebore grandem*, subsequenter
 adjunxit: *Et vestivit eum auro fulvo nimis*, ut ma-
 nifestaretur quantum prærogativa divinitatis ex-
 celleret assumptam materiam humanitatis. Certum
 est enim, et nullus ambigit, quia res quæ aliam
 rem vestit, ipsi rei superponitur quam supervestire
 videtur. Sicut ergo aurum splendidissimum suo
 splendore et sua claritate thronum, quem vestiebat,
 decorabat, adornabat et clarificabat; sic procul
 dubio divinitatis hominem illum quem assumpsit,
 ad hoc usque suam glorificationem provexit, ut ipse
 homo participatione divinitatis Deus effectus sit.
 Multum igitur nostra humanitas profecit, quæ ad
 participationem supernæ deitatis in assumptione
 assumptis divinitatis glorificata ascendit. Denique
 quanto in primo Adam deterior exstitit ad inferos
 ejus descensio, tanto in secundo Adam gloriosior
 et excellentior fuit ejus ad cælos ascensio. Et sicut
 non erat quo infelicius a diabolo seducta de para-
 diso præcipitaretur, sic non fuerat quo felicius et
 gloriosius a Christo sublimaretur.

Exaltata est igitur caro nostra in Christo super
 omnem creaturam et supra se ipsam; supra se
 ipsam dico, quia nequaquam promeruit illam digni-
 tatem ad quam pervenit. Et hoc est nimirum quod
 propheta longe, antequam fieret, prophetaverat.
*Consilium tuum, Domine, antiquum verum fiat (Isa.
 25)*. Istud sane consilium ab æterno, et ante æter-
 num (si dici fas est!) erat in dispositione summæ
 deitatis, ut nostra caro a Christo assumenda et
 glorificanda celsificaretur usque ad contemplatio-
 nem divinæ majestatis. De hac utique glorificatione
 nostræ humanitatis vel assumptione, propheta Eze-
 chiel (cap. xvii) spirituali reffectus contemplatione
 mihi videtur dicere: *Aquila magna magno alarum
 præsidio fulta, et multa varietate plumarum deco-
 rata venit ad cedrum quæ erat in Libano, et tulit
 de medulla cedri et asportavit eam, et collocavit eam
 in monte sancto et excelso. Quæ est ergo ista aquila,
 nisi illa de qua dicit propheta: Sicut aquila pro-
 vocat ad volandum pullos suos et super eos volitans
 expandit alas suas, et assumpsit eos, atque portavit
 in humeris suis? (Deut. xxxii)* Et tanquam si ali-
 quis quæreret ab eo, de qua aquila loqueretur,
 illico quia hæc de Deo dixerit manifeste subiunxit;
Dominus solus dux ejus fuit (ibid.). Ista igitur aquila

venit ad cedrum quæ erat in Libano, et de medulla ejus sibi assumpsit; quando Verbum de corde Patris eructatum venit ad beatam Mariam, et de virginea ejus carne sacrosanctum et intemeratum sibi corpus accepit. Et sicut de illa aquila dicit propheta, quod medullam illam quam de cedro tulerat, in monte sancto et excelso collocavit, sic nimirum Dei Filius, videlicet Verbum Patris, carnem nostram quam de beata Virgine Maria assumpsit, in sede majestatis suæ secum ad dexteram sui Patris sublimavit. Quod autem beata Maria cedrus Libani appelletur, ex ecclesiastico usu potius quam ex aliqua difficili interpretatione patenter dignoscitur. Sic enim sancta Ecclesia dicit in ejus quodidiano servitio: *Quasi cedrus exaltata sum in Libano (Eccli. xxiv)*. Et quia Libanus, *candidatio* interpretatur, non immerito virginitati beatæ Mariæ comparatur. Sicut enim materialis cedrus in Libano fuit exaltata, sic beata Maria ob singulare privilegium suæ virginitatis apud Deum est glorificata et præelecta. Sed jam nunc ad thronum aureum et eburneum superius revertamur, et qualiter figuram Domini corporis tenuerit, spiritualibus oculis intueamur. *Fecit, inquit, Salomon thronum de ebore grandem (III Reg. x)*. Vere thronus iste admirabili celsitudine exstitit grandis, quia ut Psalmista ait: *Magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis (Psal. cxliv)*. Præterea paulo ante declaravimus ut quid thronus iste auro pretiosissimo fuerit vestitus, nunc superest ut mens nostra in lucem proferat quare idem thronus sit eburneus, qui Domini corporis figuram gerebat. Sicut enim ante nos dixerunt qui de naturis rerum prudenti solertia disputaverunt, ebur tam admirabilis virtutis, et frigiditatis est, ut si pannus lineus super ipsam ebur mittatur et ipsi panno lineo carbo vivus desuper imponatur, sua virtute ebur pannum qui illi adhæret illæsum custodit, ne a supraposito carbone vivo consumi penitus aut cremari possit. Qui ergo manifeste non clarescit vel tenuiter scienti, quomodo ista comparatio aptari debeat corpori Christi? Sicut enim ebur naturali virtute superpositum pannum ab ardore ignis inviolatum conservat, sic divinitas quæ in corpore Christi adumbrata erat, ipsum corpus ab omni nævo peccati immune custodiebat. Eapropter et beatus Petrus apostolus de Domino Jesu loquens aiebat: *Qui peccatum, inquit, non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (I Petr. ii)*. Quod autem sex gradus in throno fuisse referuntur quibus ad sedile throni gradatim ascendebatur, manifesta ratione Historia sacra nos perdocuit quia **300** per sex sæculi labentis ætates Deus Filius se venturum ad suam incarnationem mysticis et occultis modis nobis repromisit. In prima siquidem ætate quæ Adam usque Noe exstitit, se venturum spondit quando mulieri denuntiavit, dicens: *Semen tuum conteret caput serpentis (Gen. iii)*. In secunda vero ætate quæ a

(98) Athanas. in Symbolo.

PATROL. CCIII.

A Noe usque ad Abraham fuit, venturum se indicavit, quando filiis Noe dixit: *Crescite et multiplicamini (Gen. viii)*. In tertia autem ætate quæ ab Abraham usque ad Moysen decurrit, adfuturum se præfiguravit, quando ejusdem prophetæ proli benedixit, dicens: *In semine tuo benedicentur omnes gentes (Gen. xxii)*. In quarta vero ætate quæ erat a Moysen usque ad David, in multiplici sacrificiorum religione adfore se insinuavit. In quinta autem ætate quæ erat a David usque ad nativitatem beatæ Mariæ floruit, quia ipse est Rex regum et sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (*Psal. cix*), in regibus et sacerdotibus figuratim se venturum esse denuntiavit. Sexta ætas, ipsa est quæ nunc agitur ab ortu beatæ Mariæ Virginis usque ad diem B judicii, in qua ad incarnationem suam clementer dignatus est venire Filius Dei, sicut sexto gradu perveniebatur ad illud gloriosum sedile quod erat in medio throni aurei et eburnei (*III Reg. x*). Quod autem dicitur quia summitatis throni rotunda sit in posteriori parte, nequaquam cum ignavia a prudenti lectore prætereundum est. Nullus enim fere ignorat qui aliquanto sensu abundat, quia quidquid est rotundum, et omni parte sui, est perfectum. De Christo namque cujus figuram thronus ille tenuit, sancta Ecclesia filiis suis prædicat, dicens: *Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali et humana carne subsistens (98)*. Duæ autem manus quæ in præfato throno, hinc atque inde sedile tenent, non incongrue clementia et misericordia nostri Salvatoris intelligi debent; quæ hoc egerunt, ut pro redemptione generis humani carnem Christus acciperet, et mortem quam penitus ignorabat, ad tempus degustaret. Unde et David propheta dicit: *De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput (Psal. cxix)*. Hæc, inquam, sunt spiritualia ubera Sponsi in Canticis canticorum, duæ manus quæ tenent sedile throni aurei et eburnei in libro Regum, scilicet clementia et misericordia, quæ fecerunt ut Deus homo fieret, et nos ad gaudia paradisi, quæ per Adam perdidimus, mirabiliter reduceret.

Videamus denique quid sit quod superius textus historice nobis recitavit: *Juxta, inquit, singulas manus duo leones stabant (III Reg. x)*. Manifesta quippe ratione ex præcedenti sermone intelligimus, quia non amplius ibi erant quam duæ manus, et si singulis manibus duo leones deputati erant, pro certo tenemus quia non nisi quatuor leones tantummodo inibi assistebant. Quid ergo quatuor leones, qui juxta singulas manus positi sunt, insinuant, nisi quatuor evangelia quæ ubique clementiam et misericordiam Dei prædicant? Sic enim habes in Evangelio scriptum: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit (Marc. xvi)*. Et alio in loco: *Pœnitentiam agite, appropinquavit regnum cælorum (Matth. iv)*. Duodecim leunculi quos sacra historia refert super sex gradus exstitisse, plenitudinem et perfectionem

donorum spiritualium significant; quæ nullus dubitat super Christum requiescisse, et mansisse. In Christo, ut Apostolus ait: *Habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter* (Coloss. 1). Et de plenitudine ejus, inquit Joannes, *nos omnes accepimus* (Joan. 1). Interim si per septem dona Spiritus sancti, quæ Isaias in Christo requiescisse narrat, et per virtutes quas sancta Ecclesia præcipue commendat, istos duodecim leunculos volumus intelligere, noster intellectus etiam apud inimicos veritatis, dignus digna judicabitur laude. Sic enim dicit Isaias: *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescet super eum spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini* (Isa. 11). His igitur septem Spiritus sancti donis, si quinque virtutes, scilicet fidem, spem, charitatem, bonum opus, et castitatem adjunxeris, procul dubio duodenarium numerum adimplebis. Septem quippe, et quinque, quando in unum conveniunt, duodenarium numerum indubitanter efficiunt. Isti igitur spirituales leunculi, ut arbitror, mellioris et dignioris sunt pretii, quam illi quos Salomon stare fecit super sex gradus in medio throni aurei et eburnei.

Post hæc, historia quasi sub quadam admiratione refert, quia *non est factum tale opus in universis regnis* (III Reg. 7). Et bene quidem justeque satis hoc historia retulit. Non est enim factum tale opus in universis regnis, quale est illud quod *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. 1). Non est, inquam, tale opus in universis regnis factum, ut Deus, homo efficeretur, et redimeret suo sanguine genus humanum quod perierat. Vere, inquam, non est factum tam gloriosum opus in universis regnis, ut natura nostra, prorsus jam de salute desperata, abstraheretur ab inferis, et in cælo collocaretur ad dexteram Dei Patris.

301 RECAPITULATIO A SUPERIORIBUS.

DE THRONO AUREO ET EBURNEO QUEM FECIT SALOMON, QUOMODO DEBEAT REFERRI AD PERSONAM SANCTÆ ECCLESIE.

Omnia fere sacramentalia verba quæ in Scripturis divinitus inspiratis adumbrata reperiuntur, aliquando quidem ad caput nostrum, qui est Christus, referuntur, aliquando vero universaliter sanctæ Ecclesie quæ est corpus ejusdem capitis nostri, debent assignari, aliquando singulis quibusque fidelibus, qui sunt membra prædicti capitis et corporis, non inconvenienter possunt aptari.

Quod enim ita sit, sciamus pro certo quia sicut thronus eburneus, de quo sæpe jam locuti sumus, Domino Jesu Christo convenit, sic consequenter sanctæ Ecclesie, quæ est corpus ipsius, congruit. Sed quia jam prout facultas ingenii nostri suppetiit, supra dictum thronum capiti nostro Christo allegorice assignavimus, restat nunc ut eundem corpori nostro sanctæ Ecclesie allegorico sensu ascribamus.

A *Fecit, inquit, Salomon thronum de ebore grandem* (III Reg. 7). Quia enim Salomon interpretatur *pacificus*, non immerito per Salomonem accipitur Dominus Jesus Christus. De quo nimirum Paulus apostolus dicit: *Ipsa est pax nostra qui fecit utraque unum* (Ephes. 2). Iste rex ergo pacificus noster fecit thronum eburneum, quia sicut divina pagina testatur: *Sapientia edificavit sibi domum* (Prov. 9), et quia sancta Ecclesia in omnibus documentis, suis castitatem maxime observandam prædicat, eleganter quoque thronum illum, qui sanctam Ecclesiam præfiguravit, ex ebore conditum esse constat. Ebur enim os est elephantis; quod animal tantæ fertur esse frigiditatis ut aut raro, aut semel in anno, ut arbitramur, vix accedat ad jura persolvenda coitus naturalis. Quod utique sanctæ Ecclesie sacramentis decenter alludit, quæ nonnullis ex filiis suis conjugalibus opera funditus interdicat, aliquibus vero ob reparandam successionem humanæ prolis conjugales actus indulgendo concedit. Est præterea aliud sacramentum quod de elephante et de dracone dici solet, quod sine dubio sanctæ Ecclesie specialiter assignari debet: draco quippe, ut ait beatus Augustinus, serpens vel animal est duodecim cubitorum longitudinis, qui idcirco elephantem prosequitur, quia illius sanguis est ei potus valde delectabilis. Quapropter quando vult eum interficere ut sanguinem ejus quem desiderat, delectabiliter valeat epotare, longitudine corporis et caudæ, elephantis pedes illaqueat, ne elephas usquam aut divertere, aut procedere queat. Sicque miro modo fit, ut dum elephas illaqueatis pedibus super draconem contractus obruitur, ipsum draconem mole sui corporis deprimat et occidat qui ei mortem inferre moliebatur. Quid ergo significat iste elephas, nisi sanctam Ecclesiam? Et quid draco ille, nisi diabolus qui assiduis machinationibus persequitur eandem sanctam Ecclesiam? Unde et in Apocalypsi sua Joannes apostolus dicit: *Et draco persecutus est mulierem, et mulier fugit in solitudinem. Et misit draco flumen post mulierem ut faceret eam trahi a flumine* (Apoc. 12). Hæc est autem illa mulier, scilicet sancta Ecclesia, de qua per Salomonem dicitur: *Mulierem fortem quis inveniet?* (Prov. 31.) Sciendum præterea quia sancta Ecclesia quæ appellatur Sponsa et columba et amica in Canticis canticorum (cap. 2), ipsa dicitur thronus eburneus, in libro Regum; Et quam Salomon vocat mulierem fortem, illam Joannes in Apocalypsi nominat mulierem in solitudine fugientem. Ipsa est denique domus quam edificavit sapientia super septem columnas subsistentem. Quod autem dicitur, quia thronus ille quem fecit Salomon de ebore, grandis existit; nullatenus hoc sanctæ Ecclesie contrarium existit. Ipsa est enim quæ in capite suo scilicet Christo cæli altitudinem penetravit, et pedibus suis videlicet apostolis, subvecta usque ad extrema totius mundi pervenit. Quod utique bene in Daniele propheta præfiguratur, quando impiissimo regi Nabuchodonosor sub specie cujusdam magis

arboris per visionem sancta Ecclesia demonstratur. Sicut ibi scriptum est: *Vidi, et ecce quaedam magna arbor erat in medio terræ, cujus proceritas pertingebat usque ad cælum, et rami illius dilatabantur usque ad terminos terræ (Dan. iv.)* Subter eam habitabant bestię agri, et in ramis ejus morabantur volucres cœli, et cibus omnium erat in arbore illa, et ex illa vescebatur omnis caro. Arbor igitur in medio terræ sancta Ecclesia est, de qua dicitur quia *operatus est Deus salutem in medio terræ (Psal. lxxiii.)* Proceritas ejus quæ usque ad cælum pertingit, caput sanctę Ecclesię est Christus, de quo Paulus dicit: *Habemus pontificem magnum Christum Jesum qui penetravit cœlos (Hebr. iv.)* Rami vero illius sunt Apostoli quibus Dominus aiebat: *Ego sum vitis, vos palmites estis (Joan. xv.)* Unde bene dicitur quod rami illius usque ad terminos terræ dilatabantur, quia *in omnem terram exiit sonus apostolorum, et in fines orbis terrę verba eorum (Psal. xviii.)* Quod autem Propheta subjunxit, quia sub terra habitant bestię agri, et in ramis ejus morabantur **302** volucres cœli, per bestias, homines bestiales possunt accipi, et per volucres, spirituales viri debent intelligi. Illi enim utpote animales, infimum in sancta Ecclesia obtinent locum: isti vero, veluti spirituales ad sublimia seipsos provehunt pennis virtutum. Cibus vero omnium qui in illa arbore fuisse refertur evangelica prædicatio est, videlicet refectio animarum fidelium, quæ in Ecclesia prædicatur. Et quoniam quidem in fine hujus visionis subnectitur quod omnis caro ex illa arbore vescebatur, manifeste datur intelligi quia omnis caro quæ debet in die iudicii salvari, necesse est ut secundum Evangelium Christi vivat, et a sancta Ecclesia nullatenus recedat. Quod autem Regum historia subintulit, quia Salomon thronum quem fecerat auro radiante vestierit, nequaquam a sacramentis ecclesiasticis nos repellit: Sancta enim Ecclesia auro clarissimo est vestita, quia omni sapientię ornatu est decorata. Per aurum quippe sapientia designatur, sicut per quemdam sapientem dicitur: *Sapientia occulta et thesaurus absconditus, quæ utilitas est in utrisque? (Eccli. xl.)* Præterea si per aurum, spiritualium virtutum ornamenta intelligere volumus, quomodo Psalmista nostro intellectui occurrat, mente devota audiamus. *Omnia gloria, inquit, filiæ regis ab intus in fimbriis aureis circumamicta varietatibus (Psal. xxxiv.)* Sex autem gradus qui in sopradieto throno erant, sex gradus ecclesiasticos qui in sancta Ecclesia sunt, significant; scilicet lectores, ostiarios, acolythos, subdiaconos, levitas, presbyteros. Sicut enim per illos sex gradus usque ad sedile throni ascendebatur, sic nimirum his sex gradibus ecclesiasticis ad sacrosanctum altare pertingitur. Quod vero liber Regum refert quia thronus ille rotundus fuerit, hoc significat, quoniam sancta Ecclesia ascendendo de virtute in virtutem semper ad perfectionem tendit. Unde in Canticis canticorum dicitur: *Venter tuus sicut crater tornatilis (cap. vii.)* Quid-

A quid enim torno efficitur, liquido constat quia perfectius humano visui exhibetur. Duæ autem manus quæ tenent sedile, divinitas et humanitas Christi sunt, quæ in sancta Ecclesia nobis sacrosanctum Altare construunt. Nisi enim Deus homo fieret, nequaquam caro ejus in altari sancto quotidie immolaretur. Et nisi ipse Deus homo fieret verus Deus, nullatenus cum Patre et Spiritu sancto pari honore adoraretur. Quatuor leones qui ibi juxta manus stabant, quatuor virtutes significant, scilicet justitiam, fortitudinem, prudentiam, temperantiam, quæ in sancta Ecclesia triumphale signum obtinent. Duodecim leonculi qui stabant super sex gradus hinc atque inde, duodecim sunt apostoli, videlicet prædicatores sanctę Ecclesię. Quia enim leones fortia animalia sunt et regię dignitatis, et auctoritatis typum gerunt, non immerito per leones Apostoli intelliguntur, quorum regię dignitas, et regalis auctoritas quatuor per climata mundi prædicatur. In conclusione autem sententię hujus, Regum historia subjunxit, quia tale opus non est factum in universis regnis. Verum equidem dicit Regum historia quoniam opus tam admirabile alicubi non est factum sicut est sancta Ecclesia, quæ filiis suis per fidem et operationem quodidie patefacit regna cœlestia.

RECAPITULATIO A SUPERIORIBUS

DE THRONO EBURNEO, QUOMODO DEBEAT REFERRI AD MORALITEM.

C Qui mores instruere vult in hominibus, debet ipse esse instructus suis moribus. Sed quia hoc difficile reperitur ut aliquis ex omni parte bonis moribus adornetur, non tamen prorsus ab ædificatione morum cessare debemus, quia hoc (ex auctoritate divinorum eloquiorum) obtinemus, quod semper mens nostra debet bonis moribus et operibus intenta esse, et lingua laudes sui conditoris infatigabili devotione omnibus propalare. Quicumque scripturam illam legis vel audis quæ hoc dicit quomodo Salomon thronum de ebore grandem fecerit, non attendas ad illum thronum duntaxat materiale, sed respice ad tuum corpus, et ad tuam animam, quoniam quidem quod in illo throno actum est materialiter, hoc in te ipso reperire potes spiritualiter et moraliter. Thronus quippe aureus et eburneus, spiritualiter et moraliter esse poteris, si verę sapientię quæ per aurum designatur, operam dederis, et castitati quæ per ebur demonstratur, mente et corpore perfecte studueris. Sunt denique in te sex illi gradus quibus ascendebatur ad perfectum sedile, scilicet sex opera misericordię, quæ, quia superius jam enarrasse nos æstimamus, hic pro fastidio lectoris devitando reticemus. Et quoniam thronus rotundus dicitur fuisse, manifeste indicat quia thronus Dei desiderat esse, omni perfectioni studeat, mentem et linguam corpusque ab omni peccato custodiat. Duæ autem manus quæ tenent sedile, duæ res sunt; scilicet voluntas Dei, et præsens vita, quæ retinent animam in hoc corpore.

Quod vero anima usiuscujusque fidelis sedile appellari queat, hoc divina pagina etiam nobis tacentibus clamat, dicens: *Anima justī sedes est sapientiæ* (Sap. vii). Quatuor autem leones qui juxta supradictas manus sunt, quatuor virtutes **303** scilicet timor et amor, contemptus et dilectio recte intelligi possunt. Debemus enim voluntatem Dei et amare, et timere, vitam vero præsentem, prout expedit, et diligere, et contemnere. Duodecim vero leonculi qui super sex gradus stant lineæ atque inde, duodecim sunt sacramenta sanctæ Ecclesiæ, scilicet trina abrenuntiatio diaboli, trinaque professio catholicæ fidei, susceptio sacri baptismi, communicatio corporis et sanguinis Christi, confessio, poenitentia, in Spiritu sancto peccatorum indulgentia, et in bonis operibus usque ad mortem perseverantia. Isti igitur sunt spirituales leones, qui illum leonem, qui circuit quærens quem devoret, ab animabus fidelium longe faciunt; et ne in eis ulterius habitare præsumat, sua virtute et sanctificatione repellunt. Postea vero historiographus istam sententiam tali fine conclusit, dicens: *Non est factum tale opus in universis regnis* (III Reg. x). Qui bene est morigeratus, cujus mores longe lateque suavissimum spirant odorem, qui bonis moribus assidue insistit et inhæret, qui sacrificium quotidianum seipsum Deo offert, cujus mores approbat Deus et laudat, qui suis correctis moribus de animali efficitur spiritualis, iste procul dubio potest dicere de seipso quod *non est factum tale opus in universis regnis*.

RECAPITULATIO A SUPERIORIBUS, DE THRONO

EBURNEO ET AUREO, QUALITER SUB ALLEGORICA INTERPRETATIONE REFERRI DEBEAT AD PERSONAM BEATÆ, ET GLORIOSÆ, ET PERPETUÆ SEMPER VIRGINIS MARIÆ.

Fecit, inquit, Salomon thronum de ebore grandem, et vestivit eum auro clarissimo nimis (ibid.). Obsecro, Domina mea clarissima, si ego loquar aliquid minus dignum quam mereatur dignitas tua, non mihi hoc proveniat ad auriæ detrimentum, sed obveniat ad meritum et gloriæ celestis augmentum. Scio enim, scio, quia si omnia membra mea in linguas vertentur, non valerem ut dignum est effari laudes tuas, quas sublimis gloria tuæ singularis virginitalis promeretur. Scio, inquam, Domina mea, etiamsi omnia esse mea possent loqui, non tamen invenirent in cælo aut in terra aliquam similem tibi. In cælo autem similis tibi nullus est, quia si de Deo agimus, Deus major te est, et idcirco similis tui non est. Si vero de sanctis, vel de angelis, vel aliquibus creaturis, quamvis a Deo creatis vult aliquid dicere lingua nostra, manifestum est quod omnes creaturas excellit et præcellit dignitas tua, quia sicut scriptum est. *Exaltata es super choros angelorum ad cælestia regna*. Obsecro iterum mea Domina milles plus quam charissima, servulos tuos qui te libenter honorant, et tibi devote serviunt, et de te quod dignum est decenter loquuntur, precibus et meritis tuis omnes adjuva, et sustenta, conforta ab omni peccato, conserva et perduc illos ad immortalia Filii tui gaudia.

A Tu es ergo thronus ille non quem fecit Salomon rex mortalis, filius scilicet David regis, sed potius ille quem elegit ab æterno, et prælegit sibi ad habitandum Deus, Dei Filius videlicet rex immortalis. Tu es ille thronus de quo Psalmista dicit: *Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi, virga directionis, virga regni tui* (Psal. xlii). Tu es, inquam, mea Domina, omnibus charissimis charior, thronus de auro cælesti, et ebore spirituali constitutus. Per aurum intelligitur Christi Filii tui divinitas, per ebur vero quod frigidæ naturæ est, sacrosancta tua virginitas. Ex auro ergo divinæ majestatis, et ex ebore perpetuæ virginitalis es constituta, quia et divinitas Filii tui cooperante Spiritu sancto in te est ineffabiliter adumbrata, et virginitas tua permanet et permansit tibi illibata. Præterea hoc quod de natura eboris solent dicere inquisitores naturarum, nequaquam reor sub silentio prætereundum. Congruit enim beatæ Mariæ dignitati, et ejus auxilii sublimi potestati. Siquidem dicunt quia si ebur dolenti capiti per sæpe adhibitum fuerit, virtute naturali omnem dolorem mitigat capitis et expellit. Qui ergo in capite, hoc est in mente, vitiorum telis vulnerati dolent, isti sine dubio necesse est ut auxilium et opem sanctæ Dei Genitricis Mariæ implorent, et ex intimo affectu cordis dicant: « Sub tuam protectionem confugimus, ubi infirmi acciperunt virtutem, et propter hoc Dei Genitrix virgo tuæ dignitati referimus gratiarum actionem. » Tu es, inquam, Domina domus quam Sapientia, id est Filius sibi ædificavit (Prov. ix), et in qua septem columnas spirituales ad decorem et gloriam æterna stabilitate collocavit, scilicet virginitalitatem, castitatem, continentiam, humilitatem, fidem, spem, charitatem. Vere in beata Maria singulare privilegium incomparabilis virginitalis, et fragrantia odoriferæ castitatis effulsit, quia nisi virgo et casta exstitisset, nequaquam illam ad habitandum sibi Filius Dei elegisset. Decebat namque ut virgo esset quæ mundum redimebat, quia virgo exstitit illa prima parens, quæ totum mundum perdidit. Quia ergo beata Dei Genitrix Maria, virgo fuit, consequenter casta et continens exstitit. Sane de ejus inenarrabili humilitate quid possumus dignum laudibus ejus proferre? Enimvero cum hæc sanctissima atque milles **304** beatissima Virgo mater Filii Dei ab Angelo eligeretur, ancillam ejusdem Filii sui humili devotione se latetur, dicens: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* (Luc. i). Fidem vero mater Dei intemeratam habuit, quia quod mater Dei posset fieri Angelo nuntiante credidit. Spes autem in ipsa beatissima Virgine sublimem arcem posuerat, quia quamvis insolitum esset et inauditum retro sæculis et generationibus quod audiebat; tamen sic fieri oportere sicut ab Angelo evangelizabatur, certissima fide sperabat. Charitatis visceribus quomodo mater Dei super abundaverit, nullus incogitum habere potest, qui scientia divinæ legis aliquantulum eruditus fuerit. Sicut enim Filius ejus maledictum legis pro redemptione generis hu-

mani incurrit. Maledictus nempe, ait Moyses (*Deut. A* 21), qui in ligno pendebit, sic et ipsa nimirum habuit cum observatione virginitatis maledicto legis subjacere, quam amissa virginitate, carnales filios in Israel relinquere. Sic denique lex Mosaica aiebat: maledictus, sive maledicta quæ non reliquerit semen in Israel. Tu es ergo omni claritate et splendore solis clarior et splendidior, omni lapide pretioso longe incomparabiliter pretiosior, tu super omnem stellarum fulgorem utpote stella maris fulgentior inveniris, candor quippe es æternæ claritatis, et speculum sine ævo divinæ majestatis. Tu es hæreditas Domini, in te moratus est Filius Dei. Tu potes dicere: *Creator omnium qui me creavit, in tabernaculo meo requievit (Eccli 22v)*. Tu es tabernaculum in sole positum, de quo utique tabernaculo Filius Dei processit *tanquam sponsus de thalamo suo (Psal. xviii)*. Viscera tua sunt lecti argentei in quo malum illud aureum est, de quo Salomon ait: *Mala aurea in lectis argenteis verbum prolatum in tempore suo (Prov. xxv)*. Non enim potuit digniori et clariori comparatione pronuntiari nativitas specialis unigeniti Filii tui. Malum quippe prolatum in lectis argenteis, Verbum est caro factum in visceribus Virginis. Sex autem gradus qui describuntur fuisse in throno eburneo, sex specialiter gradus humilitatis designant, quos habuit beata Maria in corde suo. Unde bene Spiritus sanctus loquitur in Canticis canticorum: *Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum (Cant. 1)*. Nardus quippe aromatica, et brevis stature arbor esse dicitur, per quam congrue humilitas beatæ Mariæ intelligitur. Quæ nimirum virginalis humilitas regi in accubitu suo quiescenti complacuit, quando idem rex Filius scilicet æterni regis de cælo descendens, carnem sacrosanctam assumpsit in utero beatæ Mariæ Virginis. Sed jam nunc videamus qui sint sex gradus humilitatis. Primus namque gradus humilitatis est ut homo creatum se de terra fateatur, et ob pravitatis suæ meritum in cinerem se reversurum confiteatur. Secundus vero gradus est ut de accepta qualibet gratia homo nunquam superbiat. Tertius, ut de collatis sibi a Domino beneficiis ipsi Creatori suo indesinenter gratias referat. Quartus, ut homo omnibus se æstimet meritis inferiorem. Quintus, ut nulli se arbitretur æqualem. Sextus, ut nullatenus se reputet aliquo potiore vel superiore. Isti sunt sex spirituales gradus humilitatis, quibus Deus descendit ad cor sese humiliantis, et per quos ascendit homo ad cognitionem Dei ad se descendentis. Post hæc autem nobis historia insinuavit, quod thronus ille rotundus in exteriori parte exstiterit. Superiori vero tractatu dixisse me memini, quia quidquid est rotundum, videtur esse perfectum; quid ergo rotunditas et perfectio throni aurei nobis innuit, nisi quod beata Maria virgo ante partum fuit, et post partum virgo inviolata permansit? Quæ siquidem manus quæ throni eburnei sodile tenuerunt, duo Testamenta designant quæ ubique Christi humanitatem quam in beata Maria assumpsit, prædicaverunt.

Quatuor ergo leones qui juxta prædictas manus stant, quatuor sunt Evangelia quæ itidem quod duo Testamenta, clamant. Duodecim leuconuli qui super sex gradus fuisse dicuntur hinc atque inde, duodecim virtutes sunt, quas constat beatam Mariam pro certo possedisse, scilicet spiritualem vitam, gaudium in Spiritu sancto, longanimitatem, patientiam, bonitatem, benignitatem, mansuetudinem, fidem, incomparabilem modestiam, virginitatem, compassionem, in sancto proposito perseverantiam. Spiritualem siquidem vitam, beata Maria duxit, quia nisi vita ejus plena virtutibus refulsisset, nullatenus Deo placuisset. Gaudium nimirum in Spiritu sancto habuit, quoniam ipsa in hymno suo repleta spirituali jubilatione dixit: *Exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo (Luc 1)*. Longanimitas quippe illi non defuit, quia quæ ab Angelo audiebat, licet inaudita et insolita essent, tamen ut in se completerentur per longanimitatem expectabat. Virtute patientiæ non modicum exstitit munita, quia contumelias quas Filio suo, imo etiam sibi a perfidis Judæis inferri vidit, patienti animo toleravit. Bonitatem et benignitatem quis deneget illam habuisse, quam procul dubio fatemur omni abundantia floruisse? Mansuetudo autem in ea locum præcipuum obtinuit, quia nisi mansueta esset, Spiritus sanctus nullatenus illam ad habitandum elegisset. Fides vero incomparabilis, ut supra jam memoravimus, cordis ejus intima perlustravit, quia licet contra humanæ naturæ jura esset hoc quod Virgo Mater Dei eligebatur, tamen sic fieri nutu Dei posse credidit, ut ab Angelo ei **305** evangelizabatur. Modestiam ipsius, id est religionem quibus præconiis possumus, ut dignum est attollere, quam scimus pro certo orationi et silentio vacantem ab Angelo repertam esse. Fores vero Virginitatis et insignia integerrimæ castitatis ipsius, quibus laudibus, ut decet, prædicabimus, quæ in tantum dissueverat perfrui alloquiis hominum, ut etiam ingressum et affatum expavesceret angelicum? Unde Angelus: *Ne timeas, inquit, Maria, invenisti gratiam apud Dominum (ibid.)*. Cum enim illud ave gloriosum et ineffabile a Deo missum Gabriel Angelus illi evangelizaret, quia illam timorem vidit, illico submonuit ne quidquam timeret. Compassionem vero et dolorem quem Beata Maria sustinuit in morte Filii sui, non valet quisquam ad liquidum infundere humano auditui. Videbat enim Deum et Dei Filium quem de Spiritu sancto Virgo Mater conceperat, ab impiissimis Judæis crucifixum, et, quasi alienjus facinoris reus esset, cum latronibus prædamnatum. Quomodo autem possent viscera Beatæ Mariæ Virginis sine doloris experientia remanere, cum ipsa cerneret carnem suam quam Dei Filius in suo utero pro salute generis humani acceperat, in cruce pendere? Perseverantiam in sancto proposito et in bonis operibus quam Beata Maria habuit, facili judicio possumus ostendere, quia illam constat remota omni ambiguitate ab ortu suo usque ad finem hujus mortalis vitæ per omnia Deo

placuisse. Post hæc autem liber Regnum superiorum sententiam tali fine conclusit dicens: *Non est factum tale opus in universis regnis (III Reg. x)*. O quam admirabilis est ista conclusio! Vere, tale opus in universis regnis factum non fuit, quale est illud quod Virgo de Spiritu sancto concepit, Virgo Dei Filium genuit, Virgo inviolata post partum perman-

sit. Non est, inquam, ab initio mundi factum tale opus ut Virgo Mater lactaret Filium Dei virgineis uberibus. Igitur quoniam huic secundo throno, id est volumini ubera Sponsi dederunt exordium, dignum est ut eidem throno ubera Sponsæ Virginis et Matris sinem tribuant idoneum.

Explicit secundus tomus in Cantica canticorum.

INCIPIT TERTIUS TOMUS

Super hoc quod dicitur: *Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis.*

Cui placet ut aliquem ingrediatur hortum diversi generis arboribus consitum, vernantibus floribus decoratum, gustu quidem fructuum gratanter reficitur et suavi fragrantia vernantium florum miro modo delectatur. Quid ergo dicitur esse hunc hortum nisi amœnissimum textum divinarum Scripturarum? Quid vero arbores et flores? Utique sententias spirituales Scripturarum. Ingrediamur ergo mente et spiritu hortum istum, et videamus quid sit quod loquitur Sponsa ad Sponsum: *Oleum effusum nomen tuum*. Sicut aiunt qui de naturis rerum disserunt, oleum in se septem virtutes vel naturas habere perhibetur, quæ nomini Christi aptissime convenire videntur, quia juxta Isaiam prophetam (*cap. xl*), septem dona Spiritus sancti super ipsum requiescisse dicuntur; scilicet, « spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, spiritus timoris Domini. » Sed jam ad septem naturas olei disserendas veniamus, et eas Domino Jesu coaptemus. Omnes liquores in quibus ponitur oleum supernatare fertur. Quod bene Domino Jesu congruit, quia sicut Paulus dicit: « Dedit Deus ei nomen, quod est super omne nomen (*Philip. ii*). » Et ipse Deus « est super omnia benedictus in sæcula. Amen (*Rom. ix*). » Oleum nullum externum liquorem recipit, quia Christum nulla peccati macula vel contagio infecit, sicut Petrus dicit: « Qui peccatum non fecit (*I Petr. ii*) » homines, reficit, et Christus nos sanguine et carne sua potat et satiat. Vulnera sanat, quia Christus sicut Isaias ait: « Vulnera nostra sanavit (*Isa. lxxviii*). » Tale est interius, quale exterius, quia nostra natura a divinitate Christi assumpta, participatione ejusdem divinitatis omnino caruit culpa. Adhibitum igni sedentibus in tenebris lumen donat, et Christus omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat (*Joan. i*). Si in uno loco effunditur, terram circa se occupare videtur: Christus vero in Bethlehem natus est, sed stella radiante de cælo magis Orientalibus denuntiatus est. Compara ergo, si tibi placet, septem dona Spiritus sancti septem naturis olei, et considerabis mirabilia in lege Dei. Non **306** est major sapientia, quam ut cognoscat homo suum Creatorem, « qui est super

omnia Deus benedictus in sæcula. Amen. » Non potest aliquis habere digniorem intellectum, quam ut bonum quod intelligit, sciat, et intra arcanum cordis sui, diaboli opus nullatenus recipiat. Tunc vero corpus nostrum et anima sapienti et perfecto consilio utitur, quando præmissa confessione et penitentia, corpore Christi et sanguine Christi reficitur. Mens autem nostra tunc fortiorem sanitatem consequitur, quando Christum juxta possibilitatem suam imitatur. Sane ad consortium Christi non possumus pervenire, nisi per veram scientiam, castitatem corporis, et munditiam cordis, studeamus possidere. Magno charitatis fulgore tunc resplendemus, quando pietatis viscera circa omnes homines sincero animo gestamus. Timorem Domini sanctum tunc revera nos fatemur habere, quando in uno loco bene facientes, suave redolens exemplum longe lateque a nobis dimittimus emanare. Dicat ergo Sponsa ad Sponsum: *Oleum effusum nomen tuum*, ac si dicat: Sicut oleum quod in uno loco effunditur, terram circa se occupare videtur, sic tu pro me quidem in Hierusalem crucifixus es, per totum vero mundum per me prædicatus es, et ideo adolescentulæ, id est fideles animæ dilexerunt te. Quoniam quidem pro ipsis mortuus es in cruce, ideo ipsæ adolescentulæ dilexerunt te in tantum etiam ut ipsi martyres morerentur pro te. Studeamus ergo, sicut Paulus dicit, commori Christo (*Rom. viii*), ut ad beatam vitam valeamus resurgere cum ipso, quia si socii passionum fuerimus, simul et resurrectionis et gaudii erimus (*II Cor. i*).

RECAPITULATIO A SUPERIORIBUS.

Aurifices qui de auro et argento vel de lapidibus pretiosis operari solent, quando aliquid vas pretiosum inter manus suas fabricant, sunt fortasse aliqui homines qui illud vas, quod aspiciunt, laudant et mirantur et mira varietate fabrilis operis delectantur, sed tamen artifices vas quod in manibus suis habent adhuc malleis supponunt, limis extenuant, gemmis adornant; et licet astantibus hominibus illud vas undique jam videatur esse perfectum, artificibus tamen videtur esse minus politum et perfectum. Eo itaque modo quando nos illam senten-

niam scilicet, Oleum effusum nomen tuum. superius tractavimus, quamvis nonnullis forsitan placeat quod diximus, tamen adhuc auxiliante gratia Spiritus sancti, possumus aliquid addere superiori tractatui quod legentium pariter et audientium non displiceat auditui. Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te (*Cant. 1*). Ista vox est sanctæ Ecclesiæ, quæ laudat clementiam Sponsi sui, et charitatem ineffabilem in hac oratione blemברי. Nec mirum sane si Sponsa sui Sponsi laudat clementiam, cum etiam ipse Sponsus non taceat affectum et pietatem quam habuerit erga Sponsam suam. Sic enim ipse dicit per Jeremiam prophetam: « In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans (*cap. xxxi*). De hac nimirum ineffabili charitate Christi qua ipse sanctam Ecclesiam dilexit, Joannes apostolus dicit: « In hoc perfecta est charitas Dei in nobis, non quia nos dilexerimus eum, sed quoniam ipse prior dilexit nos (*1 Joan. 14*). » Præterea considerare libet si in Veteri Testamento vel in prophetis de oleo aliquid dictum potest reperiri, quod nomini sponsi congruat et in mysteriis Sponsæ videlicet sanctæ Ecclesiæ decenter valeat aptari. In Exodo nempe dicit Dominus ad Moysen: « Præcipe filiis Israel ut afferant tibi oleum de arboribus olivarum purissimum, piloque contusum, ut ardeat semper lucerna coram me in tabernaculo testimonii (*cap. xxvii*). » Isaias quoque propheta olei mentionem faciens dicit: « Vineam factam dilecto meo in cornu filio olei, et sepivit illam, et lapides elegit ex illa, et plantavit illam electam, et ædificavit turrim in medio ejus, torcular extruxit in ea et expectavit ut faceret uvas et fecit labruscas (*cap. v*). » In Zacharia vero propheta de oleo sic scribitur: « Isti sunt duo filii olei splendoris, qui assistunt dominatori universæ terræ (*cap. 14*). » Quia enim in superiori tractatu ope divinitatis Christi adjuti, et rore spiritualis intelligentiæ aliquantulum secundati, non tamen ut dignam est, sed pro modulo ingenii nostri de septem naturis olei discernimus, et easdem naturas septem donis Spiritus sancti, quæ in Christo plenariæ sunt, assignavimus; superest modo, ut adhuc de oleo aliquid sub allegorico sensu loquamur, quod et Christo et sanctæ Ecclesiæ congruat, et singulis quibusque fidelibus moraliter conveniat. Videamus ergo quid sit quod Isaias egregius propheta dicit: « Vineam, inquit, factam dilecto meo in cornu filio olei. » O tu, Domine Jesu Christe, qui es filius summi olei, revela oculos spirituales cordis mei, ut valeam considerare mirabilia sacramenta, quæ sunt ab æterno abscondita in sancta ac beatissima lege tua. *Eleos* siquidem Græce, *miseriordia* Latine dicitur. Dominus quippe in Evangelio dicit: « Estote misericordes sicut et Pater vester misericors est (*Luc. 6*). » David quoque propheta repletus Spiritus sancti superabundanti gratia, de Deo sic loquitur: « Deus meus, misericordia mea (*Psal. lviij*). » Deus ergo omnipotens, ineffabiliter pius, ac

307 specialiter clemens, qui in Isaiam oleum appel-

latur, ipse nimirum in Evangelio ac Unigenito Filio suo misericors dicitur, et a David propheta misericordia prædicatur. Hujus igitur ineffabilis atque incomparabilis olei dilectissimo Filio quædam vinea charissima facta est in cornu excellentissimo, id est in humanitate quam de nostra peccatrice massa assumpsit, quæ humanitas ita reliquam massam, de qua assumpta est, virtute assumentis divinitatis excessit, sicut solet cornu illam carnem excedere de qua oriendo videtur procedere. De hoc autem cornu, id est de incarnatione Domini Jesu Zacharias impletus Spiritus sancti gratia dicit, « Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit et fecit redemptionem plebis suæ (*Luc. 1*). » Et quasi si aliquis quæreret ab eo quam misericordiam Deus Israel fecisset populo suo, protinus adjunxit, dicens: « Erexit cornu salutis in domo David pueri sui (*ibid.*). » Si nos aliter vellemus istud cornu interpretari quam rei veritas se haberet, ipsa veritas auctoritate subnixâ, et auctoritas fidei veritate roborata nobis contradiceret. Manifestum est enim quia regia Virgo stirpis Davidicæ est electa, de qua et in qua istud cornu, id est nostra humanitas a Verbo Patris est assumpta, quod si non fieret, nullatenus genus humanum, quod perierat, salvari posset. Et hoc est cornu salutis quod erectum est nobis, videlicet Verbum caro factum pro salute nostra quod habitavit in nobis (*Joan. 1*). In hoc ergo cornu vinea est charissima dilecto Filio olei, id est per humanitatem quam assumpsit, sanctam Ecclesiam sibi acquisivit Filius omnipotentis Dei. Quod autem ipse Filius, dilectus appelletur, Sponsa ejus in Canticis canticorum protestatur: « Dilectus, inquit, meus candidus et rubicundus (*Cant. 5*). » Rubicundus propter sanguinis in cruce effusionem, candidus ob virginitatis et castitatis prærogativam. Item in eodem libello charissima ejus Sponsa sicut de eodem Sponso suo loquitur: « Dilectus, inquit, meus inter ubera mea commorabitur (*Cant. 1*). » Sancta ergo Ecclesia quæ in Isaiam appellatur vinea, ipsa in Canticis canticorum dicitur Sponsa. Ista vinea quidem effecta est in deliciis charissima dilecto Filio olei, ex quo ex ea carnem accepit, quia sicut dicit Paulus: « Nemo unquam carnem suam odio habuit (*Ephes. 5*). » Et alio in loco idem Paulus manifestius insinuat quam dilectionem Sponsus erga Sponsam suam habeat: « Viri, inquit, diligite uxores vestras sicut Christus dilexit sanctam Ecclesiam et tradidit semetipsum propter illam (*Col. 3*). » Unde idem Sponsus in Canticis canticorum de Sponsa sua dicit: « Quam pulchra es, amica mea, quam pulchra es, oculi tui columbarum! (*Cant. 1*). » Pulchritudinem vero Sponsæ suæ, ideo Sponsus repetendo duplicat, quia virginem et castam in anima et in corpore eam præsciebat. Oculos autem ejus columbis comparavit, quia simplicitatem fidei qua hæretici carent, illam habere prævidit. Veruntamen quid esse arbitramur hoc quod propheta dicit, quia Deus vineam suam, id est sanctam Ecclesiam sepivit? vinea nempe vocatur sancta Ecclesia,

non solum in Isaia, verum in libro Evangeliorum et in Canticis canticorum: in Evangelio autem ubi paterfamilias operarios in vineam suam conduxit (*Matth. xx*); in Canticis vero canticorum ubi scriptum est: «Vinea fuit pacifico,» et, «Vinea nostra floruit (*Cant. ii*).» Hanc ergo Dominus vineam sepe circumdedit, quando eam eloquiis prophetarum munivit, et, ne conculcari et dilacerari queat ab hæreticis, quasi forti præsidio, apostolicis eruditivis documentis. Unde bene quidem sequitur in eodem propheta, quia «lapides elegit ex illa (*Isa. v*).» Lapidem enim idcirco in vinea ab hominibus eliguntur, ut de ea vinea quasi noxii projiciantur. Hæretici itaque qui in Evangelio zizania vocantur (*Matth. xiii*), ipsi in Isaia propheta lapides appellantur, et in Canticis canticorum eleganti sermone sub nomine vulpium describuntur, sicut scriptum est: «Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliantur vineas nostras (*Cant. ii*).» Quod autem Propheta dicit: [Et plantavit illam electam], hoc est nimirum, quod Dominus in Evangelio ait: «Ergo vos elegeri de mundo ut eatis et fructum afferatis et fructus vester maneat (*Joan. xv*).» Et Paulus apostolus in Epistolis suis: «Ego, inquit, plantavi,» et Dei: «agricultura estis (*I Cor. xiii*).» De apostolis vero dicitur: «Isti viventes in carne plantaverunt Ecclesiam sanguine suo.» Turris quoque quam propheta Isaias in medio vineæ ædificatam testatur fuisse, ipsa siquidem est nomen Domini, de quo per Salomonem dicitur: «Turris fortissima nomen Domini, ad eam confugiet justus, et salvabitur (*Prov. xviii*).» Homines namque ideo ad turrim confugiunt ut ab infestatione hostium liberari queant. Bene itaque nomen Domini turri comparatur in qua homines salvantur, quia sicut ait Petrus apostolus: «Non enim est aliud nomen datum sub cælo in quo oporteat salvari, nisi in nomine Domini nostri Jesu Christi (*Act. iv*).» Torcular autem quod in vinea supradicta constructum fuit, sacrosancti altaris figuram et imaginem nobis repræsentavit, quia sicut in torculari vel prælo uva exprimitur, et expressa in vinum dulcissimum eliquatur, sic gloriose atque mirabiliter quotidie corpus Christi et sanguis in altari consecratur et litatur. Illud vero quod sequitur in Isaia, quia expectavit Dominus vineam suam ut faceret uvam, et ecce, fecit labruscas; dictum de hæreticis et falsis Christianis intelligamus. Hæreticis enim qui sacramentis ecclesiasticis **308** non consentiunt, imo perversis dogmatibus obviant et repugnant, et falsi christiani qui contententur se nosse Deum, factis autem negant, isti procul dubio pro uvis spinas et labruscas, id est inutiles fructus et noxios Domino generant et apportant. Verumtamen quid de talibus in die iudicii fieri debeat, propheta in subsequentibus suæ narrationis manifestat, dicens: «Nunc ergo viri Juda et habitatores Jerusalem, iudicate inter me et vineam meam, id est de vinea mea (*Isa. v*).»

(99) Athanas. in Symbolo

A Viros itaque Juda et habitatores Jerusalem, specialiter apostolos et cæteros sanctos intelligere debemus, quos sine dubio illius cælestis Jerusalem quæ sursum est mater nostra, cives et habitatores esse scimus. Quibus itaque remota omni ambiguitate Dominus in Evangelio suo repromittit dicens: «Vos qui secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel (*Matth. xix*).» Et Paulus apostolus: «Nescitis, inquit, quoniam sancti de mundo iudicabunt? (*I Cor. vi*).» Et alio in loco de omnibus sanctis scriptum est: «Iudicabunt sancti nationes, et dominabuntur populis (*Sap. i*).» De istis videlicet apostolis et cæteris sanctis coram maiestate Dei in æterna jam prædestinatione sublimatis, Zacharias propheta gloriam eorum contemplatus prophetavit, dicens: «Isti sunt duo filii olei splendoris qui assistant Dominatori universæ terræ (*Zachar. iv*).» Per binarium quippe numerum, ideo propheta apostolos cæterosque sanctos designavit, quia duo sunt præcepta charitatis, quorum observatio et impletio sanctos et amicos Dei efficit. Quis autem ait ille qui per oleum designetur, superius jam prælibavimus, cum illa sententia de Isaia a nobis exponeretur. Sciendum præterea quod in Zacharia propheta amplius aliquid dicitur quam in Isaia. Deus namque omnipotens, quia ipse et vere misericors et vera misericordia est, in Isaia simpliciter oleum appellatur, in Zacharia vero cum additamento, splendoris oleum nominatur. Nec immerito Deus Pater omnipotens dicitur esse oleum splendoris, quia ejus Unigenitus filius ab Apostolo vocatur splendor et figura substantiæ ipsius (*Hebr. i*). Splendor est igitur Pater, splendor est Filius, splendor est nihilominus Spiritus sanctus, non tamen tres splendores sunt, sed splendor unus. Siquidem simili modo in catholica fide credimus et pronuntiamus, Deus est Pater, Deus est Filius, Deus est Spiritus sanctus; nec tamen tres dii sunt, sed unus Deus (99). Quia igitur, sicut superius diximus, *oleos* Græce *misericos* vel *miseriordia* Latine dicitur, consequenter per oleum ipse qui est misericors, et Pater misericordiarum Deus intelligitur. Si ergo per oleum accipimus Deum Patrem, datur nobis intelligi ut ejus Filium interpretemur olei splendorem. Oleum igitur splendoris, et splendor olei ingenitus genitor est, et unigenitus Genitoris Dei.

RECAPITULATIO A SUPERIORIBUS.

QUALITER REFERRI DEBEAT AD SYNAGOGAM ISTA SENTENTIA VINEÆ.

«Vinea, inquit, facta est dilecto meo in cornu filio olei (*Isa. v*).» Quæ sit autem vinea idem propheta manifestius declarat cum dicit: «Vinea Domini exercituum, domus Israel est, et viri Juda, germen delectabile ejus (*ibid.*).» De hac quoque vinea loquitur David propheta: «Vineam, inquit, de Ægypto transtulisti, eiecisti gentes, et plantasti eam (*Psal. lxxix*);» et cætera quæ sequuntur in

ipso psalmo de eadem vinea quæ facile possunt intelligi sine interpretatione aliqua. Hæc est, inquam, illa vinea scilicet plebs Judaica, de qua Salvator in Evangelio ait: « Homo quidam paterfamilias plantavit vineam, et locavit eam agricolis. Et factum est cum appropinquasset tempus vindemiarum misit servos suos ad agricolas, ut reciperent fructum vineæ ab agricolis. Agricola autem videntes servos patrisfamilias apprehenderunt eos, et in illis contumeliis affectos interfecerunt. Audiens vero paterfamilias quod accidisset, ait: Mittam unigenitum filium meum charissimum ad eos, forsitan verebuntur eum. At illi viso filio Domini sui dixerunt adinvicem: Ecce hic est hæres: iste igitur occidatur, et sic ad nos hæreditas transferetur (Luc. xx). » Quis ergo iste paterfamilias rectius potest intelligi quam Deus Pater omnipotens Domini nostri Jesu Christi? Ipse enim est verus paterfamilias, qui universum mundum clementi pietate gubernat et regit, et secundum suam irreprehensibilem sapientiam Christianos, Judæos, paganos, hæreticos disponit. Hæc namque sunt familiae, quarum pater iste paterfamilias esse dicitur, et quarum providentiam ipse habere non dedignatur. Providet enim idem piissimus paterfamilias Christianis, videlicet filiis suis ea conditione, ut si ejus voluerint obsequi præceptis poenas inferni valeant devitare, et gaudia paradisi indeficientia possint invenire. Judæorum denique curam idem paterfamilias se habere demonstrat, quia, ut ad ipsum revertantur, clementi bonitate exspectat. Paganos et hæreticos a sua providentia nullatenus repellit, quia licet beneficiis ipsius, sicut mali servi, ingrati existant, tamen patienti longanimitate adhuc Dominus exspectat, ut relictis hæresibus et idolis ad se redeant. Iste igitur paterfamilias vineam plantavit, quando Israeliticum **309** populum de Ægypto in manu potenti et brachio excelso eduxit, et eum in terram repromissionis expulsis alienigenis gentibus habitare fecit. Et locavit eam agricolis, quando præcepit summis sacerdotibus et scribis et Phariseis, ut eundem populum secundum legem Moysi erudirent, et ab appetitu totius mali, quantum fas est mortalibus, colliherent. Servos autem suos misit idem paterfamilias ad supradictam vineam quando prophetas destinavit ad erudiendam eandem Israeliticam gentem. Agricola vero cognoscentes servos Domini sui, nonnullos ex ipsis contumeliis affecerunt, aliquibus mortem immeritam intulerunt. Si enim sacræ Scripturæ paginis studiosius intenti esse volumus, paucos admodum electorum reperire poterimus, qui ab impiis aut contumeliis non sunt affecti, aut crudelissimæ morti injuste traditi. Manifestum vero est quod impiissimi Judæi Isaiam, et Jeremiam crudeli morte damnaverunt, reliquos prophetas fere omnes multis contumeliis et convitiis dehonestaverunt. Filius autem patrisfamilias qui ab agricolis interficitur Dominus Jesus Christus est, qui a summis sacerdotibus et scribis et pharisæis crucifigitur. Sed jam ad supe-

riorem sententiam redeamus, de qua sub typo Synagogæ loqui disposueramus. « Vineam, inquit Isaias, facta est dilecto meo, in cornu filio olei. » Quoniam quidem de vinea aliquantulum, licet minus sufficienter, diximus, restat nunc ut ubi Deus Filius dilectus appellatur, insinuemus. In Evangelio siquidem scriptum est quia descendit Spiritus sanctus super Dominum Jesum in columbæ specie, et vox Patris audita est, dicens: Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacuit, ipsum audite (Luc. ix). » De isto namque dilecto ipso charissimo loquitur Sponsa in eodem de quo loquimur libro: « Dilectus, inquit, meus mihi, et ego illi, qui pascitur in liliis, donec aspiret dies, et inclinentur umbræ (Cant. ii). » Ac si dicat: Dilectus meus mihi fœderabitur fide, et ergo fœderabor illi fide et operatione, qui pascitur in liliis, hoc est, delectatur operibus castis, piis et justis, donec aspiret dies, et umbræ inclinentur, id est donec appareat dies judicii, et peccatorum imagines ad nihilum redigantur. Huic ergo dilecto vineam contraria in cornu exstitit, id est valde Synagoga contradixit humanitati quam Christus assumpsit; in tantum ut nunquam in eum vellet credere, quem quasi hominem solummodo et non Deum videbat visui humano subjacere. Vineam, inquam, ista facta est nimis amara huic dilecto, quando Synagoga Dominum Jesum in humanitate qua indutus erat potavit felle et aceto. Recordari debes, qui hæc audis, quia superius dixi per cornu debere intelligi Filium Dei humanitatem, et ex auctoritate sacri eloquii demonstravi satis rationem sufficientem. Quare autem Filius Dei vocetur per Isaiam filius olei, brevi ratione replicare debemus, quia hoc jam superius satis idonee perdocuimus. Oleos enim Græce, misericordia Latine dicitur. Quia igitur Pater misericors et misericordia est, constat pro certo Christum esse Filium Dei olei, quoniam ipse est Filius misericordis Dei. Hic igitur dilectus filius olei, id est Christus Filius Dei suam vineam, scilicet Synagogam sepavit, quando eam patriarcharum exemplis et institutis edocuit, et prophetarum libris munivit, ne videlicet alium Dominum præter ipsum admitteret, et ne singularis ille serus de quo Psalmista conqueritur (Psal. lxxxix), scilicet diabolus, illam devastaret. Idecirco enim vinea sepitur ut Domino ipsius vineæ fructus ejus illæsus conservetur, et hostibus, et animalibus claustra ipsius non facile reserentur. Quod autem dicitur: « Elegit Dominus lapides ex illa (Isa. v); » constat quia post electionem apostolorum expulsa sit ipsa Synagoga a Deo et abjecta. De qua utique abjectione bene in Isaiâ scriptum reperitur, ubi Dominus de Sobna Scriba et præposito templi loquitur: « Ecce, inquit Isaias, o tu Sobna; ecce, inquit, Dominus expellet te de statione tua, et asportari te faciet sicut asportatur gallus gallinaceus (Isa. xxii). » Simili quoque modo de abjectione Synagogæ sub persona Jeconias regis scriptum est: « Si fuerit Jeconias rex Juda sicut annulus aureus in manu mea, dicit Dominus, inde evellam eum et projiciam

(*Jer. xxi*). » Quasi enim Sponsa expulsa est de statione sua, quando Synagoga ab illa pristini sui status gloria ob meritum suæ iniquitatis est dejecta, et quasi gallus gallinacens eadem Synagoga asportata est, quando propter infructuositatem et imperfectionem suam ab exteriori intellectu et Judaica superstitione remota est. Gallum quippe gallinaceum novimus esse animal castratum et infructuosum, cui bene antiqua lex comparatur, quæ sicut dicit beatus Paulus, nihil ad perfectum adduxit, unde merito sequitur in Isaia propheta de eodem Sobna : « Quid tu hic, aut quasi quis hic? (*Isa. xxi*). » Sine dubio enim, quid tu agis hic, illi dicere solemus cujus opus minime approbamus. Et quasi quis, non revera ut aliquis perfectus locum aliquem obtinet, sed tamen opus dignum meritis sui officii vel loci non exercet. Possumus sane illam electionem lapidum, de qua superius præfati sumus referre ad reges et prophetas quos a Deo in Synagoga electos esse non dubitamus. Quod autem dicit propheta Isaïas, quia Dominus illam vineam electam plantavit; manifeste datur intelligi quoniam quidem reges et prophetæ totaque gens Israelitica de stirpe Abraham, **310** qui electus est a Deo originem duxit. Enimvero multum ista plantatio degeneravit ab illa gloriosa et paterna vita, de cujus radice videbatur propaginem ducere. Quam utique degenerationem Dominus in Evangelio, benignissima improperatione Judæis exprobrabat, dicens : « Si semen Abraham estis, opera Abraham facite, et ut quid vultis me interficere? hoc Abraham non fecit (*Joan. viii*). » Admodum namque Judæi degeneraverant ab illa gloria sanguinis Abraham patriarchæ patris sui. Abraham enim Deum dilexit, honoravit et adoravit; gens vero Israelitica Deum odio habuit, dehonestavit, et in cruce crudelissima damnavit. Turris autem quæ in medio vineæ per prophetam a Domino ædificata fuisse dicitur, significat templum antiquis temporibus, pro dignitate sui famosissimum, quod nullus ignorat in medio gentis Judaicæ, præcepto Dei esse constructum. Torcular vero quod in supra memorata vinea existit, altare nobis insinuat quod gens Israelitica in medio sui in magna veneratione habebat. Quod nimirum altare bene comparatur torculari, quia sicut in torculari multæ uvæ expressæ in vini liquorem rediguntur, sic diversæ multæque victimæ quæ in altari positæ cremabantur, ad unum sacrificium, per significationem, id est ad Christum referebantur. Quod autem dicit propheta, quia expectavit Dominus vineam suam, ut faceret uvas, et fecit labruscas; manifestis indicis denuntiat, quoniam quidem ista sententia ad Judæos maxime pertineat. Nonne ipsi Judæi pro uvis labruscas attulerunt, quando Creatorem suum ante faciem Pilati negaverunt? (*Joan. xix*.) Quod utique beatus Petrus eis improperat, dicens : « Vos autem virum homicidam donare vobis petistis, auctorem vero

A vitæ morti tradidistis, quem Deus suscitavit a mortuis (*Act. iiii*). » Nonne Judæi sceleratissimi labruscas Domino fecerunt pro uvis, quando dixerunt Pilato : « Crucifige eum ; » Et : « Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris (*Joan. xix*). » Propterea illud quod Isaïas dicit in subsequentibus : « Nunc, viri Juda et habitatores Jerusalem, judicate inter me et vineam meam (*Isa. v*), » pertinere ad generalem resurrectionem nullus ignorat, in qua sancti apostoli istam vineam judicabunt et condemnabunt. Hoc denique Dominus in Evangelio ipsis Judæis sibi detrahentibus, testatur cum dicit : « Si ego, ut dicitis, in principe dæmoniorum ejicio dæmones, filii vestri in quo ejiciunt? (*Matth. xii*). » Ideo ipsi vestri judices erunt. Quod etiam iste Isaïas propheta declarat, cum de adventu Domini et sanctorum apostolorum ad diem judicii prophetavit, dicens : « Dominus ad judicium cum senioribus populi sui veniet (*Isa. iiii*). » Salomon quoque Christum, et sanctam Ecclesiam, et sanctos apostolos, et diem judicii brevi sermone curavit comprehendere cum dicit : « Nobilis in portis vir sanctæ Ecclesiæ, cum sederit cum senatoribus populi sui (*Prov. xxxi*). » Apostoli itaque qui in Evangelio duodecim judices, et filii Judæorum secundum carnem appellantur, ipsi nimirum in Isaia viri Juda et habitatores Jerusalem senesque populi vocantur, et a Salomone senatores populi nominantur. Isti sunt nimirum duo filii olei splendoris quos Zacharias propheta (*Cap. iv*) in spiritu prophetiæ dicit assistere Dominatori universæ terræ. Quod ideo per binarium numerum descripsit, quia eos prophetico spiritu divinitatem et humanitatem Christi prædicare prævidit. Porro illud quod idem propheta dicit : « Isti sunt qui assistunt Dominatori universæ terræ, » non solum de apostolis, verum etiam de omnibus sanctis dictum esse intelligamus. Unde Dominus ipse in Evangelio suo ait : « Pater volo ut ubi ego sum, illic sit et minister meus (*Joan. xii*). » Quod etiam beatus Augustinus doctor egregius (100), et catholicæ fidei defensor fidelissimus testatur cum dicit : « Sciamus pro certo, quia post ascensionem Domini ad cælos, omnes sanctorum animæ cum Christo sunt, et exeuntes de corpore ad Christum vadunt, sicut scriptum est : *Iustorum animæ in manu Dei sunt* (*Sap. iii*), expectantes resurrectionem corporis sui, ut integra et perpetua beatitudine cum Christo pariter perfruantur. Similiter quoque et peccatorum animæ in inferno sunt positæ, sub timore expectantes resurrectionem sui corporis, ut cum diabolo convertantur ad pœnam æternam.

RECAPITULATIO A SUPERIORIBUS

SECUNDUM MORALITATEM.

Quamvis grave sit admodum, atque periculosum, ut homo imperitus et male morigeratus disputet de bonis moribus hominum, tamen nequaquam sopitis sensibus negligere debemus, quod semper et sine intervallo benedicere et laudare Deum jubemur, sic-

(100) Lib. de ecclesiasticis dogmatib. cap. 79.

ut Psalmista sit : « Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo (Psal. xxxiii). » Enimvero si tandiu volumus expectare loqui de bono, donec simus boni; vel si tandiu de perfectione tacemus donec perfecti simus. Et si rursus usque adeo silemus a laudibus Dei, quoadusque laudare Deum digni fuerimus, patet profecto quia nusquam Deum laudabimus, quoniam sicut necesse est, nullatenus in hac vita unquam boni et perfecti atque laudibus Dei erimus digni. Non ergo deficiat nobis bona voluntas, licet desit efficax potestas, sicque tandem poterimus

311 Deo ampliante adipisci, ut simus boni et perfecti, laudibusque Dei idonei. Sed jam nunc discutiamus sententiam istam sub morali interpretatione scilicet : « Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te (Cant. 1). » Beatus ille homo licet mortalis sit, cujus nomen ob meritum bonæ vitæ tantam prærogativam jam obtinuit, ut illi veraciter dici possit : « Oleum effusum nomen tuum, » ideo adolescentulæ dilexerunt te. Sane talis homo valde querendus est, dumque inventus fuerit, non mediocriter diligendus est. Qui enim in sæculo bene et religiose vivit, et de substantia sua pro Deo largas facit elemosynas, et ea quæ sibi non vult fieri, alteri non facit, et qui in omnibus operibus suis querit ut Deus laudetur, et qui talem se exhibet ut ab omnibus hominibus pro sanctitate sua veneretur, isti nimirum dici potest : « Oleum effusum nomen tuum, » ideo adolescentulæ dilexerunt te, id est fideles animæ. Simili modo qui ad conversionem vadit et in claustrum bene, et sancte, et religiose conversatur, et qui bona fama irreprehensibilis vitæ, alios animat et attrahit, ut ad Dominum convertantur, et insuper qui columbina pace et fraterna dilectione animis fratrum suorum amabilem se reddit, adeo, ut ab omnibus pura mentis intentione diligatur, huic sine dubio dici debet : « Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ, » id est fratrum animæ, « dilexerunt te. » Præterea hoc quod in prima recapitulatione superius posuimus, quia præcepit Dominus Moysi, ut diceret filiis Israel ut afferrent oleum de arboribus olivarum, si nos sumus veri Israelitæ, in quibus dolus non est, et nobis similiter præcipit noster spiritualis Moyses (Exod. xxvii), videlicet Dominus Jesus Christus, ut nos

D afferamus ei oleum de arboribus olivarum, id est ut nos sequamur et imitemur exempla, et actiones sanctorum Patrum, qui per opera misericordiæ Deo dignoscuntur priscis temporibus placuisse; verumtamen quia obscuritas in divina pagina non est bona, imo valde minus capacibus est noxia, dignum arbitror de arboribus olivarum et de oleo aliquantulum disserere latius, quatenus clariori sensu respondeat quod dicere volumus. Arbores ergo olivarum sancti Patres nostri sunt, de quibus dicit beatus Paulus : Isti sunt viri misericordiæ, quorum justitiæ oblivionem ante Deum non acceperunt. Istæ siquidem sunt arbores olivarum de quibus in Evangelio Dominus dicit : « Non potest arbor bona fructus ma-

A los facere (Luc. vi). » Oleum harum arborum est omne opus bonum, pium, modestum, castum, religiosum, et sanctum. Quod autem per oleum, opus bonum intelligi debeat, Evangelium secundum Mattheum manifestissime declarat : « Simile est inquit, regnum cælorum decem virginibus, et cætera quæ ibi sequuntur (Matth. xxv). » Cui sententiæ Salomon concordare satis videtur, qui inter cætera verba sua sic loquitur : « Omni tempore vestimenta tua sint candida, et oleum de capite tuo non deficiat (Eccl. 1x). » Vestimenta igitur nostra, corporis nostri sunt membra, quibus nostra anima induitur, dum in hoc corpusculo secundum Dei dispositionem demoratur. Quæ utique membra semper debent candida esse, quia non debent alicui peccato subjacere. Sic enim dicit Isaias propheta : « Vestimentam, inquit, mistum sanguine erit in combustionem ignis (Isa. 1x). » Denique et Apostolus dicit : « Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obedialis ejus concupiscentiis (Rom. vi). » Et iterum : « Sicut, inquit, exhibuistis membra vestra servire immunditiæ ad iniquitatem, ita nunc exhibere membra vestra servire justitiæ in sanctificationem (ibid.). » Oleum autem nunquam deficit de capite nostro, quando mens nostra semper pio opere abundat, et bono desiderio. Et amplius, si fieri posset, vult assidue facere, quam unquam valeat ad perfectum perducere, unde Psalmista dicit : « Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore (Psal. cxviii). » Oleum ergo de arboribus olivarum Deo offerimus, cum per opera pietatis et justitiæ ipsi placere studemus, per quæ quondam patres nostros placuisse non dubitamus. Præterea hoc quod oleum illud quod Deo offerbatur purissimum existit, non sine causa hoc ita Moyses expressit, quod usque ad nostram notitiam pervenire præsevit. Poterat namque idem propheta purum vel purius oleum dicere, sed maluit purissimum ponere, ut videlicet nobis tacite insinuaret, qualiter opus nostrum examinare deberemus, quo ipsi Deo, qui est summa puritas, placere intendimus. Oleum enim tunc est purum quando in exteriori exhibitione, peccato caret opus nostrum. Tunc vero purius efficitur, cum nec in locutione nostra peccatum aliquod repetitur. Si autem mens nostra quando ad bonum opus peragendum se accingit, vanam gloriam intus devitare valet profecto oleum est purissimum quod Deo in sacrificio sui cordis offeret. Sane quod idem oleum refertur fuisse pilotusum, minime sub negligentia arbitror esse prætereundum. Tensio enim pilli, significat tribulationes et pressuras hujus mundi. Quid ergo per oleum pilotusum nobis insinuat, nisi quia illorum patrum actiones et exempla debemus imitari, quos per multas tribulationes juxta Apostolum (Hebr. xi) scimus introisse in regnum Dei? Quod autem præcipitur ut ardeat semper lucerna coram Deo in tabernaculo testimonii (Exod. xxvii), hoc significat nimirum, quia intentio **312** cordis nostri nun-

quam debet removeri a consideratione et contemplatione majestatis Dei, sicut illius cor a Deo nunquam recedebat, qui dicebat: « Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper (Psal. xviii). » Lucerna quippe corporis tui, ut ait Dominus in Evangelio (Marc. vi), est oculus tuus. Quem utique oculum sancti Patres nostri interpretati sunt animi intentionem, vel sinceram mentis affectum. Tabernaculum vero testimonii, corpus nostrum non immerito potest intelligi, unde beatus Petrus dicit: « Scio, fratres, quod velox sit depositio tabernaculi mei, secundum quod Dominus Jesus Christus dignatus est revelare mihi (II Petr. i). » In hoc ergo tabernaculo, id est in corpore nostro, debet semper ardere lucerna coram Domino, quia simplex et pura mentis intentio assidue debet dominari corpori nostro, et nunquam debemus pati aliquid dominari nostræ menti, quod sciamus displicere in conspectu iudicis nostri. Vel lucerna relucet assidue in tabernaculo nostro, cum fervor charitatis nunquam tepescit in corde nostro. Sic quippe ista lucerna charitatis in corde Pauli refulgebat fulgore miræ claritatis, ita ut idem Paulus diceret: « Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per inhabitantem Spiritum, qui datus est nobis (Rom. v). » Vel lucerna sine defectu claritatis fulget in tabernaculo testimonii, cum cor nostrum per infusionem Spiritus sancti assidue cogitat, quæ sunt Dei. Sicut ergo capitulum in libro Exodi secundum moralitatem discussimus: sic decens est, ut illam sententiam de Isaia assumptam moraliter disseramus. « Vineam, inquit, factam dilecto meo in cornu filio olei. » O quam beata est illa anima, quæ veraciter et pie operando efficitur Dei vinea! Sed jam nunc consideremus quid sit vinea, et unde constet vinea, et ejus terrenam operationem transferamus in moralem et spiritualem ædificationem. Vineam siquidem ex vitibus constare videtur, et vitis dicitur, eo quod vi se teneat in loco ubi plantatur. Quicumque ergo vitis seu vinea esse desiderat, necesse est, ut propositum sanctitatis et religionis quod pro Deo arripuit, nullatenus dimittat, prosperitatibus non dissolvatur, adversitatibus non frangatur, sciens quia regnum cælorum vim patitur et violenti rapiunt illud (Matth. xi). Sed et hoc quod vitis contra consuetudinem aliarum arborum, humorem, quem de terra trahit per medullam ad fastigia suorum ramorum transmittit, nequaquam sine admiratione ingentis sacramenti considerandum est. Cæteræ enim arbores humorem inter corticem et robur sui ligni a terra suscipiunt, et eundem humorem ramusculis ex se procedentibus, ut fructificare queant, infundunt. Quid ergo significat hoc quod vitis in medulla, id est, in interiori parte sui humorem concipit, quem postea per ramos exteriores ubertim diffundit? Nimirum uniuscujusque fidelis viri perfectam animam, cujus corpus etsi coram hominibus apparet publico, tamen in præsentia Dei manet in occulto, quia magis placere Deo studet interiorius, quam hominibus

vel sæculo exterius, unde ait Psalmista: « Omnis gloria ejus filiarum regis ab intus (Psal. xlv). » Hinc etiam Paulus dicit: « Gloria nostra hæc est testimonium conscientiarum nostrarum (II Cor. i). » Potest adhuc hujusmodi sacramentum in vite considerari, quæ contra morem aliarum arborum, succum trajicit in medulla interiori, quo paulatim postmodum rigat ramos exteriores naturali ortu ex se prodeuntes. Sancti namque viri, charismata Spiritus sancti, quæ occulta Dei largitione in arcano suscipiunt cordis sui, religiosi hominibus per boni operis exhibitionem et cælestis verbi prædicationem infundunt, et more bonæ vitis quod in eis invisibiliter agitur, exterius visibiliter demonstratur. Est præterea aliud, quod de vite rationabili auctoritate valet dici, quodque a prudenti solertia illustrium clericorum in divinis eloquiis reperiri potest. Est enim hæc arbor, scilicet vitis humilis in sua statura, et quandiu vivit foliis adornata, floribus odorifera, gemmatis fructibus omnium oculis grata. Si vero abscissa fuerit quanto prius exstitit charior, pretiosior, acceptior atque amabilior, tanto postea exstat vilior, degenerior atque inutilior. Quod utique Dominus per prophetam Ezechielem manifestat, cum dicit: « Fili hominis, quid fiet de ligno vitis, quod pretiosum est præ cæteris lignis silvarum? (Ezech. xv). » Nunquid si abscisum fuerit fiet de eo quidquam operis? Nunquid fabricatur de eo paxillus ut dependeat in eo quodcumque vas? Ad nihil vero utile est, nisi ut in ignem mittatur. Et quid ista significarent manifestius aperitur, cum de Filiis Israel in subsequentibus sermo habitus invenitur. Ipsi vero filii Israel quandiu mandatis Dei obsecuti sunt, et a cultura ejus non recesserunt, quasi bona vitis flore et fructu in decore suo perstiterunt. Postquam autem ejus præceptis contradicere cœperunt, et insuper ei qui auctor est vitæ, crucis supplicium intulerunt, quasi vitis inutilis et amputata igni æterno deputati sunt. Similiter quoque et Christiani qui sacramentis ecclesiasticis imbuti sunt, qui fide et opere, ab Ecclesiæ doctoribus instructi sunt, quandiu infra gremium ejusdem Ecclesiæ fidem suam operibus bonis exercent, tandiu velut vitis fructifera in vinea Dei virore fidei vigent. Si vero, quod absit! ad aliquam hæresim labantur, relicta gratia cui jampridem traditi erant, pravis dogmatibus spontanei inficiantur, nonne isti merito **313** suæ iniquitatis se tradunt ultricibus flammis velut vitis amputata et inutilis? Quibus procul dubio elegantissime illud congruit, quod Moyses propheta in suo cantico dicit: « De vinea Sodomorum vineam eorum, usque ad illum locum, ubi ex persona Dei ait: Mea est ultio, et ego retribuam eis, subauditur, in die iudicii quod merentur (Deut. xxxii). » Sed quid dicam de conversis et religiosi viris, qui sicut Dominus in Evangelio declarat (Luc. viii), ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt? Nonnullos enim magnæ religionis et satis ardui propositi novi viros,

quos utinam non novissem, qui, quandiu licet eis in claustris suam propriam voluntatem exercere, vel per claustrum officinas, seu et per universum mundum, et per parentes vagari et discurrere, tandiu sub specie qualiscunque religionis infra monasterii septa, nomine tenus retinentur, quamvis, ut superius dixi, universum per orbem perdita mente, et animo volatili evagantur. Quibus nimirum bene convenit illud quod Dominus per prophetam dicit: « Factus est Ephraim quasi columba seducta non habens cor; alieni comederunt robur ejus, et ipse nescivit (*Osee. vii*). » Alieni namque sunt dæmones: et vitia repugnantia, cogitationesque malæ, et concupiscentiæ carnales, quæ nos a Deo alienant, si in nobis per nostram ignaviam principatum obtineant. De his siquidem alienis David conqueritur, dicens: « Quoniam quidem alieni insurrexerunt adversum me, et fortes quæsierunt animam meam (*Psal. lxxv*). » Salomon quoque ait: « Ne des alienis honorem tuum (*Prov. v*). » Et quasi nos quæreremus a Salomone qui essent isti alieni, illico subiunxit: « et annos tuos crudeli (*ibid.*), » scilicet, diabolo, de quo Dominus testatur: « Quia ipse homicida erat ab initio (*Joan. viii*). » Qui enim supradictis alienis, id est dæmonibus et vitiis concupiscentiisque male deditus fuerit, dum vivit in stadio hujus presentis vitæ, ipse post hanc vitam procul dubio tradetur in potestatem Satanæ, id est hujus crudelis. Iste namque est ille crudelis qui in *Isaia (cap. xix)* scribitur homines persequi crudeliter.

Hi igitur religiosi, si tamen dicendi sunt religiosi qui ita se habent sicut modo depinximus, vel etiam, quod pudet dicere, adhuc pejus, si aliquando a magistris suis pro salute sua corriguntur, aut si ut in claustro suo sedeant, et ordinem suum teneant, constringuntur, protinus abjecto timore Dei et relicto proposito religionis et ordinis sui, sub obtentu arctioris religionis de claustro suo inordinate prosilientes, diversas partes orbis terrarum girovagi peragrunt, vel, prohi dolor! quod infamius est, ad sæculum revertuntur. Quibus nimirum decenter illud convenit, quod beatus Petrus apostolus in sua epistola ait: « Canis reversus ad vomitum suum, et sus lota in volutabro luti (*II Petr. ii*). » Et: « Melius illis esset viam veritatis non cognovisse, quam post cognitionem ejus, retrorsum abire (*ibid.*). » Isti ergo conversi quandiu in sancto proposito manserunt, tandiu quasi vitis Sorech, id est electa, in vinea Dei, in charitate radicati et fundati, exstiterunt. Nunc autem retrorsum sunt alienati, in sensum reprobum conversi, et juxta prophetam Ezechiel, inutiles et degeneres penitus effecti ad nihil aliud ulterius valent, nisi ut in ignem projiciantur et ardeant. Longius ab ordine itaque nostræ narrationis digressi sumus, dum de natura vitis et vineæ disputavimus, verumtamen jam idoneum est tempus ut revertamur ad id quod cøperamus. « Vineam, inquit, *Isaias (cap. v)*, facta est charissima dilecto meo in cornu filio olei. »

A Dilectus itaque est, ad quem sponsa in Cantica canticorum legatos suos mittit, dicens: « Nuntiate dilecto meo, quia amore ejus languo (*Cant. v*). » O quam felix, et quam beata est anima quæ languet amore Dei! In ea sine dubio funditus jam interiit amor deceptoris hujus mundi, et ad nihilum redacta est fallax gloria fluentis sæculi. Huic siquidem dilecto sponso suo adhuc loquitur eadem sponsa sua charissima in deliciis in eodem libello. « Veni, Dilecte mi, egrediamur in agrum, videamus si floruit vinea, si flores fructus charitatis et bonæ operationis parturiunt (*Cant. vii*). » Sed certe, inquit, facta est vinea ista charissima, id est anima nostra huic dilecto filio olei scilicet omnipotentis Dei, in cornu videlicet. Omnibus liquet vel qui saltem raro sensu et intelligentia illustrantur, quia omne cornu caruem excedit de qua egreditur; et ideo non immerito per cornu omnis virtus spiritualis accipitur. Unde et Moyses propheta, ob excellentiam meritorum, et singularem prærogativam spiritualium virtutum quibus totus effloruit, solus inter mortales ex consortio colloquutionis Dei cornutus apparuit; sicut scriptum est: Cum descendisset Moyses de monte Sinai, ignorabat quod cornuta esset (*Exod. xxxiv*), id est gloriosa et admirabilis facies ejus, ex familiaritate colloquii Dei. Sed et Dominus quidem Jesus, qui ante Moysen imo antequam mundus fieret, Deus exstitit, post Moysen vero novissimis temporibus homo mortalis huic mundo per Incarnationis mysterium apparuit, ab Habacuch propheta (*Habac. iii*) cornua in manibus habere perhibetur, in quibus nimirum maxima ejus fortitudo fuisse dignoscitur. Sic quippe in Cantico ejusdem prophete scriptum est: « Cornua in manibus ejus (*ibid.*), » scilicet Christi, et in sequentibus: « Ibi, inquit, abscondita est fortitudo ejus, ibi corruet mors in conspectu ejus (*ibid.*). » Præterea si nos vellemus modo ad medium ducere, quidquid de istis spiritualibus cornibus divina eloquia solent eloqui, facilius nos dies desereret quam copia dicendi. Sed neque ex toto silebimus. « Exaltabuntur, inquit Psalmista, cornua justi (*Psal. lxxiv*). » Quis est tam hebes et tam stolidus, qui dicere audeat quod justus cornua habeat? Sed virtutes justus cornua ejus sunt, quibus ipse pugnat contra diabolum, et quibus sublimatur et exaltatur ante Deum. Dicat ergo *Isaias* quod vinea facta est charissima dilecto filio olei, id est anima nostra propter virtutes quas habet, diligitur et in magno honore habetur ab Unigenito Filio Dei, et hoc est quod per prophetam dicitur: « Si pretiosum a vili separaveris, quasi os meum eris (*Jer. xv*). » Pretiosum a vili quippe separare, est virtutes a vitiis discernere. Quis est autem filius olei? quia persæpe jam dictum est toties idem repetere valde tædiosum est. Quod vero dicit Propheta, quia Dominus vineam sepovit, de nostra utique anima, quæ est spiritualis vinea Dei, istam sepitionem intelligere nos convenit. O quam gloriosa et quam virtutibus præclara est anima illa, de qua tanta

est cura Deo, ut pia diligentia sepiatur ab ipso! **A** Sic enim ipse Dominus dicit per prophetam: « Ego sepiam vias tuas, et ibis post amatores tuos, et non apprehendes eos, et tunc dices: Revertar ad virum meum pristinum, quia melius mihi erat quam modo sit (*Osee 11*). » Præterea huic rei paulisper immorantes considerare libet, qualiter hi qui hortos concludunt, sepes faciunt. Hortus enim conclusus moraliter appellatur a Deo beatissima anima. Notum siquidem est omnibus, quia sepes ex palis et virgis fiunt, ita duntaxat ut pali inferius defixi terræ inhæreant, ex una parte, ex alia vero parte erectis capitibus sursum in cælo respiciant. Postea autem virgæ ex transverso interseruntur, talique modo sepes muniens hortum Dei perficitur. Verumtamen quod rectius possumus appellare palos hujus spiritualis sepis nisi sanctos Dei, qui quamvis adhuc morentur in terra pro infirmitate carnis, assidue tamen cum Christo sunt in cælo, et ei hærent spiritualibus desideriis? unde unus ex hujusmodi spiritualibus palis in terra degens aiebat: « Nostra autem conversatio est in cælis (*Philipp. 11*). » Et quid virgæ, nisi exempla et opera bona, et catholica dogmata eorum sunt? Istis ergo palis et hujusmodi virgis sepi Deus vineam suam, quia exemplis et doctrinis sanctorum suorum quotidie excolit, docet, instruit, et monet animas fidelium suorum. Hinc est quod David dixit: « Immitte Angelum Dominus in circuitu timentium se, et custodiet eos (*Psal. xxxiii*). » Alius quoque propheta nihilominus ex persona Dei testatur, dicens: « Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei (*Zach. 11*), » liquido constat quod inter omnia membra quæ homo habet, pupilla oculi tenerior et delicatior apparet. Si ergo tantæ auctoritatis sumus, ut pupillæ oculi Dei æquiparemur, non debemus ejus esse beneficii ingrati, sed necesse est sic vos vivere, quatenus ab ipso mereamur sicut bona vinea custodiri et sepi. Illud quoque quod Isaias propheta tantopere exprimit, ut asserat quod Deus ex vinea sua lapides elegerit. De nostra anima dictum non dubitemus, si tamen ut superius jam probavimus, vinea Dei spiritualiter vivendo fuerimus. Lapidem enim qui in vinea Dei sunt, vitia et concupiscentiæ etiam immunda desideria intelligi possunt, quæ sicut lapides vineam, ita hæc omnia faciunt sterilem animam nostram. Sed nunc orandus est Deus, ut ipse dignetur lapides ex ista vinea eligere et projicere, id est ab anima nostra omnia vitia quæ ei displicent extirpare; quatenus anima nostra veluti bonus palmet in ipso qui est vera vitis manens cum apostolis audiat: « Sine me nihil potestis facere, et sicut palmet non valet fructificare, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis (*Jean. xv*). » Quod autem in sequentibus suæ narrationis dicit Isaias, quia « plantavit Deus vineam suam electam, » ad nostrum corpus hæc sciamus pertinere moraliter et ad nostram animam. « Ad imaginem quippe Dei factus est homo, et ad simili-

tudinem ipsius (*Gen. 1*). » Satis nimirum ista plantatio electa existit, quæ ad similitudinem et imaginem Dei creata fuit. Præterea in libro Sapientiæ scriptum reperitur: « Deus fecit hominem simplicem et rectum, sed ipse immiscuit se infinitis questionibus (*Eccle. vii*). » Post hæc, inquit Isaias, ædificavit Deus turrin in medio vineæ suæ. » Si igitur anima nostra vinea Dei desiderat esse, oportet illam sine dubio turrin a Deo ædificatam in medio sui habere. Turrin namque quando constructur in quadrangulâ forma ab imo sursum erigitur. Ædifica ergo, Domine Deus, in vinea mea turrin quadrangularem, id est funda et radicari fac in anima nostra quatuor istas virtutes, scilicet prudentiam, fortitudinem, justitiam, temperantiam, et in nostro corpore nihilominus abstinentiam, sobrietatem, castitatem, veram poenitentiam. Reliquæ autem virtutes sint hujus spiritualis ædificii lapides. Cæmentum vero quod lapides ligat et complectitur, ipsa sit charitas sine qua nullum opus bonum esse dicitur, et in qua omne opus bonum solidatur et fundatur; sic enim dicit Paulus: « In charitate radicati et fundati estote (*Ephes. 11*). » « Torcular, inquit Isaias, exstruxit Dominus in vinea sua. » Notum est omnibus opus quod in torculari agitur. In torculari quippe uvæ exprimuntur et expressæ liquefiunt, ut in vinum dulcissimum convertantur. Quamvis ergo Dominus de passione sua dicat per prophetam: « Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum (*Isa. lxi*), » tamen adhuc est aliud torcular spirituale, **315** quod utinam Dominus Jesus dignetur in vinea nostri corporis exstruere. Sancta namque compunctio, et beatarum lacrymarum pro Christi amore effusio, non incongrue torcular animæ appellari debet. Hoc torcular spirituale, exstructum in se habebat, illa charissima sponsa in deliciis quæ in Canticis canticorum suspirans de Sponso suo dicebat: « Anima mea liquefacta est, ut Dilectus meus mihi locutus est (*Cant. v*). » Ostenditur ergo in hac sententia inestimabilis atque incomparabilis affectus Sponsæ erga sponsum suum, quæ in tantum sincero amore diligebat illum, ut etiam tota liquefieret ad illius verbum. Verumtamen multo ampliori affectu, et altiori charitate eandem sponsam suam idem sponsus diligit, qui pro amore illius non solum paulominus ab angelis minoratus de cælo descendit, sed etiam usque ad ignominiosæ mortis supplicium pervenit. Quod equidem Jeremias propheta in suis lamentationibus protestatur, dicens: « Torcular calcavit Dominus virgini filiæ Judæ (*Thren. 1*). » Ipsa nempe beatissima anima, quæ in Canticis canticorum dicitur Sponsa, in Jeremia appellatur virgo filia Juda. Virgo autem nuncupatur nupta Deo anima propter fidei integritatem, et corporis quo induitur castitatem. Filia vero Juda ob humilem peccatorum confessionem et gloriosam in laudibus Dei perseverantiam. Juda quippe *confessio* interpretatur, quod ad delictorum confessionem et ad laudem Dei

refertur. Licet adhuc multa supersint quæ de toreu-
lari dici valeant, tamen ista sufficere posse arbitror
modernis auditoribus qui libenter audientes brevitati
stident, et ne volumen longius protensum mentes
aggravet tædiosorum audientium. Sane nunquid
adeo vereri debemus ne offendamus pigros et tæ-
diosos, ut prætermittamus agere id quod potest ad-
juvare et instruere, et ædificare strenuos viros, et
meditatione legis Dei exercitatos? nullo modo. Vi-
deamus ergo quid est quod sequitur in Isaia pro-
pheta. Et expectavit, inquit Isaias, vineam suam
Dominus ut faceret uvas, et ecce, proh dolor! fecit
labruscas. Quæ nimirum sententia potius est li-
menda quam exponenda. « Ecce enim, ait Jacobus
apostolus, agricola expectat pretiosum fructum
terræ patienter ferens, donec accipiat tempora-
neum et serotinum. Patientes et vos esote, et con-
firmate corda vestra in servitio Dei quoadusque ipse
Dominus veniat (Jacob. v). » Præterea ne prorsus
indiscussum relinquamus quod superius dictum est,
quia expectavit Dominus vineam suam ut faceret
uvas, et fecit labruscas, dicendum paucis verbis
quoniam quidem væ illis qui a Creatore suo in tota
vita sua expectantur ut fructificent, tandemque
finito stadio vitæ præsentis infructuosi apparent.
Generaliter quippe omnes Christiani qui fidem sus-
ceperunt, et operibus fidei imbuti sunt, si male
vivunt, si extremum diem sine fidei operatione clau-
dent, procul dubio pro uvis labruscas afferunt. Sed
et tu quicumque conversus diceris, licet infra am-
bitum monasterii vel claustrum esse ad tempus vi-
dearis, si antequam extremus dies tibi adveniat a

A sancta conversione, et a servitio Dei recedis, sine
dubio (si dici potest) plus quam proh dolor! labru-
scas Domino Deo tuo facis pro uvis. Verumtamen
illi beati et felices sunt, qui versa vice pro labruscis
Deo se expectanti ad salutem pretiosas uvas affe-
runt. Isti sunt nimirum qui aliquando huic fallaci
sæculo nimio amore inhæserunt, sed postea se sen-
tientes errasse, toto cordis affectu ad religionem
sanctam conversi sunt, et sprete sæculi vanitate to-
tis viribus servitio Dei se manciperunt. De quibus
Zacharias propheta mihi videtur dicere: « Isti sunt
filii olei splendoris qui assistunt Dominatori uni-
versæ terræ (Zach. iv). Quia vero persæpe jam
superius præfati sumus quod oleum significet mise-
ricordiam, et misericordia designet illum, de quo
dicit Psalmista: « Deus meus misericordia mea
(Psal. lvm), » hoc iterum replicare devitamus, ne
fastidium auditoribus pariamus. Sed hoc constat
pro certo quoniam quidem si Deus oleum dicitur, hi
qui sunt filii olei, æque possunt dici et filii Dei. Cui
siquidem sententiæ consona voce concordat beatus
Joannes apostolus, dicens: « Fratres, filii Dei
sumus, et nondum apparet quid erimus. Scimus
quoniam cum apparuerit similes ei erimus, quia
videbimus eum sicuti est (Joan. iii). » Conside-
remus ergo quis sit ille qui loquitur. Conversus
nempe erat, apostolus et Evangelista erat, mundo
abrenuntiaverat, ideoque; audacter aiebat: « Filii
Dei sumus. » Manifestum est igitur, quia qui perfe-
ctius renuntiat sæculo, et familiariter more aposto-
lorum adhæret Deo, filius Dei est, et dici veraciter
potest.

Explicit tertius Tomus.

INCIPIT QUARTUS TOMUS

Super hoc quod dicitur: *Trahe me post te, curremus in odorem unguentorum tuorum.*

Ad quartum tomum exponendum hujus libri ac-
cedentes, ipsum qui quarto die faciendo luminaria
coeli mundum illuminavit pura mente et summa
intentione **316** invocare nos convenit, quatenus
velamen litteræ Veteris Testamenti dignetur nobis
inferre, ut secundum voluntatem ejus sensum spiri-
tualem in litteris populo obscuriori coopertis, valeamus
reperire. Et enim velamen magnum super istam
sententiam positum, scilicet: « *Trahe me post te.*
Sicut in octonario opere Dei in libro Genesis, et in
octo sententiis Amos prophete, ubi dicitur: « Super
tribus sceleribus Damasci et super quatuor non con-
vertam (Amos i). » et octonaria visione Zachariæ
prophete. Verumtamen istis sententiis paululum
prælibatis, ad ea quæ superius præfati sumus
stylum nostrum dirigamus, et cujus sit hæc vox
quæ dicit: *Trahe me post te*, vel cui loquatur spiri-
tuali indagine perquiramus. Sanctæ Ecclesiæ hanc
vocem esse, quæ dicit: *Trahe me post te*, nullus
sapientis dubitat: ipsam vero sponsam ejus esse

Christum Filium Dei, cui ipsa loquitur, omnis au-
ctoritas tam Novi quam Veteris Testamenti con-
sona voce prædicat. Sed mirandum valde est, qua
ratione sancta Ecclesia a Filio Dei, id est a Sponso
suo trahi se postulat, quandoquidem ista spiritalis
tractio ad Patrem maxime ex auctoritate Filii ejus
pertineat. Sic enim idem Filius Dei de eodem cha-
rissimo Patre suo dicit in Evangelio: « Nemo venit
ad me, nisi Pater meus attraxerit eum (Joan. vi). »
Denique idem piissimus Pater de eadem præclara et
prælecta Filii sui Sponsa, id est sancta Ecclesia,
per Jeremiam prophetam ait: « In charitate per-
petua dilexi te, ideo attraxi te miserans tui (Jere.
xxxii). » Fatendum est igitur, quia Deus Pater abun-
dantia suavitatis suæ, in invisibili amore charitatis
internæ, ad hoc attraxit mentem Sponsæ Filii sui,
ut ipsa eadem charissima Sponsa postularet attrahi
ab eodem Sponso suo, videlicet Filio Dei. Sed certe,
o tu auditor, noli credere istam tractionem violentam,
quam exoptat sibi fieri Sponsa a Sponso suo.

Non enim est violenta, sed est omnibus modis charitativa et voluntaria. Hinc est namque quod Psalmista spirituali desiderio inflammatus, ut laudes Dei digne pronuntiare valeat, attrahit gratiam Spiritus sancti, sicut scriptum est: « Os meum aperui, et attraxi Spiritum (Psal. cxviii), » subauditur sanctum, et in quid attraxisset eum manifeste subiunxit, dicens: « quia mandata tua desiderabam (ibid.). » Datur ergo nobis intelligi, quoniam quidem in desiderio mandatorum Dei attrahitur gratia Spiritus sancti. Est præterea alia valde laudabilis et approbabilis tractio cum quemlibet in aliqua anxietate positum constat, cui compatiens et condolens amicus ejus eandem anxietatem cum illo condolendo supportat, quatenus illum ab eadem anxietate liberare valeat. Tali quoque modo sit, ut ille qui ope et compassione amici sui ab illa anxietate liberatur, amplius solito eundem amicum suum diligere cogatur, et miro atque inestimabili charitatis affectu ad dilectionem trahitur illius. Hoc igitur piissimo modo sancta Ecclesia divino charitatis amore succensa, ineffabilis pietatis compassione considerata, quam Christus de ea habuit, quando pro ea mortem subiit, dicit: *Trahe me post te*; ac si dicat: Sicut tu mortuus es pro me, sic da mihi ut ego valeam mori pro te. Vel certe *trahe me post te*, id est fac me ad tuæ majestatis cognitionem pervenire, ut non jam per speculum et in ænigmate, sed facie ad faciem (I Cor. xiii) possim videre quomodo tu es in Patre, et Pater in te, et quomodo Spiritus sanctus procedit a te et a Patre. *Curremus in odorem unguentorum tuorum*, hæc vox videtur esse adolescentularum, id est fidelium animarum dicentium ad Sponsam. Mater nostra sancta Ecclesia de excellentia meritorum suorum in membris fortioribus, id est apostolis et martyribus confisa, te deprecatur, ut ad tuæ majestatis notitiam pervenire mereatur, sed nos adolescentulæ, id est infirmiores et debiliores tamen fideles animæ nondum pro te tantum laboravimus, ut ad lucem inaccessiblei in qua tu habitas suspirare audeamus, sed *curremus in odorem unguentorum tuorum*, hoc est in hoc sæculo bene vivendo sequemur exempla sanctorum tuorum, quatenus post mortem pervenire valeamus ad consortium ipsorum. Vel certe *curremus in odorem unguentorum tuorum*, id est gradiemur viam mandatorum tuorum, quatenus charitate tua dilatati recipere valeamus infra armaliolum cordis nostri, charismata Spiritus sancti. Curramus ergo, fratres charissimi in odorem unguentorum Dei, ut dicatur de nobis: « Beati immaculati in via qui ambulant in lege Domini (Psal. cxviii). » Curramus, inquam, cum apostolo Paulo (Philip. iii) sic ut comprehendamus cum ipso scilicet perpetuam vitam; ille enim bene currit, qui pie et juste vivendo, ultimum diem vitæ suæ religioso fine concludit. Denique qui currit, locum in quo erat deserit, et ad locum in quo non erat tendit. Sic ergo nos deseramus gloriam hujus mundi, fugiamus concupiscentias et vo-

luptates hujus sæculi, æmulemur cum Paulo (I Cor. xii) charismata meliora, quæ sunt unguenta redolentia, id est dona Spiritus sancti, quatenus de lacu miseræ, et de luto facis abstracti, pervenire valeamus ad gaudia perpetua paradisi.

RECAPITULATIO A SUPERIORIBUS

SECUNDUM ALLEGORICUM ET MYSTICUM SENSUM.

317 Ipso auxiliante qui ait: « Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me (Joan. xii), » superius locuti sumus de illa sententia quæ est in Canticis canticorum, scilicet *trahe me post te*. Super est modo ut eodem opitulante de septenario vel octonario opere Dei, ad laudem ipsius eloquamur, et qua ratione octo ætatibus hujus sæculi unumquodque opus congruat, in lucem proferamus, verumtamen prius necesse est, ut sæculum octo per ætates distinguamus sic demum singulis ætatum distinctionibus unumquodque opus sigillatim rectius assignabimus. Prima igitur ætas hujus sæculi existit ab Adam usque ad Noe. Secunda vero a Noe usque ad Abraham. Tertia autem ab Abraham usque ad Moysen. Quarta existit a Moysen usque ad David. Quinta a David usque ad adventum Christi. In sexta ætate venit Dominus Jesus Christus, quæ ætas duravit usque ad tempus illud quo persecutio in sancta Ecclesia cessavit. Septima ætas ipsa est quæ nunc agitur usque ad diem judicii. Octava erit ætas peracto judicii die, quæ carebit fine. Sane illud admodum est mirabile, quia quæ legitur Deus fecisse in illis septem diebus, ea nimirum eleganti ordine et sapientissima ratione congruant istis septem vel octo ætatibus præfatis. Igitur ad opus primi diei disserendum properemus, et freti sacrosancta aspiratione ipsius qui primum diem fecit, quid sacramenti ipsum opus in se contineat, salva sanctorum Patrum omnimoda expositione, mens nostra in lucem proferre non pertimescat. « In principio, inquit Moyses, fecit Deus cælum et terram (Gen. i). » O Moyses Dei inquilinus. O secretorum divinorum reserator arcanus! Quis tibi intimavit quod Deus in principio fecit cælum et terram, nisi ipse idem qui hæc omnia ad laudem et honorem, et gloriam nominis sui condidit? Sed in quo principio? In eo nimirum qui ait in Evangelio: « Ego principium qui loquor vobis (Joan. viii). » In eo, inquam, de quo Joannes evangelista testatur: « In principio erat Verbum et omnia per ipsum facta sunt (Joan. i). » In eo, inquam, de quo Psalmista ad Patrem dicit: « Et tu in principio, Domine Deus Pater, hoc in tuo Filio terram fundasti et opera manuum tuarum sunt cæli (Psal. ci). » Considera, o benignissime auditor, et eloquiorum spiritualium placidissime amator, quoniam quidem duæ res duntaxat in opere primi diei resplendent: Creator scilicet qui creaturam condidit, et creatura quæ a Deo suo facta est, quæ modo illi servit. Nihil ergo aliud in ipso opere prorsus reperire poteris si ipsum opus primi diei mille per annos scrutatus fueris. Creatura nempe a Deo Patre per Filium facta illi de-

claratur, Spiritus sanctus super aquas, ut eas nobis A sanctificaret ad gratiam baptismi sui deferri simili- ter inibi prædicatur. Et sicut sancta Trinitas in Patre et Filio et Spiritu sancto ostenditur per effectum operis, sic ipsum opus quod factum est quodammodo in se representat similitudinem sacrosanctæ et individue Trinitatis. Omne enim quod a Deo creatum est, ex quo creatum existit esse habuit, quantitati subjacuit, qualitati illam subesse oportuit. Dilucidemus ergo quod diximus, ne forte simplicis auditoris sensum obscuritate obsessum relinquamus. Manifestum est quia quidquid est, aut per se, aut cum alio, aut per alium, aut nullo modo habet esse. Deus solus per se solummodo est, sed quod ab eo creatum est, ut per ipsum consistat qui creavit, necesse est per se esse, et sine alio esse, unum dignoscitur esse, quod ad Deum proprie pertinet. Per alium esse et sine alio esse non posse, creature proprium comprobatur esse, quæ absque Creatore suo non valet esse, etiam si aliquo modo videatur esse. Quantitati vero subjacet quod creatum est, quia aut parvum, aut magnum, aut mediocre est. Qualitatis legibus necessario subest creatura, quoniam, aut est alba, aut nigra, aut medio colore colorata. Ecce paucis verbis Deo inspirante noster stylus elucidat quam rationabiliter omnis creatura sanctæ individue Trinitatis imaginem in se representat. Præterea si adhuc subtilius internis oculis ipsam superficiem hujus sacræ pagine perscrutati fuerimus, omnes leges illarum septem artium, quæ secundum philosophiam liberales vocantur, reperiemus. Ut enim ad rhetoricam artem accedamus, juxta locutionis modos qui flores dicuntur, prima oratio scilicet: « In principio creavit Deus cælum et terram, » unimembris esse dignoscitur. Secundam vero orationem videlicet « terra erat inanis et vacua, et tenebræ erant super faciem abyssi et spiritus Dei ferebatur super aquas, » trimembrem esse clara voce fatebuntur, qui in illius artis peritæ vel prærogativa gloriantur. Sane hoc nullatenus sub silentio præterire debemus, quod illa prima oratio quæ est unimembris, unum Deum nobis prædicat; secunda autem quæ est trimembris, ipsum Deum verum esse, qui ex una substantia et ex tribus personis constat, nihilominus nobis confirmat atque denuntiat. Ad nostræ fidei firmamentum confirmandum, quæ de Patre et Filio et Spiritu sancto procedit, quæ non solum in hoc libro, 318 verum etiam in omnibus divinis voluminibus repetitur, ista dixisse sufficiat. Beatus Augustinus super cælo et terra talem profert interpretationem: « Fecit, inquit, Deus in principio cælum et terram, » id est angelicam vel cælestem et terrenam creaturam. Nos quoque possumus salvo sensu ecclesiasticæ regulæ, cælum et terram ad personam primi patris nostri Adæ allegorice referre. Ipse enim antequam peccaret velut cælum existit, sed post peccatum a Deo audivit: « Terra es et in terram ibis (Gen. iii). » Et bene quidem Adam ante perpe-

trationem peccati cælum potest appellari, quia sine dubio, ut ait sanctus Augustinus, nisi illum miserabilem reatum incurrisset, ad cælestem gloriam sine gustu mortis pervenisset. Potest adhuc Adam alio modo cælum et terra nuncupari, quia ipse animam de cælesti natura habuit, et corpus ejus de terra originem duxit. Sic enim Scriptura dicit: « Fecit Deus hominem de limo terræ, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vite (Gen. ii). » Est præterea et alia rationalis intelligentia, qua primus parens noster debeat vocari cælum et terra. De eo namque Eva facta est; sicut scriptum est: « Immisit Deus soporem in Adam et unam de costis ejus tulit, et edificavit costam illam in mulierem (ibid.). » Si igitur per cælum accipimus Adam, et per terram accipimus Evam, noster intellectus directo tramite incedit per ecclesiasticam regulam. Dicamus aliter: Non immerito cælum et terram in Adam possumus interpretari, quia de ejus propagine sancta Ecclesia debebat egredi, quæ in electos, cælum, et in reprobos quos continet, terra potest appellari. Vel certe ideo Adam cælum et terra non incongrue dici valet, quia suorum erat ut ille de ejus stirpe per lineas generationum originem duceret, qui cælestia simul et terrena per sanguinem suum pacificando conjungeret; et damnatum quod illa cælestis curia in lapsu Sathaelis sociorumque ejus pertulerat, ex filiis ejusdem Adæ, licet salutari fonte regeneratis, redintegraret. Quod autem dicitur quia terra inanis et vacua erat, sic intelligi oportet, quoniam quidem Adam et Eva postquam diabolo magis quam Deo peccando consenserunt, statim inanes et vacui a gratia Spiritus sancti et reliquis virtutibus, quibus antea refulgebant, remanserunt. Pari quoque sententia accipiendum est quod sequitur: « Tenebræ erant super abyssum (Gen. i). » Abyssus, ut ait sanctus Augustinus, est quædam profunditas quæ fondo caret; quæ nimirum quanto est profundior, tanto remota ambiguitate est tenebrosior. Nonne satis tibi videntur esse tenebrosi, qui putabant se posse latere a facie Dei? Sic nempe post transgressionem ipse ait pro se et pro sua conjugē. « Audivi, Domine, vocem tuam et abscondi me (Gen. iii). » Tenebræ ergo erant super faciem abyssi, quia obscuritas peccati, et defensionis audacia, et involucrum mendacii obsidebat corda eorum, qui illum fallere verbis nitebantur, cui Salomon ait: « Tu solus nosti corda filiorum hominum (II Par. ii). » Illud vero quod Spiritus Dei super aquas ferebatur, sic nos oportet interpretari, ut intelligamus jam nunc ex eo tempore gratiam baptismi per virtutem Spiritus sancti consecrari, quo baptismo progenies Adæ ab hac transgressionem debebat purificari. Sed et illud quod Deus dixit: « Fiat lux et facta est lux (Gen. i), » satis decenter ipsi Adæ aptari valet. Ipse enim quasi lux præ cæteris creaturis, quibus prælatum erat, emicuit, ideoque participatione sapientissimæ lucis, quæ in eo latebat, omnibus rebus nomina imposuit. « Et vidit Deus lucem quod esset bona (ibid.) »

Placuisse Deo utique si Adam permansisset in eodem statu, in quo ab eo conditus fuerat. Sed quia ipse peccavit, magna divisio fuit inter illum statum, quem ante lapsum habuit, et illum in quo post libamen peccati remansit, et hæc est divisio « lucis a tenebris. Appellavitque lucem diem, et tenebras noctem (*ibid.*), » quod est dicere: Ante transgressionem Adam justus, id est lux et dies existit; post transgressionis reatum, nox et tenebræ, id est peccator permansit. « Et factum est vespere et mane dies unus (*ibid.*). » Si per mane animam Adæ quæ cœlestis naturæ erat, et per corpus ejus vespere volumus intelligere, potest talis solutio haberi hujus sententiæ: « Vespere et mane factum est dies unus, »

Explicit quartus tomus in Cantica canticorum.

INCIPIT QUINTUS TOMUS

Super hoc quod dicitur: *Introduxit me rex in cellaria sua, exsultabimus et lætabimur in te memores uberum tuorum: super vinum recti diligunt te (Cant. 1).*

319 Sicut sacra historia Veteris Testamenti cum legeretur mentibus audientium spirituali modulatione intimavit, Isaac sanctus patriarcha filius illius nobilissimi et egregii patriarchæ Abrahamæ olim ad vesperecente jam die exierat ad meditandum in agrum (*Gen. xxiv*): et factum dum deambularet meditans levavit oculos suos, et vidit Rebeccam sponsam suam venientem, et occurrit ei obviam, et duxit eam in tabernaculo matris suæ Saræ, et in tantum dilexit illam, ut etiam dolorem qui ex morte ejusdem matris suæ sibi acciderat, maxima ex parte temperaret. Quia enim Isaac interpretatur *risus vel gaudium*, non immerito per illum spiritualiter intelligimus Dominum nostrum Jesum Christum qui est gaudium et lætitia, jubilatio et exultatio, et jucunditas indeficiens sanctorum suorum. Quod autem ipse Dominus Jesus filius sit Abrahamæ secundum carnem, testatur Matthæus evangelista cum dicit: « Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham (*Matth. 1*). » Illud vero quod sanctus Isaac ad vesperecente jam die egressus fuerat ad meditandum in agrum, significat quod Dominus Jesus Christus appropinquante hujus sæculi fine, venit in hunc mundum ad hoc, ut impletet sacrosanctæ suæ incarnationis mysterium. Deambulatio quippe sancti Isaac in agrum insinuat nobis adventum Domini nostri Jesu Christi in hunc mundum. Unde et Sponsa sua charissima eidem Domino Jesu dicit in Canticis canticorum: « Veni, dilecte mi, commoremur in silvis, egrediamur in agrum (*Cant. vii*), » licet beatus Ambrosius ipsam agrum interpretetur castellum. Præterea hoc quod Isaac in tabernaculum matris suæ introduxit Rebeccam, et pro amore ejus maternæ mortis temperavit dolorem, significat quod Dominus Jesus Christus spiritualibus nuptiis et epithalamicis Canticis sibi sociavit sanctam Ecclesiam. Quam nimirum adeo dilexit amore spirituali, ut etiam

il est ex anima et corpore factus est homo unus. Vel certe si per mane quod pertinet ad Incem, volumus interpretari illud esse gloriosum, in quo Deus creavit Adam, et si per vespere quæ tenebras respicit interpretamur infelicem reatum quem Adam incurrit, possumus dicere, quoniam quidem Adam, quem Deus justum condidit, licet ipse peccatorem se fecerit, tamen idem ipse permansit, excepto quod peccati nævo non caruit. Nostra igitur intentio ad hoc tendit; quatenus eo suppeditante qui primum diem fecit, illud quod actum est in ipso primo die, referamus per allegoriam ad ea quæ gesta sunt in prima sæculi ætate.

B Synagogam, scilicet matrem suam carnalem, traderet oblivioni. Denique ipsa Rebecca interpretatur *patientia*, quam Isaac in suum tabernaculum introduxit, quod utique mysteriis sanctæ Ecclesiæ eleganter alludit; quam Dominus noster Jesus Christus finito certamine hujus sæculi introducet ad cœlestis gloriæ mansiones æternas, cujus equidem Ecclesiæ fundatoribus, scilicet sanctis apostolis, ipse dicit: « In patientia vestra possidebitis animas vestras (*Luc. xxi*). » Hanc igitur beatissimam ac felicissimam introductionem in hoc libello considerans Christi Sponsa, et quasi jam facta sit quæ adhuc post diem judicii est futura, gaudio incuarrabili et jubilatione incomprehensibili exsultans adolescentulas sic alloquitur, dicens: *Introduxit me rex in cellaria sua (Cant. 1)*. Sane quis est iste rex a quo ista Sponsa se dicit introductam esse in cellaria? Ille nimirum de quo propheta David ait: « Deus, judicium tuum regi da et justitiam tuam filio regis (*Psal. lxxi*). » Quod utique idem rex summi regis filius in Evangelio manifestat clarius cum dicit: « Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio (*Joan. 7*). » Quæ vero sunt ista cellaria, nisi illa tabernacula vel atria de quibus David propheta cecinit: « Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum, concupiscit et desiderat anima mea in atria Domini? » (*Psal. lxxxiii*.) Hæc siquidem tabernacula vel atria Dominus Jesus in Evangelio mansiones appellat, ubi ait: « In domo Patris mei mansiones multe sunt (*Joan. xiv*). » Sancta igitur Ecclesia, Christi Sponsa, istas mansiones sive tabernacula vel atria spiritualiter considerans, et ad ea postposito sæculi amore toto desiderio animi anhelans, quasi jam ea præsentialiter possideat, quæ peracto die judicii possessuram se esse non dubitat, dicit: *Introduxit me rex in cellaria sua*. Vere, inquit sancta Ecclesia, *introduxit me rex in cellaria sua*, quia « quod

oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (I Cor. n), sicut mihi promiserat, fideliter donavit. Unde Isaias propheta ait : « Oculus non vidit, Deus, absque te quæ præparasti diligentibus te (Isa. LXIV). » Hujus igitur ineffabilis gaudii charitate, jubilationis incomprehensibilis affectu, contemplatione summæ et inenarrabilis Trinitatis, adolescentulæ, id est fideles animæ accensæ dicunt : *Exsultabimus et lætabimur in te*. Tunc siquidem completo resurrectionis et judicii generalis sacramento, quando fidelibus suis dicet Filius Dei : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xxv), » et quando corpus quod corrumpitur ultra non aggravabit animam, nec terrena inhabitatio deprimet sensum multa cogitantem, sed anima videns Deum sicuti est facie ad faciem (I Cor. xiii), participatione visionis summæ et incomprehensibilis Trinitatis, carnem suam faciet ex toto spiritualementem ; tunc, inquam, **320** verius dicent istæ adolescentulæ, id est fideles animæ, *exsultabimus et lætabimur in te*. In terra enim nobis degentibus et præceptis tuis fideliter obedientibus, magna quidem promisisti, sed in cælo majora reddidisti. Idcirco *exsultabimus et lætabimur in te*. *Memores uberum tuorum*, id est præceptorum tuorum, per quorum observantiam et Spiritus sancti gratiam, pervenimus ad contemplandam tuæ majestatis claritatem ; vel certe *exsultabimus et lætabimur in te, memores uberum tuorum super vinum*, id est eloquiorum tuorum, quæ eloquia dulcia et melliflua facta sunt nobis super vinum, hoc est plus quam doctrina Mosaicæ legis, quæ merito propter austeritatem præceptorum vino comparatur : quod vinum parvulos necare dicitur, quia, sicut dicit Paulus, « Lex iram (id est mortem) operatur (Rom. iv). » Ergo, rex Christe, quia tot beneficia contulisti Sponsæ tuæ, ideo filii ejusdem Sponsæ, id est, *recti diligunt te*. Recti cogitatione, recti locutione, recti operatione diligunt te. Recti merito appellantur, qui post confessionem et poenitentiam ad peccatum non revertuntur. Possumus sane istam sententiam referre ad Christi personam, ita ut dicat Christus : *Introduxit me rex in cellaria sua*, quod est dicere : Pater meus, qui est Rex regum, præcepit mihi ut carnem sumerem intra viscera beatæ Mariæ semper virginis. Quæ viscera sacrosanctæ Virginis merito appellantur cellaria Dei Patris, quia ab ipso ab æterno sunt prædestinata, et ab eodem in fine sæculorum natali Filii sui præparata et consecrata. Quam nativitatem adolescentulæ cognoscentes, id est angelicæ et coelestes virtutes, gloriam Deo canunt in excelsis et in terra pacem annuntiant hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii), quasi dicant ad Patrem : *Merito exsultabimus et lætabimur in te*, quia numerum nostrum qui minoratus fuerat diabolo cadente, per incarnationem Filii tui disponis reparare. *Memores uberum tuorum super vinum*, ac si dicat : Recordamur misericordiæ tuæ et pietatis tuæ admirabilis, quibus modo tu temperas austeram senten-

tiam juste damnationis, quam primo homini olim intulisti, quando illum iniquitate sua exigente a paradisi gaudiis exclusisti, et in hanc convallem lacrymarum et miseriarum expulisti. Consideratis igitur istis beneficiis a te sibi clementer prærogatis, *recti diligunt te*, quia nec in cælo, nec in terra inveniunt quidquam cbarius vel dignius te. Tu enim totum mundum, cum non esset, de nihilo creasti, hominemque de limo terræ admirabili potentia plasmasti, eundemque quem diabolus sua fraude seduxit et perdidit, tua pietas benignissima ad paradisi gaudia reduxit et salvavit ; et ideo recti diligunt te, quia aliquid quod melius et justius ament, non reperiunt quam te. Introducamus ergo et nos, fratres, Christum in cellaria nostra. Cellaria vero nostra sunt corpus et anima nostra, in quibus intraturum se Dominus reponit, si exclusis omnibus malis ea sibi parata et munda invenerit sicut ipse ait : « Ecce ego sto ad ostium et pulso, si quis apernerit mihi januam, introibo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum (Apoc. iii). » Sed quid putamus, quid gaudii, quid jubilationis, quid lætitiæ vel exultationis, adolescentulæ, id est omnes virtutes animæ nostræ, tunc possidebunt, quando Christum in cellaria sua adesse videbunt ? Tunc præterea dicet Sponsus adolescentulis istis : « Gaudium vestrum nemo tollet a vobis (Joan. xvi) »

RECAPITULATIO A SUPERIORIBUS

SECUNDUM MYSTICUM ET ALLEGORICUM SENSUM IN ILLA SENTENTIA : « INTRODUXIT ME REX IN CELLARIA SUA. »

C Homines pigmentarii, qui redolentia aromata ex diversis speciebus conficiunt, et qui balsama vel cætera hujusmodi aromatizantia sæpius contingunt ; ipsi quidem prius quasi pro mittere sui laboris eorundem aromatum sive balsami miro odore potiuntur, deinde supervenientes et propius accedentes gratissima fragrantia perfunduntur et perfruuntur. Porro hoc certissime constat, quia quanto amplius supradicti pigmentarii aromata sua comminuant, vel minutim conterunt seu balsama effundunt, et de vase in vas transponunt, tanto procul dubio suis naribus inferunt recentiore et eminus assistentibus propinant gratiore odorem. Quæ sunt igitur ista aromata sive balsama pretiosa, nisi divinorum librorum sacratissima eloquia ? Unde Sponsa in Canticis canticorum dicit : « Dilectus meus descendit ad areolam aromatum ut lilia colligat (Cant. vi). » Quænam est ergo areola aromatum, nisi Ecclesia catholica, in qua continetur ingens copia divinorum librorum ? Pigmentarios vero nullos alios arbitror rectius posse intelligi, quam rectores et prædicatores Ecclesiæ Dei, qui more aromatum Scripturas divinitus inspiratas exponendo conterunt et per minutias dividunt, et sicut balsama cum de vase in vas transfunduntur, suavissimum spirant odorem : sic ipsi rationabiles et gratos sensus proferunt, dum de historia ad allegoriam, et de allegoria transeunt ad moralitatem. **321** Si igitur, sicut diximus, aromata sunt sacra eloquia, et si eo amplius redolent quanto am-

plius fuerint contrita, videamus quid redolet vel quid fragrantiae in se contineat ista sententia. *Introduxit me rex in cellaria sua.* Cellaria siquidem secundum allegoriam istius regis sunt omnes libri generaliter divinae legis, in quibus tunc spiritualiter et mystice a Domino introducimur, cum ad intelligendos occultos et mysticos sensus ab ipso instruimur et docemur. Sic denique beati illi discipuli a Domino Jesu infra cellaria ista introducebantur de quibus in Evangelio dicitur: « Tunc aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas (Luc. xxiv). » Cellarium nempe quoddam secretum, et omnibus divinis charismatibus et divitiis spiritualibus affluens est Evangelium. Unde Sponsa proclamans exultans in Canticis canticorum: « Introduxit me rex in cellam vinariam, et ordinavit in me charitatem (Cant. ii). » Evangelium quippe docendo declarat quomodo charitas inter Christianos haberi et possideri debeat, ut scilicet principaliter prae omnibus creaturis, et super omnes creaturas, et ante omnia diligatur Deus; deinde secundo loco, sincero charitatis affectu ametur proximus. Haec est namque beatissima et sacratissima purae charitatis ordinatio, quam reperire potest unusquisque fidelis in Evangelii Christi cellario. Sunt praeterea et alia cellaria istius magni et ditissimi regis: liber scilicet Genesis, Exodus, Leviticus, liber Numeri liberque Deuteronomii, Isaias, Jeremias, Ezechiel, Daniel, et duodecim prophetae alique per plures divinae legis libri, cellaria sunt Christi; sed quid dicam de praecipuo et eximio prophetarum David, qui cujus cellarium sit in prima parte sui libri luce clarius manifestat cum dicit: « Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiae non sedit? » (Psal. i.) Non itaque arbitramur modo tempus esse, quo per omnes libros sigillatim discurremus, et qualiter unusquisque liber cellarium sit istius summi regis exponamus, quia ad id peragendum nequaquam obtinemus sensus idoneos, et hoc plenius peregrisse cognoscimus antiquitus sanctos Patres nostros. Veruntamen ne quis sub silentio lenti corporis velle latere nos autmet, ingrediamur illud cellarium de quo praefati sumus superius, et quid in se absconditum contineat quidve redolet, ipso largiente cujus est cellarium, in palam proferamus. « Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, etc. » In divina pagina, o spiritualis legis perscrutator, tria subjacent inquisitioni tuae, scilicet historia, allegoria, et moralitas, quae semper obambulat et inseparabiliter adhaeret nostrae conditioni. Sane in rerum natura sunt ista tria, et non facile reperiuntur, nisi a prudenti lectore sollicitius requirantur. Historica igitur intelligentia hujus versus, scilicet, « Beatus vir, » referatur ad personam terreni regis David, allegoria Domino Jesu Christo ascribatur, moralitas nostris actibus corrigendis assignetur. Sed quomodo possumus ad David historice istum versus videlicet, « Beatus vir, » etc., referre, quem cognoscimus cogitatione, locutione et

A operatione peccasse? Certum est enim quia David cogitando peccavit, quando de stratu suo incaute respiciens Bethsabee uxorem Uriae Ethei vidit lavantem et concupivit. Verum quia cogitationem illicitam in se minime repressit, usque ad locutionis reatum descendit, cum per internuntios quatenam esset illa mulier inquisivit. Et quis nesciat illum miserabili lapsu in opere corruisse, quando cum eadem Bethsabee adulterium perpetravit (II Reg. ii), et postea virum ejus ne adulterium omnibus pateret gladiis filiorum Ammon occidendum tradidit? Quae ergo beatitudine David donabitur, qui in cogitatione, locutione et opere reus esse comprobatur? Et quis audebit David beatum virum dicere, qui adulterium tam leviter commisit, et eidem adulterio, quod pejus est, homicidium copulavit? Sed secundum apostoli Pauli (I Cor. vi) vocem ablutus est, justificatus est, sanctificatus est in nomine Domini nostri et in Spiritu Dei nostri. Justificatus est, inquam, per confessionem quando ait ad Nathan prophetam: « Peccavi Domino, ora pro me; » et Nathan propheta ad eum: « Noli, inquit, timere, nequaquam morte morieris, quia Dominus transtulit peccatum tuum a te (II Reg. xii). Ecce quam velociter iste homo per confessionem ablutus est, justificatus est, sanctificatus est. Praeterea audiamus quid Dominus de eo: « Inveni, inquit, David servum meum filium Jesse, qui facit omnes voluntates meas (Act. xiii). » Et in alio loco: « Inveni David servum meum, oleo sancto meo unxi eum (Psal. lxxxviii). » Mea, inquit, manus auxiliabitur ei (ibid.), et caetera quae sequuntur in eodem psalmo, quae ad laudem ipsius David dicta manifesta comprobant oratio. Quis igitur istum condemnare audeat quem Deus verbis hujusmodi abluit, justificat et sanctificat? Sed certe quaeramus si forte nobis occurrerit, quod alicubi David in consilio impiorum non abierit, et in via peccatorum non steterit, et in cathedra iniquitatis non sederit. Neque enim decet Dei majestatem, ut impium justificet, sicut nec hoc ut justum condemnet. Nequaquam vero Deus justum David justificaret, vel laudaret, nisi aliquod bonum opus in eo inveniretur quod ipsi Deo placeret. Nota est siquidem historia libri Regum, quae refert quod aliquando Saul, impiissimus rex, David injuste persequeretur, et accidit quadam die ut idem **322** Saul quandam speluncam ad requisita naturae ingrederetur, et ecce in eadem spelunca David cum sociis suis a facie ipsius Saul fugiens, latitabat. Dixerunt ergo socii ejus ad eum: « Ecce dies de qua locutus est Dominus ad te, dicens: Ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias in eum quidquid volueris. Surge igitur et interfice eum. Et confregit David verba virorum qui cum eo erant, et non permisit ut interficerent eum, sed dixit: Vivit Dominus, quia nisi Dominus percussisset eum, aut dies ejus venerit ut moriatur, aut descendens in praelio perierit, non mittam manum meam in christum Domini (I Reg. xxiv). » Ecce quomodo David non abiit in consilio impiorum.

Quamvis enim lex diceret : « Diliges amicum tuum, et odio habebis inimicum tuum (*Levit. xix*) ; » tamen iste despiciens antiquæ legis instituta, jam transiitum faciebat ad novæ legis sacramenta. In nova enim lege dicitur : « Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos (*Matth. v*). » Postquam autem, Deo adjuvante, ostendimus quomodo David in consilio impiorum non abiit, restat ut ipso optulante demonstremus qualiter in via peccatorum non steterit. In eodem namque libro Regum similiter reperitur, quoniam quidem alia vice idem rex flagitiosissimus Saul sanctum David invidia stimulante persequabatur. Et factum est dum sol ad occasum tenderet, et vespera superveniens diei terminum jam imponere vellet, Saul in loco in quo erat expausis tentoriis et papilionibus suis requiescere disponebat. Cumque omnium membra quietus sopor obtineret, David notato loco in quo Saul dormiebat ait ad socios suos : « Quia descendet mecum ad Saul in castra? » (*I Reg. xxvi.*) Et descenderunt cum eo nonnulli ex sociis illius. Cum autem venisset ad locum in quo Saul dormiebat, dixit unus quispiam ex his qui cum eo erant : « Ecce dedit Dominus inimicum tuum in manu tua. Nunc ergo dimitte eum, et perfodiam eum lancea semel in terra, et secundo opus non erit. Et ait David : Non facias ei quidquam mali, nec extendas manum tuam in eum. Quis enim mittens manum suam in christum Domini innocens erit? » (*Ibid.*) Hoc sciat Dominus quia nisi ipse Dominus percusserit eum, aut dies ejus venerit ut moriatur, aut descendens in prælio perierit, « non mittam manum meam in christum Domini (*ibid.*). » Ecce quomodo David in via peccatorum non stetit, quia consilium eorum qui ei homicidium persuadebant audire recusavit. Ostensis igitur quibusdam argumentis ex operibus sancti David, quibus illum manifesta auctoritate comprobavimus aliquando, nec in consilio impiorum abiisse, nec in via peccatorum stetisse; incumbit nobis adhuc vigilantissimo animo illum ostendere in cathedra pestilentie non sedisse. Postquam autem Saul vitam istam temporalem cum filiis Israel sub sorte prælii in monte Gelboe finivit (*I Reg. xxxi*), scriptum est quia domus Juda in Ebron David sibi in regem unxerit, et eum more regio in cathedra regali collocaverit. Ecce, inquit historia, venerunt quidam, et annuntiaverunt David quod viri Jabes Galaath honorifice sepelissent Saul inimicum ejus, et mandavit eis, dicens : « Benedicti vos a Domino, qui fecistis hanc misericordiam cum Saule domino vestro. Sed et ego reddam vobis gratiam pro opere quod fecistis in eo (*II Reg. xi*). » Præterea in sequentibus libri Regum dicitur, quia tulit David ossa Saul et Jonathan, et sepelivit ea valde honorabiliter in terra Benjamin (*II Reg. xxi*). Sane quibus verbis possumus digne explicare quomodo David reverit audita morte ejusdem inimici sui Saulis de ejus ulique interitu debuisses gaudere exsultantibus animis sicut scriptum est : « Planxit David planctum hujusce-

modi super Saul, et super Jonathan filium ejus : Filie Israel, super Saul flete, qui præbebat ornamenta aurea cultui vestro, et vestiebat vos in deliciis. O Saul et Jonathan, quam amabiles et decori fuistis in vita vestra! aquilis eratis velociores, et leonibus fortiores. Montes Gelboe, nec ros nec pluvia veniant super vos, nec sint agri primitiarum in vobis, quia ibi abiectus est clypeus fortium, clypeus Saul quasi non esset uactus oleo. Sagitta Jonathan nunquam abiit retrorsum, et gladius Saul non est reversus inanis. O quomodo ceciderunt robusti et nobiles et egregii viri, et perierunt arma bellica! » (*II Reg. i.*) Sed et hoc quod David illum interfici jussit qui annuntiabat ei, dicens : « Ego interfeci Saul in montem Gelboe, » valde congruit operibus pietatis et misericordie. Ecce sicut diximus, David in cathedra pestilentie et iniquitatis non sedit, qui pro morte inimici sui non solum planctus lamentabiles effudit, sed etiam alios ad hoc ut secum plangerent, piissimis verbis incitavit. Superius igitur præfati sumus, quod historia istius versus, scilicet « Beatus vir, » debeat referri ad David, allegoria ad Christum, moralitas ad unumquemque nostrum. Verumtamen facile allegoria latius versus potest Domino Jesu cooptari, quoniam quidem qui peccatum non fecit, ipse quidem in consilio impiorum non abiit, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentie et iniquitatis nullatenus resedit. Consideremus ergo subtili indagatione qualiter ad unumquemque nostrum moralitas hujus versus pertineat, et quomodo in interiori actione nos undique circumveniat. Tria quippe genera lapsuum humanæ fragilitatis, o tu amator vel auditor divini verbi, in hoc versu, videlicet « Beatus vir, » te oportet **323** considerare et diligenti intuitu quibus modis peccato subiaceat nostra natura perpendite. Sicut enim in hoc versu ista tria, videlicet deambulatio, statio, sessio denotantur, sic omne peccatum est obnoxium sanis tribus modis a nobis perpetratur. Sed certe qui sunt isti tres modi plus experimento quotidiano, quod sine gravi mœrore dicere non possumus, quam alicujus sententiæ tractatu indicante cognoscimus. Cogitatione quippe, aut locutione, seu operatione difficile est, ut non labatur humana conditio. Quasi enim in consilio impiorum deambulare videtur, quando vanis cogitationibus malignorum spirituum mens nostra dedita huc atque illuc evagatur; stat namque in via peccatorum, quando illi quæ Deo sunt contraria loquitur. Sedet vero in cathedra pestilentie, quando retrorsum abiecto Dei timore male operatur.

RECAPITULATIO

SECUNDUM ANAGOGEN ET MORALITATEM IN ILLA SENTENTIA : « INTRODUXIT ME REX IN CELLARIA SUA. »

Omnes artes humanæ scientiæ inter docendum, id est quando docentur vel exercentur, præbent auditoribus suis extra seipsas quædam delectabilia refugia, ut verbi gratia sunt poliores, vel liquorum

scutores, seu hi qui in lapidiciniis versantur, aut aurifices vel structores, seu etiam cujuslibet alterius artis, quæ ad humanam pertinere sententiam dignoscitur. Isti enim omnes habent infra operationem suam quasdam vanas consolationes. Dum vero politores marmora poliunt, loquuntur, fabulantur, rident, jucundantur; aliquando etiam quedam quæ ad eandem artem nihil proreus pertinere comprobantur. Nostra autem ars, videlicet spiritualium litterarum, in discendo seu docendo totum vult hominem habere sibi intentum. Aut enim homo totum seipsum nostræ arti intentum præbebit, aut ejusdem artis peritiam nullatenus ad liquidum obtinebit. Quis enim unquam dimidiato corde, vel sensibus aversis seu vaga et instabili mente bonus clericus esse potuit? Necessè est ergo ut, non solum ea quæ hujus mundi sunt, sed etiam seipsum maxima ex parte, si dici fas est, tradat oblivioni, qui perfecte adipisci præcipiat illa quæ in divinis libris humanæ subjacent intentioni. Sopolis ergo terrenis voluptatibus, contemptis pravæ operibus, quæ solent incautos homines persæpe dimergere in voraginis profundum, accedamus non dimidio corde, sed mente integra, affectione sincera ad Sponsam, et deprecemur illum humilibus verbis cum charissima ejus Sponsa quatenus dignetur nos sibi devotos introducere in sua cellaria. Superius ergo me fateor dixisse quoniam quidem cellaria istius Sponsi et regis essent allegorice omnes libri divinæ legis. Nunc autem similiter dico quod ejusdem Sponsi et regis moraliter sunt cellaria omnes virtutes quæ reperiri queunt ubique sparsim per sacra eloquia. Verumtamen quia sermonem de virtutibus ordiri desideramus, consequens est ut ad caput seu principium omnium virtutum styllum nostrum dirigamus. Caput nempe seu principium de quo omnes virtutes egrediuntur, charitas sine dubio esse dignoscitur. Unde beatus Gregorius dicit: « Sicut ex uno arboris stipite multi rami egrediuntur, sic ex una charitate multæ virtutes generantur, nec habet quidquam viriditatis ramus boni operis si non manserit in radice charitatis. » Ipsa ergo charitas ipsa sit exordium nostræ narrationis, quia ipsa cellarium esse creditur istius magni Sponsi et regis. Sed qua præsumptione audebimus de charitate loqui, qui eandem charitatem perfecte, sicut deceret, non amamus, nec possidemus; et cum fratribus vestris nullatenus charitativi apparemus? Verumtamen ista præsumptio prosilit ex amore charitatis, quæ ad hoc nos incitat ut libenter disputemus de operibus charitatis. « Deus, inquit Joannes, est charitas (1 Joan. iv). » Non potuit ista virtus majori rei comparari, quam ut æquipararetur omnipotenti Creatori. Quamvis enim dici liceat Deus est obedientia, humilitas, castitas, pax, patientia et sic de cæteris virtutibus; tamen de nulla tam specialiter quemadmodum de charitate dicitur Deus est illa, vel illa virtus. Deus ergo est charitas. Merito ergo Deus charitas esse dicitur, et justè Deus charitatem habere perhibetur, quia cum solus esset in sua gloria,

A in sua divinitate, in sua majestate, noluit solus regnum cælestis beatitudinis obtinere, sed ad felicia et immortalia gaudia perennis jucunditatis secum possidenda socios quæsit, angelos videlicet et homines, quos ad laudem et gloriam nominis sui creavit. De cujus adhuc charitate inestimabili, pietate incomparabili, misericordia ineffabili, beatus Augustinus sic loquitur dicens: « O inestimabilis dilectio charitatis quam habuisti! ut servum redimeres Filium tradidisti. » Considerabat enim quam pia charitate, et quam charitativa pietate, Deus omnipotens homini miserabiliter lapsò condoluit, pro cujus erectione Filium suum sibi Spirituique sancto consubstantialem et cœternum servile carnis cinctorium induere, et mortis suspendia sustinere fecit. Sed et propheta (Isa. lxxiii) Dominum Jesum **324** in spiritu prophetiæ vidit pallio zeli amictum et solum calcantem in torculari et de gentibus non esse cum illo aliquem virum. Hoc autem neminem lateat, quia quod est servili cinctorio carnis indui, hoc est pallio zeli amicti, et quod designat dispendia necis immerite perpeti, hoc nimirum significat calcare solum in torculari. Valde enim Dominus Jesus Christus nos amavit, qui pro nobis in torculari, id est in cruce, sanguinem suum fundens interit. Unde et Isaias ait: « Ipse autem vulneratus propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, et ejus morte nos salvati sumus (Isa. lxxi). » Hinc namque Joannes dicit: « Qui dilexit nos, inquit, et lavit sanguine suo (Apoc. i). » Præterea ista Domini Jesu Christi incomparabilis charitas, amor inestimabilis, compassio inexplicabilis, bene quidem olim præfigurata est in sancto David. Refert enim de illo historia libri Regum, quod aliquando illum Absalon filius ejus, cupidus paterni regni, crudeliter persequeretur, et ei, nisi difficultas obsisteret, immeritam mortem inferre moliebatur (II Reg. xviii). Cum autem secundum Dei dispositionem reverteretur, ipsa mors super illatorem suum et quercus densissima inter cælum et terram Absalon detineret suspensum, (neque enim dignus erat, non dicam ut cælum moriens aspiceret, sed nec talis erat quidem quem terra digne sustineret; quippe qui contra universa jura naturæ, paternæ dulcedini mortis discrimina nitetur inferre) ipse David æque ut piissimus pater, audita nece filii sui et persecutoris sui, si tamen filius dici possit, qui nefandissimus persecutor existit, ipse, inquam, David, inconsolabiliter lacrymas fudit. Sic nempe de illo scriptum est: « Rex autem David cooperto capite incedens lugebat filium, dicens: Absalon fili mi, fili mi Absalon, quis mihi det ut ego moriar pro te, fili mi Absalon? » (Ibid.) Ecce quomodo David fuerat introductus in cellaria charitatis, qui lacrymis irremediabilibus flebat pro morte sui persecutoris. Sed potest aliquis dicere: Quia tu vim facis divinæ Scripturæ; unde igitur tu scis quod luctus ille quem habuit David super interitu filii sui, figura extiterit passionis et mortis quam sustinuit Dominus Jesus Christus pro salutè

generis humani? Audi apostolum Paulum (*I Cor. x*), non me, dicentem quia omnia in figura contingebant patribus nostris et scripta sunt ad correptionem nostram. Si ergo David figura existit, sine dubio apud Dominum Jesum Christum veritas intemerata permansit. Verumtamen ad liquidum perscrutemur utrum lamentatio David passioni et morti Christi congruat, et hoc perscrutato non relinquatur obiectori nostro quid juste nobis objiciat. In Evangelio namque legitur Dominus Jesus Christus in duobus locis flevisse, et postea mortem pro nobis sustinuisse: « Videns quippe Hierusalem civitatem, flevit super illam, dicens: Quia si cognovisses et tu (*Luc. xix*), » subauditur quæ ventura sunt tibi, feres; quæ quia modo ignoras, ad modicum temporis inepta lætitia dissolveris et gaudes. Simili quoque modo ad sepulchrum Lazari (*Joan. xi*) utpote verus homo flere dignatus et Dominus Jesus Christus. De quo nimirum fletu dicit sanctus Augustinus, quia non mortuum flebat, quem ipse suscitavit, sed mortem, quam sibi genus humanum peccando acquisivit. Considerabat enim in quanta gloria genus humanum a suo Creatore conditum fuerat, et ad quantam miseriam inobediendo devenerat. Post vero istam hanc lacrymationem, accessit Dominus Jesus ut indebitum mortis debitum solveret, quia ideò a Patre missus fuerat in mundum, quatenus moriendo genus humanum redimeret. Videamus ergo qualiter ploratus David hinc fletu et simplici morti Domini nostri Jesu Christi decenter conveniat. « Rex, inquit, David cooperto capite incedens (*II Reg. xix*). » Quid vero arbitramur posse significari quod David cooperto capite incedebat, nisi quia assumens divinitas in assumpta humanitate latebat? Caput quippe Christi secundum apostolum Paulum « Deus est (*I Cor. xi*). » Et quasi nimirum David cooperto capite incessit, quando Deus in assumpto homine latuit. Annon tibi videtur quasi cooperto capite Dominus Jesus incessisse, cum humana opinio æstimabat illum, aut Eliam, aut Jeremiam, aut unum ex antiquis prophetis esse? Sed Petrus apostolus caput Domini Jesu discooperuit, quando ad illum veridica voce dixit: « Tu es Christus Filius Dei vivi (*Matth. xvi*). » Cum ergo Dominus Jesus per virtutem divinitatis miracula perpetrabat, tunc David cooperto capite incedebat, quia Deus in homine latens manifestis iudiciis apparebat. Cum vero per agrum hujus mundi pergens, humana solummodo pro nobis patiebatur, et faciebat, tunc David quasi cooperto capite incedens filium suum lugebat, dicens: « Absalon fili mi, fili mi Absalon (*II Reg. xviii*). » Idcirco denique Dominus Jesus nostræ naturæ injurias sustinuit, ut genus humanum quod per Absalon designatur, salvaret, quod ipse ad laudem nominis sui et gloriam creavit. Unde bene et Absalon *patris pax*, sive *diabolus* interpretatur, quia ille antiquus hostis, genus nostrum per inobedientiam se substravisse gloriabatur, et quia Dominus Jesus Christus per carnem quam de humano genere assumpsit, idem genus

humanum Patri suo reconciliavit et reparavit. Quod autem David incedens et plorans nomen filii sui lacrymabiliter ingeminat, dicens: « Absalon fili mi, fili mi Absalon, » hoc utique significat **325** quod Dominus Jesus bis in Evangelio lacrymas fudit, et mortem veraciter subiit pro salute generis humani. Potest per duplicem et lacrymabilem repetitionem istius nominis compassio et mors intelligi nostri Salvatoris, quam pertulit pro salute animæ nostræ simul et corporis; quia, quidquid in primo parente nostro periit, totum secundus parens assumpsit et salvavit. Per mortem quippe suam genus humanum redemit. Mentiamur et velut falsi interpretes divinæ legis de mendacio redarguamur, si non hoc ipsum quod dicimus historia sequens indicat, cum manifesta voce proclamatur dicens: « Quis mihi det ut ego moriar pro te, fili mi Absalon? » (*Ibid.*) Si ergo sicut superius præfati sumus, per David intelligimus Dominum nostrum Jesum Christum, et per Absalon accipimus genus humanum, constat pro certo, quia mors quam desideravit David pro perditione filii sui, mortem nobis insinuat, quam sustinuit Dominus Jesus pro redemptione generis humani. Obsecro te, o auditor hujus lectionis, ut mihi parcas, nec contra me indigneris pro eo quod per Absalon metaphorice dixi debere intelligi genus humanum, per David quoque piissimum et charitativum regem, Dominum nostrum Jesum Christum. Ista enim consuetudo in divinis litteris persæpe reperitur, ut videlicet una persona sub allegorico sensu pro variis intelligentiis accipiatur. Sic denique beatus Gregorius metaphorice per Saul regem impiissimum, Dominum nostrum Jesum Christum; per montes vero Gelboe in quibus idem peremptus est, intelligit Judaicum populum. Ecce autem dum charitatem David et Christi figurative pro capacitate sensus nostri discussimus, in cellaria charitatis paululum longius immorati sumus. Sed contemplemur adhuc subtilius si aliquis antiquorum patrum in hæc cellaria charitatis habitaverit, præter solum David, qui pro persecutoribus suis, videlicet Absalone et Saule, clementer exoravit. O Moyses inquiline, dic nobis quid fecisti, et qualiter cellarium charitatis in persecutione positus introisti. Aliquando enim filii Israel vitulum aureum ad adorandum fecerunt, pro quo piaculo Deum majestatis, qui tot beneficia eis contulerat ad iracundiam provocaverunt. Quo facinore comperto, Moyses, qui erat mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra, ait ad Dominum: « Obsecro, Domine, peccavit populus iste peccatum maximum, feceruntque sibi deos aureos; aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Cui respondit Dominus: Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo. Tu autem vade, et educ populum istum (*Exod. xxxii*). » Et in sequentibus scriptum est quia volebat populus, Moysen lapidare. Et ait idem Moyses ad Dominum: « Obsecro, Domine Deus, dimitte peccatum hujus populi secundum multitudi-

nem misericordiae tuae. Dixitque Dominus ad Moysen : **A** Dimisi secundum verbum tuum (*Num. xiv.*) . Ecce quemadmodum iste introductus erat in cellaria charitatis ; ecce qualiter sanctus Moyses abundabat visceribus charitatis, qui tanto affectu pro idolatris et pro persecutoribus suis, Dei majestatem deprecabatur, ut etiam deleri se posceret de libro vitae aeternae, cui jam ascriptus tenebatur, si non eis haec offensa a Deo remitteretur. Sed ecce dum sermonem facio de charitate sancti Moysis, charitatem David non possum tradere oblivioni. Refert enim historiae Regum liber secundus, quod olim Deus populo Israelitico, cui praeerat David, admodum fuerat iratus : misitque angelum suum, et interfecit de populo Judaeorum usque ad septuaginta millia virorum. Cum autem David angelum Domini vidisset cadentem populum **B** motus pietate ait ad Dominum : « Ego sum qui peccavi : ego inique egi ; isti qui oves sunt, quid fecerunt ? veritatur, oro, manus tua contra me, et contra domum patris mei (*I Reg. xxiv.*) . » Videns Deus igitur charitatem David quam habebat, qui pro populo sibi commisso mori exoptabat, dixit angelo percutienti : « Sufficit nunc (*ibid.*) . » Et cohibita est plaga deserviens ab Israele, et repropitiatus est Dominus terrae suae. Praeterea Samuel propheta quasi reprobus dudum a populo eodem de principatu suo eiciebatur, et idem tamen populus eundem prophetam quem de sede sua propellebat, ut pro ipsis Dominum exoraret, deprecabatur. Quid dixerit, quidve responderit, vel quid locutus fuerit inimicis suis audiant illi qui vix aut fortasse nunquam **C** sincero corde orant pro amicis suis. « Absit hoc peccatum a me in Domino, quo minus cessam orare pro vobis, et ostendam vobis viam bonam per quam incedere debeatis (*I Reg. xii.*) . » Item idem propheta in eodem libro invenitur laxisse pro Saul rege impiissimo, ob cuius causam ipse etiam ejectus fuerat de principatu suo. Eapropter dicebat et Dominus ad illum : « Usquequo tu iuges Saul, cum ego abiecerim eum ? » (*I Reg. xvi.*) Ecce quomodo isti tres viri ex eo tempore jam tunc observabant illud quod Dominus dicturus erat : « Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos (*Matth. v.*) . » Eam majorem quippe charitatem nemo habet, quam ut pro persecutoribus suis exoret, et animam suam pro eis ad mortem tradat (*Joan. xv.*) Vix tandem poterimus egredi de cellariis charitatis, tot et tanta opera et exempla occurrunt nobis ejusdem charitatis. Sunt adhuc et alia cellaria istius magni et praecleari Sponsi gloriosique Regis, scilicet omnes virtutes, sicut jam praefati sumus, quaeveniuntur in libris divinae legis. De quibus **326** hic aliquas nominatim exprimere curabimus, ne eas illibatas sub negligentia pertransiisse videamur. Charitas semper erit principalis, et prima scilicet quam sequetur humilitas, fides, spes, parcimonia, sobrietas, virginitas, continentia, castitas, misericordia, obedientia, pax, patientia, longanimitas, perseverantia, peccatorum poenitentia, et pura confessio. Mandatorum Dei ex vera dile-

ctione observatio, bonitas, concordia, benignitas, mansuetudo, fraternus amor, spiritualis in Deo societas, eleemosynarum largitio, rationalis morum compositio, contemptus sui, despectus mundi, abjectio gloriae saecularis, abrenuntiatio propriae voluntatis, amor spiritualis, paupertatis, jejunia, vigiliae, orationes, lacrymae, carnis maceratio, in lege Dei assidua meditatio, animae nostrae semper infatigabilis in caelestibus contemplatio, gaudium, exsultatio, jubilatio : non in terrenis rebus, sed in Spiritu sancto, temperantia in prosperis, fortitudo in adversariis. Ecce Deo aspirante quadraginta duas virtutes in hoc catalogo composui, in quibus iter usque ad caelum volentibus ascendere sine obstaculo praeparavi. Per has enim virtutes si quis voluerit gradatim conscendere, poterit absque dubio usque ad caeli fastigia penetrare. Denique hoc notandum quia principalis virtus ipsa est charitas in hoc catalogo, et ultima ipsa est indeficiens fortitudo, quoniam quidem sicut Salomon in Cantica canticorum dicit : « Fortis est ut mors charitas, sive dilectio (*Cant. viii.*) . » Et nequaquam valet custodiri charitas sine spirituali fortitudine, nec fortitudo absque vera claritate. Si igitur vere credimus quod et nos et sermones nostri in manu Dei sumus, tunc profecto nunc abs re factum esse creditur, quoniam quidem quadraginta duas virtutes in serie hujus catalogi posita invenimus. Quadraginta quippe mansiones et duas exsisterunt, per quas filii Israel de Aegypto egredientes ad terram repromissionis venerunt. Porro Dominus Jesus Christus quando ad imperium Dei Patris pro salute generis humani de caelo ad terras descendit, per quadraginta duas generationes usque ad uterum beatae et perpetuae semperque Virginis Mariae pervenit. O si quis esset scriba doctus in regno Dei ! O si quis posset nova et vetera proferre de thesauro cordis sui ! O, inquam, si quis esset ita eruditus in lege divina, ut sciret digne et eleganter aptare et assignare singulis singula, qualiter scilicet singulae virtutes quas jam praelibavimus rationali ordine conveniant singulis generationibus et mansionibus. Et rursus quomodo singulae generationes congruant singulis virtutibus et mansionibus ; et iterum quam serialim singulae mansiones aptari queant singulis virtutibus et generationibus. Enimvero quis est tantus ac talis qui audeat dicere : « Os meum aperui, et attraxi Spiritum sanctum (*Psal. cxviii.*) , » vel cui Deus in secreto cordis sui loquatur, et dicat : « Aperi os tuum, et implebo illud ? » (*Psal. lxxx.*) Ille nimirum posset explicare vel enodare profunditatem tantorum sacramentorum, quae latet infra continentiam harum virtutum, generationum simul et mansionum. Sed, licet istud opus excedat nostri ingenioli paupertatem, tamen confisi in eo qui ait discipulis suis : « Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis (*Matth. x.*) , » tentabimus praelibare duntaxat harum virtutum generationumque et mansionum principia, et sub ipso intellectu

quem proficemus illa quæ supererunt nostris auditoribus relinquemus intelligenda. Prima namque mansio filiorum Israel Ramasse dicitur, in exordio vero generationis Jesu Christi, Abraham patriarcha ponitur; in catalogo autem virtutum quem composuimus charitas antefertur. Abraham interpretatur *pater multarum gentium*, Ramasse commotio tinæ, et Deus est charitas secundum Joannem apostolum (1 Joan. iv). Quid ergo intelligimus per multas gentes quarum pater dicitur esse Abraham, nisi diversarum virtutum ingentem multitudinem? Quid vero debemus accipere per tinæ commotionem, nisi peccatorum et vitiorum insolentem infestationem? Deus igitur qui est charitas ipse dat cui vult per gratiam suam ut possit esse pater multarum virtutum, et ipse eliminat et extirpat et removet ab eo, cujus miseretur, omnes commotiones et infestationes, et insolentias omnium vitiorum et peccatorum. Sub isto itaque sensu, et sub meliori, si cui Deus revelaverit, intelligi oportet secundam filiorum Israel mansionem secundamque generationem Jesu Christi et secundam nostri catalogi virtutem. Sic namque scriptum est: « Profecti sunt filii Israel de Ramasse in Sochoth, qui locus interpretatur *tabernacula* (Exod. xii). » In serie quoque generationis Domini nostri Jesu Christi,

A Isaac filius Abraham fuisse dignoscitur, et in catalogo supra memorato post charitatem humilitas in ordine subsequitur: Mira res valde, et in ævum digna admirabili et multimoda laude! Ecce jam satis considerare libet qualiter tabernacula conveniunt generationi et generatio virtuti. Isaac namque, sicut dicit sanctus Paulus (Hebr. xi), cum cohæredibus cælestis regni habitavit in tabernaculis, et in eo resplenduerunt utique insignia incomparabilis humilitatis. Quis digne siquidem explicare valeat quam admirabilem humilitatem Isaac habuit (Gen. xxi), qui patri quando volebat eum Deo immolare nequaquam contradixit? Præterea idem Isaac interpretatur *risus vel gaudium*, quia vox 327 exultationis et salutis est in tabernaculis justorum (Psal. cvii). Porro vera B salus non nisi in humilitate sacra acquiritur, quoniam, sicut divina Scriptura dicit, « Humilis tantummodo spiritu salvabitur (Psal. xxxiii). » Si quis igitur bene sciret discurrere exponendo per reliquas mansiones generationes et virtutes, fateor veritatem rei, maxima pars temporis illum desereret potius quam copia dicendi. Præbebimus igitur nostris auditoribus materiam cogitandi, quia si omnia exponeremus ipsi remaneret tædio torpentes et otiosi.

Explicit quintus tomus in Cantica.

INCIPIT SEXTUS TOMUS

Ab eo quod dicitur: *Nigra sum, sed formosa, filia Jerusalem, usque ad vineam meam non custodivi* (Cant. i).

Qui aurum quærunt, et in montibus aureis demorantur, idcirco egesta superiori humo, inferiora et altiora terre perscrutantur, ut ad diu desideratum pondus auri cum labore et sudore pervenire mereantur. Cum autem diu fodiendo fortassis aurum reperiant, quamvis rubigine superducta coopertum, et terræ sordibus denigratum conspiciunt, nullatenus tamen illud contemnunt. Sciunt enim quia si igne projectum fuerit, et inter manus malleatorum devenerit, nigredinem accidentalem cum rubigine et sordibus illico deponet, et naturalem auri claritatem cum fulgore flammante sine mora recipiet. Qui sunt ergo qui aurum quærunt, nisi qui sapientiam et spiritualem intelligentiam divinarum Scripturarum diligunt? Qui vero montes aurei, nisi sancti doctores, prophetæ scilicet et apostoli? De quibus scriptum est: « Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi (Psal. cxx). » Quid igitur significat massa auri rubigine et sordibus cooperta, nisi scripturam prophetarum quæ valde est obscura, et diversis ænigmatibus et figuris involata? Quam necesse est ut tam diu igne Spiritus sancti decoquamus, donec abjecta scoria litteræ occidentis, ad sapientiam et spiritualem intelligentiam perveniamus. Sicut ergo aurum quamvis rubigine et sordibus exterius decoloratum nequaquam despicitur,

C quia fulgor et claritas interior consideratur, sic scriptura prophetarum, quamvis duro cortice exterioris litteræ sit circumspecta, nullatenus tamen est despicienda, quia intus latet pretiosa et spiritualia intelligentia. Ut igitur clarius quod dicimus jam manifestetur, perpendamus quid sit quod Sponsa, id est sancta Ecclesia, ad adolescentulas loquitur: *Nigra sum, inquit, sed formosa, filia Jerusalem* Nigra quidem exterius, sed formosa interius; ac si dicat: Aurum sum nigredine accidentalis rubiginis obscuratum, sed si igne adhibito conflagrata fuero, aurum clarissimum, id est obrysum apparebo. Sic enim ait Scriptura: « Sicut igne probatur aurum, sic justos probat tribulatio tentationum (Prov. xvii). » D Jerusalem autem interpretatur *visio pacis*, filias vero Jerusalem fideles animas appellat, quas superius adolescentulas vocaverat. Quarum studium est et summa intentio, ut possint placere soli Deo, qui secundum apostolum Paulum (Ephes. ii) pax nostra est, et fecit utraque unum. Dicat ergo sancta Ecclesia: O vos, filia Jerusalem, id est, o vos, fideles animæ, quæ Deum, qui est pax nostra, assidue desideratis videre, nolite perturbari, nolite admirari, quia nigra sum in passione martyrum meorum, sed gaudete et lætamini, quia formosa sum in perceptione æternorum præmiorum. Nigra quidem sum,

et lugeo propter persecutiones presentes quas mihi inferunt hæretici et mali Christiani, sed formosa sum et gaudeo, sciens quod per multas tribulationes oportet me intrare in regnum Dei. Modo subinfert comparisonem suæ nigredinis et suæ formositatis, dicens : *Sicut tabernacula Cedar nigra sum, et sicut pellis Salomonis formosa sum.* Cedar filius fuit Ismael filii Abraham, et interpretatur Cedar tenebræ. De hoc itaque refertur quia maximam persecutionem a vicinis suis sustinuerit, et semper mutando tabernacula de loco ad locum fugerit. Quod utique bene sanctæ Ecclesiæ congruit, quæ inter tenebras angustiarum et persecutiones adversariorum posita dicit : « Non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus (Hebr. xiii). » De his quippe adversariis eadem Ecclesia conqueritur, dicens in Psalmis quia « odio habuerunt me gratis (Psal. xiv; Joan. xv). » De pelle autem Salomonis non recordor me quidquam reperisse scriptum, nisi in isto loco tantummodo, neque in Novo, neque in Veteri Testamento. Eapropter quæstio magna nobis generatur. Sed sciendum est quia non sine ingenti sacramento in litteris divinis reperitur, quod cum tanta difficultate et obscuritate vix intelligitur. Nisi vero a parte totum intellexerimus, nullam profecto intelligentiam spirituales in isto loco capiemus. Mos enim est sacræ Scripturæ aliquando totum a parte, aliquando a toto partem accipere. Quod utique in isto loco necesse est facere. Legimus siquidem in libro Regum **328** quod in tempore suo rex potentissimus Salomon, congregato universo Israel, profectus sit cum magno apparatu in Gabaon, quia ibi erat excelsum majus (III Reg. iii), et tabernaculum quod præceperat Dominus fieri per manum Moysi servi sui, quando egressi sunt filii Israel de terra Ægypti. Quod tabernaculum factum est ad instar et similitudinem ejusdam spiritualis et cœlestis tabernaculi, quod ostensum est in monte Moysi famulo Dei. Sic præterea dicit Dominus ad Moysen : « Vide, inquit, ut tu facias tabernaculum secundum formam illius tabernaculi quod in monte vidisti (Exod. xxv). » Ergo tabernaculum terrenum factum est ad instar tabernaculi cœlestis. Quia vero tabernaculum, quod a Moyse constitutum est, de pellibus fuerit, testatur David, qui ad Nathan prophetam dixit : « Videsne quod ego habito in domo cedrina, et arca Dei est in medio pellium (I Par. xvii), » hoc est in tabernaculo de pellibus constituto. Quem ergo alium Salomon qui interpretatur *pacificus*, nisi Christum designavit, de quo Paulus dicit quia per sanguinem suum quæ in cœlo sunt et quæ in terra pacificavit. Quid vero significat quod idem Salomon cum universo Israel in Gabaon perrexit, nisi hoc quod Christus cum his quos ab inferis abstraxit in cœlum ascendit. Unde David dicit : « Ascendens Christus in altum, captivam duxit captivitatem (Psal. lxxvii). » Quid vero est illud excelsum majus, nisi cognitio summæ et incomprehensibilis Trinitatis? Non enim possumus majus conscendere excelsum, quam ut

A cognoscamus sicuti est ab æterno Patrem et Filium et Spiritum sanctum, unum et verum esse Deum. Cujus vero rei figuram tabernaculum illud gerebat, quod de pellibus mortuorum animalium constructum erat, nisi præsentis Ecclesiæ quæ a sanctis Patribus nostris, prophetis scilicet et apostolis, fundata et constituta est? Ergo per pellem Salomonis totum tabernaculum quod de pellibus fuit constructum, id est a parte totum spiritualiter recipere debemus. Alioquin in ista sententia nullum spirituales intellectum prorsus reperiemus. Dicat ergo Sponsa, id est sancta Ecclesia : *Nigra sum sicut tabernacula Cedar, id est quemadmodum Cedar quondam passus est persecutionem a vicinis suis, sic ego quotidie patior infestationem ab hæreticis et falsis Christianis, sed formosa sum sicut pellis Salomonis, id est sicut tabernaculum Salomonis de pellibus constructum, quod propter multiplicia ornamenta aurea et argentea quæ intus continebat, inestimabili modo et incomparabili claritate refulgebat. Nolite me considerare quod fusca sum, hoc est, nolite me despicere propter innumeras oppressiones quas ab adversariis sustineo, quia pro ipsis cœlestem gloriam ab æterno iudice in die iudicii exspecto. Quia decoloravit me sol, idcirco, inquit, non debetis me despectu habere si inter tribulationes fusca, id est nigra appareo, quia decoloravit me sol, hoc est, quia propter Christum, qui est sol justitiæ, ista libenter amplector et patior; sciens certissime quia quanto in hoc sæculo pro ipsius amore fuero humilior et abjectior, tanto in æterna felicitate coram majestate ejus ero gloriosior et acceptior. Filii matris meæ pugnaverunt contra me, ubi infirmus majorem dolorem patitur, ibi sæpius manum apponere cogitur. Quod sancta Ecclesia his facere videtur, quæ de hæreticis et falsis Christianis iterando conqueritur dicens : *Filii matris meæ pugnaverunt contra me.* Mater sanctæ Ecclesiæ gratia est Spiritus sancti, a qua regenerati sunt in sacro baptismo hæretici et falsi Christiani, qui adversus eandem Ecclesiam pugnant verbis et factis et pravis doctrinis. De quibus Joannes in Epistolis suis ait : « Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Si enim essent ex nobis, permansissent utique nobiscum (I Joan. ii). » Hinc Paulus dicit : « Scio quia post discessum meum intrabunt in vos lupi graves, qui non parcent vobis (Act. xx). » *Posuerunt me custodem in vineis.* Sancta Ecclesia hic loquitur ex persona sanctorum apostolorum, de quibus luce clarins constat quia facti fuerint plantatores et custodes vinearum, id est Ecclesiarum de gentibus congregatarum. *Vineam meam non custodivi, id est Synagogam de qua nati sumus, propter infidelitatem suam et cordis cæcitate deseruimus, et ad gentes, quæ cum gaudio susceperunt verbum Dei, transitum fecimus. Unde Paulus ad Judeos dicit : « Vobis oportebat loqui primum verbum Dei, sed quia repulistis illud, et indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes (Act. xiii). » Ergo quasi custodes positi sunt apostoli in**

gentium vineis, quando dilectum est eis : « Itē, docete omnes gentes (Matth. xxviii). Sed tunc vineam suam non custodierunt, quando Judæi perfidi illos de Synagoga expulerunt, comminantes ne in nomine Jesu alicui loquerentur (Act. iv).

RECAPITULATIO A SUPERIORIBUS.

QUALITER ISTA SENTENTIA, SCILICET, « NIGRA SUM, SED FORMOSA, » REFERATUR AD PERSONAM CHRISTI.

Ista sententia, scilicet *Nigra sum, sed formosa*, potest rationaliter a bono intellectu referri ad carnem Christi in cruce **329** pendentis, et quasi dicentis : *O vos, filie Jerusalem*, id est, o vos, fideles animæ, nigra quidem sum propter imminentis passionis dolorem et districtissimam mortem, sed formosa et decora post paululum futura sum, propter gloriosam resurrectionem et admirabilem ascensionem. Unde Paulus dicit : « Videmus Jesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum (Hebr. ii). » *Sicut tabernacula Cedar*, id est quemadmodum quondam Cedar vicini sui persecuti sunt, ita et Judæi amici mei et proximi mei adversum me steterunt, et vocem suam clamantes : « Crucifige illum (Luc. xxiii; Joan. xix), » contra me levaverunt. Quod etiam Jeremias propheta longe ante prophetaverat in persona Christi ita dicens : « Facta est mihi hæreditas mea quasi leo in silva, dedit contra me vocem suam (Jer. xii). » De leone refertur quia silvam vociferando circuit in qua commoratur, et hoc ideo facit, ne animalibus intra silvam manentibus egrediendi facultas pateat, ut postea facilius animali, cui voluerit, mortem inferat. Quod satis decenter et convenienter valet Judaico populo aptari, qui quasi leo totam silvam sæculi hujus circuitiens dicit : « Videtis quia nihil proficimus, ecce totus mundus post ipsum vadit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum (Joan. xii). » Qui etiam Judaicus populus contra Christum vocem suam dedit, quando ad Pilatum clamavit : « Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris (Joan. xix), » et quare hoc diceret illico subjunxit : « Nos legem habemus, et secundum legem debet mori. (ibid.). » Per Cedar ergo qui *tenebræ* interpretatur, tenebras mortis; per pellem vero Salomonis debemus intelligere gloriam resurrectionis. Dicit ergo caro Christi pendens in cruce : *Nigra sum sicut tabernacula Cedar, sed formosa sum sicut pellis Salomonis*, id est tenebras mortis possunt mihi videri inferre, sed gloriam resurrectionis non valent auferre. *Nolite me considerare quod fusca sum, quia decoloravit me sol*, hoc est : Nolite me aspicere in ea calamitate et miseria qua modo pro vobis pendeo in cruce, sed aspiciate me jam resurrectione clarificatam, et ad judicium in mea majestate ventientem. *Quia decoloravit me sol*, id est quia sol justitiæ, qui in me inhabitat, et per mortem sic me decolorari voluit, et post resurrectionem incomparabili gloria me clarificabit. Unde Joannis Filius dicit in Evangelio : « Clarifica me, Pater, apud semetipsum claritate quam

A habui antequam mundus fieret (Joan. xvii). » *Filii matris meæ pugnauerunt contra me*, Mater Christi, secundum carnem, Synagoga fuit, quia et ipsa per patriarchas et reges, et per beatam Mariam originem duxit. Qualiter autem Judæi qui sunt matris ejus, scilicet Synagoga filii, contra ipsum in passione pugnauerunt, Psalmista testatur, dicens : « Filii hominum dentes eorum arma et sagittæ, et lingua eorum gladius acutus (Psal. lvi). » *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi*. Manifestum est quia perfidi Judæi et viventem et mortuum persecuti sunt Christum, in tantum ut etiam vana sollicitudine illius custodirent sepulcrum, et quanto magis illum a se per in crudelitatem ejece-
B runt, tanto magis illum ad gentes, quæ erant credituræ transmiserunt. « Vineam autem Domini exercituum, sicut dicit Isaias, domus Israel est (Isa. v). » Posuerunt ergo Judæi Christum custodem in vineis gentium, quando nolentes credere in eum, a cordibus suis expulerunt illum. Et tunc Christus vineam suam non custodivit, quando eos exigente perfidia sua dereliquit. Unde et ipse in Evangelio dicit : « Ecce reliquetur vobis domus vestra deserta (Luc. xiii). »

RECAPITULATIO A SUPERIORIBUS

QUOMODO ISTA SENTENTIA, SCILICET, « NIGRA SUM, SED FORMOSA, » DEBEAT REFERRI ALLEGORICE AD NOSTRAM NATURAM.

Puto ergo quod nihil delinquimus, si istam sententiam : *Nigra sum, sed formosa*, ad nostram naturam allegorice referimus. Spirituales enim spiritualiter intelligit omnia. Dicit ergo nostra natura, non in eo statu existens in quo a summo Creatore est condita, sed in eo potius in quo remansit a diabolo seducta : *Nigra sum* propter inobedientiam et peccatum primi Adæ patris mei, sed *formosa futura sum* propter obedientiam et justificationem secundi Adæ, scilicet Christi redemptoris mei. Unde Paulus dicit : « Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, sic per obedientiam unius justus constituentur multi (Rom. v). » *Sicut tabernacula Cedar*, hoc est sicut Cedar quondam factus est instabilis propter persecutionem quam patiebatur a vicinis suis, sic ego amodo instabilis
C ero et nunquam in eodem statu permanebo propter superbam speram inanis gloriæ quam mihi diabolus falso spondit, quando ad credendum sibi mihi persuasit, dicens : « Si de fructu vetito comederitis, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii (Gen. iii). » *Sicut pellis Salomonis*. Ecclesia catholica pro certo tenet et credit, quia beata Maria, quæ semper virgo inviolata permansit, de nostra corrupta natura et peccatrice massa originem traxit. Quæ beata Virgo non solum pellis, sed etiam tabernaculum Salomonis, id est veri pacifici Christi facta est, quando idem Christus pro **330** salute generis humani de ea nasci dignatus est. Dicit ergo natura nostra : *Per primum Adam peccatorem nigra facta sum, sed per secundum Adam meum redemptorem formosa*

futura sum. Nigra sum, quia diabolo magis quam A Deo credidi, sed formosa futura sum, quia de me carnem accipiet Filius Dei, et me reducet ad contemplandam divinæ majestatis gloriam, ad quam de eo statu in quo creata eram, sine mortis dolore transissem, nisi a diabolo spe seducta inani miserabiliter cecidissem. *Nolite me considerare quod fasca sum*, id est nolite me contemplari talem, qualis suadente antiquo hoste effecta sum, sed potius talem contemplamini, qualis a summo Creatore creata sum. *Quia decoloravit me sol*. Si per solem tentationem accipimus, verum et probatissimum sensum habemus. Dicit enim Dominus in Evangelio de seminibus supra petram seminatis, id est de infidelibus Christianis et perversis hæreticis, quia : « Sole orto aruerunt (Luc. viii), » hoc est orta tentatione in fide et operatione defecerunt. Denique in libro Psalmorum scriptum reperitur : « Per diem sol non uret te (Psal. cxx), » id est in prosperitate tentatio nulla decipiet te. Dicit ergo nostra natura : quia sol me decoloravit, hoc est tentatio illata a diabolo colorem immortalitatis et innocentie mihi abstulit, et colore mortis, et nigredine peccati me decoloravit. *Filii matris mee pugnaverunt contra me*. Mater nostræ et angelicæ naturæ clementissima gratia est Creatoris Dei, a qua mirabiliter sunt creati homines et angeli, sicut dicitur in Genesi. « In principio creavit Deus cælum et terram (Gen. i), » id est in seipso qui est principium omnium creaturarum creavit Deus angelicam et terrenam naturam. A qua videlicet angelica natura illi angeli per superbiam recedentes apostataverunt, qui postea dæmones effecti contra nostram naturam in paradiso mediante serpente pugnaverunt. De quibus in hoc loco eadem natura nostra merito conqueritur dicens : *Filii matris mee pugnaverunt contra me*, ac si dicat : Illi qui mecum a summo Creatore misericorditer creati sunt, ipsi me de paradiso, in quo posita eram, per serpentis suggestionem crudeliter expulerunt. *Posuerunt me custodem in vineis ; vineam meam non custodivi*. Possumus istam sententiam secundum illum sermonem interpretari de quo scribitur in Genesi : « Plantaverat autem Dominus paradisum voluptatis a principio, in quo posuit hominem quem fornaverat, ut operaretur et custodiret illud (Gen. ii). » Quasi enim in vineis nostra natura custos posita fuit, quando Deus in paradiso diversi generis arboribus consito primum hominem misit, ut videlicet cogitando et loquendo quod Deo placitum esset, operaretur, et seipsam custodiret, ne a diabolo deciperetur. Quasi vero vineis paradisi nostra natura prælata fuit, quando a Domino audivit : « Ex omni ligno paradisi comede, de ligno vero scientiæ boni et mali noli comedere (ibid.), » verumtamen quia natura nostra hanc obedientiam minime servavit sed diabolo per inobedientiam se substravit, idcirco et vineas paradisi quibus prælata fuerat, perdidit, et seipsam, hoc est vineam suam, male custodivit.

RECAPITULATIO A SUPERIORIBUS

SECUNDUM MORALITATEM.

Igitur quoniam Deo auxiliante triplicem hujus sententiæ allegoriam disseruimus, restat nunc ut eodem adjuvante, moralitatem, quæ in ea latet, in lucem proferamus, et nobismetipsis, id est animæ nostræ, rationabiliter coaptemus. Dicit ergo etiam anima nostra tentationibus diversis et innumerabilibus fatigata, spinis et aculeis, calamitatibus et miseriis suæ carnis vallata, putredine et corruptione suæ carnis vel corporis aggravata : *nigra sum*, quia « caro concupiscit adversus spiritum (Galat. v) » et indesinenter in corpore meo trahit ad peccatum (Rom. vi) ; *nigra sum*, inquit, quia video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ et captivum me ducentem in legem peccati. Et modo subjuncta qualiter nigra sit, scilicet, *sicut tabernacula Cedar*. Hoc est pigra et instabilis sum in bonum, prona vero et labilis sum ad malum. De isto autem Cedar conqueritur Psalmista cum dicit : « Heu mihi ! quia habitavi cum habitantibus Cedar (Psal. cxl). » Id est cum his qui tenebras diligunt, et instabiles mente et corpore existunt. Unde Dominus ad Ezechielem loquitur dicens : « Fili hominis, inter scorpiones habitas (Ezech. ii). » Filium autem hominis prophetam suum ideo Dominus appellavit, ne idem propheta inde superbiret, et ad vanam gloriam laboraret, quod ei Deus suus loqueretur. Scorpio autem blandum et mitem vultum habet, sed retro vulnere arcuato cauda percutere solet. Qui sunt ergo isti scorpiones, nisi seductores homines, et dæmones, vitia carnis, nostræ concupiscentiæ, et voluptates ? Ista enim omnia quasi scorpiones blandum et suavissimum vultum nobis ostendunt, quando ad peccatum delectando nos attrahunt ; sed postea retro quasi cauda percutiunt, et occidunt, quia pro eo quod eis ad peccandum assensum præbuimus, in extremo die iudicii cum his omnibus irremediabiliter inferni tormenta sustinebimus. Et hoc est nimirum scorpiones cauda ferire et occidere. Quos igitur Ezechiel scorpiones vocat, illos David in Psalmis, 331 et Salomon in Canticis Cedar appellat. Sed et tu quicumque in Ecclesia Dei stans oras vel psallis, quotiescunque mente et animo per universum mundum vagaris, et immundis et tetricis turpibusque intus cogitationibus devastaris, scito te habitare cum habitantibus Cedar. Sed et hoc quod sequitur in eodem versu, valde timendum est, scilicet : « Multum incola fuit anima mea (Psal. cxl), » id est valde diu delectata est anima mea cum habitantibus Cedar, hoc est cum vitis et concupiscentiis, cum voluptatibus et immundis desideriis, quæ omnia Cedar, id est tenebræ sunt, quia hominem tenebrosum faciunt. Unde Paulus dicit : « Fuistis aliquando tenebræ, » id est peccatores ; « nunc autem lux, » id est justi, in Domino (Ephes. v). » Sed formosa sum sicut pellis Salomonis. Paulo superius similitudinem dedit, videlicet tabernacula Cedar, quibus se assimilavit cum dicit : *Nigra sum sicut*

tabernacula Cedar. Modo vero comparisonem reddi, scilicet, pellem Salomonis, cui se per formositatem comparavit dicens: *Sed formosa sum sicut pellis Salomonis.* Per quam pellem Salomonis diximus superius totum tabernaculum designari, quod de pellibus constructum fuit. Sed necesse est ut aliquid de eo secundum moralitatem loquamur: « Tabernaculum fuit constructum de pellibus rubricatis hyacinthinis et de ciliciis (*Exod. xxvi*). Per pelles rubricatas intelligimus martyres, qui sanguinem suum pro Deo fuderunt, per hyacinthinas vero pelles, accipimus confessores, qui pro amore celestis patriæ toto vitæ suæ curso laboraverunt. Per cilicia vero, peccatores accipimus. Si ergo anima nostra vult esse tabernaculum Dei, habeat in se charitatem martyrum, fidem confessorum, spem peccatorum. Possideat enim necesse est adhuc inter adversa et prospera fortitudinem et patientiam martyrum. In bonis operibus perseverantiam, et longanimitatem confessorum, pœnitentiam et confessionem humilem peccatorum. Præterea bonum est animæ nostræ, ut ipsa sit spiritualiter arca Testamenti, quæ fœrat in tabernaculo Dei. Arca enim de lignis impatibilibus in quadram erat constituta, optimo et pretioso auro decorata, super duos vectes in quibus portabatur, stabili (*Exod. xxv*). Si ergo anima nostra exempla sanctorum (qui sunt ligna impatibilia) imitata fuerit, et quatuor Evangelia (quæ per quadraturam arcæ significantur) memoriter retinuerit, et sapientiæ spirituali quæ per aurum designatur, operam dederit, et Vetus et Novum Testamentum, quæ per duos vectes figuratiter, spiritualiter intellexerit; tunc anima nostra arca spiritualis in tabernaculo Dei erit. In tabernaculo denique urna continens cœleste manna fuit, et duæ tabulæ testamenti, et virga Aaron quæ fronduit (*III Reg. viii; Hebr. ix*). » Ista ergo nos oportet omnia spiritualiter possidere, ut videlicet habeamus urnam continentem manna cœleste, id est ut credamus Christum et verum Deum, et verum hominem esse. Per urnam enim humanitas, per manna vero cœleste ejus divinitas intelligitur. Sed et nihilominus duæ tabulæ Testamenti necessariae nobis sunt, ut postquam de Christo quod verus sit Deus et verus homo, perfecte crediderimus, de Patre et Spiritu sancto, qui per duas tabulas designantur, sanum sensum et catholicum teneamus, credendo quia Pater et Filius et Spiritus sanctus unus sit Deus. Cum ergo sanctam Trinitatem, id est Patrem et Filium et Spiritum sanctum, unum Deum confessi fuerimus, necessarium puto ut de humanitate Christi, quam in beata Maria sumpsit, quæ per virgam Aaron demonstratur, catholice sentiamus. Ut videlicet indubitanter credamus, quia sicut eadem virga sine cultura humani auxilii floruit et fructum fecit, sic beata Virgo Maria absque contactu hominis Filium Dei de Spiritu sancto concepit et peperit. Si ergo anima nostra tabernaculum Dei spirituale fuerit, si intra se arcam, urnam, tabulas, virgam Aaron spiritualiter contiauerit; tunc veraciter dicere poterit:

A *Formosa sum sicut pellis Salomonis. Nolite me considerare quod fusca sum, quia decoloravit me sol.* Quando pro amore Dei et pro intentione celestis patriæ Evangelium auditoribus nostris prædicamus, si forte ex ipsa nostra locutione vanam gloriam incurrimus, vel ideo, quia bene loquimur, vel quia libenter a populo audimur, tunc dicere debet anima nostra vanæ gloriæ contagio fuscata, *nolite me considerare quod fusca sum*, id est nolite me despiciere quia peccavi, quoniam pro amore Christi inanis gloriæ lapsum incurri: non quod ei placeat, si in ejus opere deliqui, sed quia nisi pro amore ejus prædicationis officium assumerem, nullatenus ad hanc peccati maculam devenissem. Vel certe, *nolite me considerare quod fusca sum*, id est nolite me arbitrari esse peccatricem in mea natura, quia a summo Deo sine peccati macula sum creata: et quod peccatrix modo in præsentia appareo, non naturaliter hoc ex me possideo, sed quia hoc soli justitiæ, id est Deo placuit qui me ad istam carnem peccatricem secundum suam justam voluntatem transmisit, ex cujus inhabitatione mea natura peccatum contraxit, quæ prius sine peccati labe a bono Creatore creata fuit. Sicut enim vinum bonum cum in vasculum corruptum mittitur, statim corrumpitur, non quod ex natura sua hoc habeat ut corrumpatur, sed participatione vasculi corrupti in quo missum est, corrumpitur: sic anima nostra non naturaliter **332** est peccatrix et corrupta, sed participatione corporis corrupti in quo est posita, cum sit naturaliter incorrupta, efficitur accidentaliter corrupta. Sane quomodo hoc eveniat nullus scit, sed quia ita Deo placet, ab initio et placuit, qui in sua sancta dispositione ab æterno omnia irreprehensibiliter ordinavit. Et hoc est quod sequitur, quia decoloravit me sol. *Filii matris meæ pugnaverunt contra me. Filii matris animæ nostræ* possunt allegorice appellari quinque sensus carnis, scilicet visus, auditus, odoratus, gustus et tactus, a quibus humana caro regitur et gubernatur, sicut materia filiis suis sustentatur et adjuvatur. Qui filii carnis, quomodo quotidiano conflictu adversus animam præliantur, experimento satis probabili possumus indicare. Nonne visus pugnat adversus animam quando oculus videt mulierem ad concupiscendam eam? Unde Jeremias ait: « Oculi mei deprædati sunt animam meam (*Thren. ii*). » Vere etenim infelices oculi miseram animam deprædantur et oppugnant, cum illicita quæ exterius vident, intus illi annuntiant et simplicem castitatem, qua Deo anima nostra familiariter conjungitur, illi auferre moluntur. Pugnam vero quam auditus noster contra animam indesinenter exercet, facile quilibet ostendere potest. Quidquid enim audimus quod peccatum est, et a bono veræ religionis discordat, hoc totum sine dubio animam nostram vulnerat. Quid igitur de odoratu referam qui omnia quæ exteriori flatu trahit ad se intus, mittit ad animam? Dumque cum exterioribus delectationibus inficit, quasi vulneribus inflictis illam debilitat et occidit. Os vero

nostrum quomodo mentiendo animam interficiat, **A** Salomon interrogatus respondeat, sic enim ipse dicit: « Os quod mentitur, occidit animam (Sap. 1). » Quod profecto David testatur, dicens in libro Psalmorum: « Perdes omnes qui loquuntur mendacium (Psal. 7). » Et Dominus in Evangelio: « Ex ore tuo, inquit, justificaberis, et ex ore tuo condemnaberis (Matth. 23). » Ergo juxta sententiam Domini, os nostrum loquendo, et comedendo illicita, nos condemnat. Si vero comedimus quæ nobis necessaria sunt, et loquimur quæ Deo placita sunt, tunc os nostrum nos justificat. Quibus vero telis tactus oppugnet animam, noverunt milites Christi, qui quotidie præliantur spiritualia prælia Domini. Unde et divina Scriptura testatur: « Sicut qui tangit picem ab ipsa inquinatur, sic qui tangit uxorem proximi sui, immondus prorsus efficitur (Eccli. 31). » Dicat ergo anima nostra: *Filii matris meæ pugnaverunt contra me*, id est quinque sensus qui in carne regnant, indesinenti bello me impugnant, et quia dum in carne sum, uti me oportet eorum solatio, nullatenus valeo transire, vel solam diei horam absque illorum prælio. *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi*. Manifestum est et nullus religiose vivens dubitat, quia quanto diligentius unusquisque alterius actionibus custodiendis invigilat, tanto minus sollicite aliquando suas actiones observat. Quod autem nostræ actiones vineæ appellantur, beatus Gregorius in suis Scripturis testatur. Dicat ergo anima nostra: *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi*. Quod est dicere: **C** Dum proximorum meorum actiones custodire et emendare cupio, meas proprias actiones minus studiose procuro. Siquidem et illi qui temporales hujus sæculi vineas custodiunt, multoties ventorum flantium et imbrum irruentium pericula incurrunt, nec timent pro earundem vinearum observatione proprii corporis facturam sustinere, dum diligunt præmia temporalia, quæ a dominis vinearum arbitrantur se posse recipere. Sic namque, sic faciunt prælati sanctæ Ecclesiæ. Cum enim per prædicationem colligendis animabus inserviunt, minus quam necesse esset, interdum sui ipsius sollicitudinem gerunt, et nonnunquam pro ipsa sua prædicatione a persecutoribus mortem corporis libenter suscipiunt, quia æterna **D** præmia quæ a Deo expectant, ante oculos suos proponunt, quod utique apostoli et martyres fecerunt.

QUALITER ISTA SENTENTIA, « NIGRA SUM, SED FORMOSA, »
ASCRIBATUR BEATÆ MARIE.

Igitur, postquam triplicem allegoriam et simplicem moralitatem hujus sententiæ Deo opitulante in lucem protulimus, dignum est ut ad beatæ Mariæ Virginis personam stylum nostrum dirigamus, quia in ejus laudem et sanctæ Ecclesiæ honorem totum librum istum a Spiritu sancto editum per os Salomonis non dubitamus. Dicat ergo et ipsa beata Maria: *Nigra sum, sed formosa, filia Hierusalem*, id est: ego filia cælestis Hierusalem quæ sursum est mater nostra

(Gal. 4); nigra sum in præsentis sæculo, hoc est contemptibilis et despecta et mœrore confecta, dum video filium meum invidia Judæorum crucifixum, sanguine suo perfusum; nigra, inquam, præ tristitia præsentis sum, quia dolor anxietatis filii mei pertingit usque ad dolorem cordis mei. Unde et Simeon ad beatam Mariam dixit: « Et tuam ipsius animam pertransibit gladius (Luc. 2); » quasi diceret: Dolor passionis et mortis Christi Filii tui pertinget et vulnerabit **333** intima penetralia cordis tui; sicque veram ejus genitricem te esse comprobabis, cum ei in cruce morienti intimo cordis affectu compatieris. Dicat ergo beata Maria: *Nigra sum* præ dolore et tristitia, quia video filium meum in cruce morientem; *sed formosa sum*, id est gaudeo et exulto, quia **B** considero illum a morte jam resurgentem. *Sicut tabernacula Cedar nigra sum, sed sicut pellis Salomonis formosa sum*. Per tabernacula, quæ portando de loco ad locum mutantur, transitoria et mutatoria præsentis vitæ tristitia intelligitur; per pellem vero, id est per tabernaculum Salomonis, cælestis gloria quam Deus inhabitat, designatur. Dicat ergo beata Maria: Ego quidem transitoria et temporali tristitia pro morte filii mei modo afficio, sed post paululum illi resurgenti, et ad cælos ascendenti, et in cælesti gloria regnanti, congratulabor. *Nolite me considerare quod fusca sum, quia decoloravit me sol*, id est nolite me despectui habere, nec contemnere, quia in tribulatione præsentis afflictam cernitis, quoniam quidem, **C** o vos Judæi, propter filium meum, qui est sol justitiæ, contribulor, et affligor, quem vos interfecistis. Vel certe nolite me contemplari calamitate et miseria pro morte filii mei denigratam, sed considerate me jam ad dexteram ipsius collocatam, et in æterna claritate eum ipso regnantem. *Filii matris meæ pugnaverunt contra me*. Spiritualiter autem filii matris beatæ et perpetuæ Virginis Mariæ, Judæi iniqui fuerunt, qui filii Synagogæ exstiterunt, et sine misericordia contra eam pugnaverunt, quando ejus filium in cruce peremerunt. A dolore enim et passione quam Filius in cruce sustinuit, nullatenus immunis fuit. Præterea credendum est quia anxietas mortis Christi in cruce morientis pervenit usque ad viscera piissimæ Matris, nec poterat nisi cum magno dolore in cruce **D** pendentem aspicere, quem et verum Deum esse, et de carne sua carnem sciebat veraciter assumpsisse. *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi*. « Exulta et lauda, habitatio Sion (Isa. 66), » id est Ecclesia de gentibus congregata, quæ a tanta custode custoditur et gubernatur. Latere, inquam, quia Regina cælorum et Domina angelorum posita est custos tui. Tu es enim spiritualis vinea Domini Sabaoth, id est exercituum; tibi prælata est custos mundi imperatrix, quæ exaltata est super choros angelorum. De qua merito dicitur, quia vineam suam non custodivit, et quod propter infidelitatem et superbiam Judæorum Synagogam deseruit. Quam utique videbatur debuisse carnali affectu custodire, et orationum suarum auxilio fovere, quia de ea digno-

scitur carnalem priginem duxisse. Verumtamen A quoniam ipsa Synagoga, id est perfidi Judæi illam quasi sororem suam spreverunt, et eam honorare noluerunt, justo Dei judicio, in hoc sæculo et in die judicii, ejus intercessione et auxilio carebunt. « Tu ergo Hierusalem, lauda Dominum, et lauda Deum tuum, Sion (*Psal.* cXLVII), » id est Ecclesia gentium, quæ ideo Hierusalem et Sion spiritualiter appellaris, quia Deo, qui est pax summa, per fidem et operationem inherere comprobaris; et in specula, hoc est in altitudine spiritualis vitæ stans, hostes tuos de longe contemparis. Lauda, inquam, Ecclesia, Deum

qui dedit tibi tantam advocatricem, videlicet suam gloriosam genitricem, quam idcirco Judæi despiciunt, quia illam fuisse suam sororem secundum carnem dicunt. Nos igitur Judæorum perfidia et impietate depulsa a cordibus nostris, honoremus et magnificemus debita cum laude Matrem nostri Redemptoris. Hoc scientes pro certo, quia honor et laus, et gloria, et magnificentia, quam exhibemus ejus genitrici in terris, ipsum nobis benevolam faciet et in cælis, et venientem ad judicium placabilem suam majestate cum angelis et archangelis.

Explicit sextus tomus.

INCIPIT SEPTIMUS TOMUS

Super hoc quod dicitur: *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greyes sodalium tuorum (Cant. 1).*

Inter duodecim lapides pretiosos, topazium cæteris B lapidibus pretiosorem qui reperire desiderat, necesse est ut omnium lapidum quantitates et colores naturaliter agnoscat, ne forte errore ductus alterum pro altero indifferenter accipiat. Sunt enim inter duodecim, duo lapides aliqua ex parte topazio similes, videlicet chrysolithus et chrysoprasus, qui videntur esse aurei coloris sicuti est topazius. Sed in hoc tamen topazius ab aliis lapidibus differt, quia rarior inventionem est, et, ut dicitur, omni colore refulget. Idem vero lapis reperitur in Æthiopia et in regione Thebaida, unde et in eadem provincia 334 insula esse refertur, quæ Topazion appellatur, ubi idem lapis topazius invenitur. Quod autem de Æthiopia topazius veniat, Dominus, ad beatum Job loquens, manifestat. Cum enim ad eundem Job Dominus loqueretur de sapientia: « Non adæquabitur, inquit, ei topazius de Æthiopia (*Job* xxvi). » Qui sunt ergo duodecim lapides pretiosi, nisi duodecim apostoli supra fundamentum, quod est Christus, fundati? Quem vero alium significat topazius rarior et pretiosior cæteris lapidibus, nisi Dominum nostrum Jesum Christum, qui est « speciosus forma præ filiis hominum (*Psal.* xLIV), » et est humilior omnibus hominibus? Inde etiam discipulis suis ipse in Evangelio fertur dixisse: « Discite a me quia mitis sum et humilis corde (*Matth.* xi). » Unde bene dicitur quod topazius omni resplendeat colore, quia « in ipso omnis plenitudo divinitatis inhabitat (*Coloss.* ii), » et ipse decoratus est ornatu omnis spiritualis virtutis, quia secundum Joannem, « Vidimus eum quasi unigenitum a Patre, plenum gratiæ et veritatis (*Joan.* i). » Præterea quod idem lapis topazius a seipso nomen insulæ donavit in qua reperitur, ut videlicet a topazio insula Topazion appellatur, nullatenus absque ingenti sacramento factum esse creditur. Sicut enim per topazium Christum, sic et per hanc insulam, intelligimus sanctam Ecclesiam. Et quemadmodum hæc

(101) Athanas. in Symbolo.

insula a topazio lapide nomen est sortita, ut ab ipso Topazion appellata, ita et sancta Ecclesia a Christo angulari lapide Christiana est nuncupata, et omnes fideles Christiani delectantur nomine Christi insigniri. Sane quod nos sanctam Ecclesiam insulæ comparavimus, secundum Isaiam prophetam locuti sumus, qui omnes Ecclesias per prophetiæ spiritum appellat insulas dicens: « Audite, insulæ, et attendite, populi de longe (*Isa.* xLIX). » Merito ergo Ecclesiæ gentium insulis comparantur, quia sicut insulæ ventorum flatibus verberantur et undarum irruentium tumultibus sæpe concutiuntur, sic Ecclesiæ per diversas mundi partes diffusæ, magnis persecutionibus deprimuntur, et innumerabilibus tentationibus agitantur. Sed et hoc quod topazius secundum sententiam Domini alloquentis, in Æthiopia reperitur dicitur, et quod sapientiæ idem topazius nullatenus coæquetur, satis convenienter Domino Jesu coaptetur. Per sapientiam enim, Christi divinitas, per topazium vero digne intelligitur ejus humanitas, quæ topazius de Æthiopica terra tollitur, quia humanitas ejus de nostra peccatrice et tenebrosa natura assumitur, et nequaquam ejus divinitati comparare possumus ipsius humanitatem, quia æqualis est Patri secundum divinitatem, minor vero Patre secundum humanitatem (101). Hoc denique idem Filius manifestat in Evangelio dicens: « Ego et Pater unum sumus (*Joan.* x), » quod pertinet ad ejus divinitatem; et alio loco: « Pater major me est (*Joan.* xv), » quod pertinet ad ejus humanitatem. Unde et David propheta testatur in Psalmis: « Minuisti eum paulo minus ab angelis (*Psal.* viii). » Paululum manus quam angeli Filius Dei est minoratus, quia cum esset Deus immortalis et invisibilis, pro nobis homo mortalis et visibilis est factus. Et quoniam pro salute generis humani jussu Patris sui tantum se humiliavit; idcirco ab eodem Patre suo nomen quod est super omne nomen, accepit, ut in nomine ejus

omne genu flectatur, et ab omni creatura cœli et A terræ (*Philip. 11*), cum Patre et Spiritu sancto unus Deus adoretur. Et hoc est quod in isto versu sequitur : « Gloria et honore coronasti eum, Domine, et constituisti eum super opera manuum tuarum (*Psal. viii*). »

Igitur post hanc parvam discretionem quam fecimus, jam redeamus ad id unde longius evagati sumus, et intenta cordis aure audiamus quid est quod dicit Sponsa ad Sponsam, Ecclesia ad Christum : *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascat, ubi cubet in meridie, etc.* Ac si dicat : Topazius es, lapis pretiosus es ; te quero, te desidero, te super omnia diligo. Indica mihi te ipsum, quia inter tot lapides pretiosos te reperire non possum, et hoc est quod sequitur : *Ne forte vagari incipiam per greges sodalium tuorum*, querendo te sic, ut quondam illi vagabantur et errabant, de quibus in Evangelio Dominus dicebat : « Quem dicunt homines esse hominis Filium? Responderunt discipuli : Alii Eliam, alii Jeremiam, aut unum ex prophetis (*Matth. xvi*). » Isti ergo omnes incipiebant vagari post gregem sodalium, hoc est inter lapides pretiosos errabant, querentes topazium, et volebant accipere pro topazio chrysolithum, vel chrysoprasum, qui parte ex aliqua similes sunt ei, quia sunt sicuti ipse est coloris aurei. Audierant enim prophetas miracula fecisse sicut Christum, quod est coloris aurei esse sicut topazium. Sed Petrus Spiritu sancto revelante aliis lapidibus relictis, verum topazium agnovit quando dixit : « Tu es Christus Filius Dei vivi (*ibid.*). » Ac si dicaret : Equidem prophetæ inter homines magnæ auctoritatis tempore suo exstiterunt, id est quasi lapides pretiosi miraculorum gloria refulserunt, sed tamen quemadmodum tu es Filius Dei, nullatenus fuerunt. Audiamus ergo, remoto sæcularium causarum tumultu, orationem qua sancta Ecclesia Christum deprecatur, ut seipsum certis indicis ei manifestare dignetur, ne forte aliquem sauctorem (quod abest!) pro eo adoret et colat, et suæ simplicitatis errore seducta in idolatriam incidat. Consideremus denique quid sanctæ Ecclesiæ Christus respondeat, et qualiter cultum solius divinitatis ab omnibus sanctis removeat, et eam soli Deo, cui jure debetur, attribuat. Sanctos quippe honorare debemus, non adorare. Deus autem solus est adorandus et honorandus ; sancti vero pro amore ipsius sunt tantummodo honorandi, non adorandi. Dicat ergo Christus ad sanctam Ecclesiam : Tu me deprecaris quamvis remota omni ambiguitate te certificam ubi, id est in quo loco pascam vel accubem, et ego respondebo tibi quia in meridie pascor et accubo, id est in Patre meo requiesco et maneo, in quo manus æqualis ei per omnia ab æterno. Quod autem Filius in Patre et Pater in Filio ineffabiliter ab æterno maneat, omnis auctoritas tam Novi quam Veteris Testamenti consona voce prædicat. Unde est illud quod Dominus loquitur ad Patrem de discipulis suis : « Pater, volo ut sicut tu es in me, et ego in te, ita et ipsi unum sint in

nobis (*Joan. xvii*). » Et alio in loco dicit Dominus ad Philippum : « Philippe, qui videt me, videt et Patrem meum, non credis quia ego in Patre et Pater est in me (*Joan. xiv*). » Alioquin propter ipsa opera credite, quia ergo auctoritate divinarum Scripturarum satis ostendimus quomodo in Patre manet Filius, id est in meridie accubet et pascit Christus : nunc restat ut a nobis ostendatur, ubi in divinis eloquiis Deus Pater merities appelletur, quia hoc raro imo rarissime reperitur, et quanto rarius tanto pretiosius. Deus omnipotens et Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra (*II Cor. 1*), cui displicent mala quæ facimus, et cui placent bona quæ agimus, ipse loquitur in Isaiâ propheta, dicens : « Quiescam in loco meo, et considerabo quasi meridiana lux (*Isa. xviii*). » Quid est ergo quod dicit in loco meo quiescam? Quando laboravit ipse, ut modo querat requiem? Et quare se comparat meridiane luci plus quam auræ vel alteri horæ diei? Quid vero est quod dicit considerabo, cum considerare illius sit qui rem aut nescit, aut non intelligit? Ipse enim scit et intelligit omnia antequam fiant. Quæ est ergo requies Dei, nisi pax in corde fidelis Christiani et religiosi? Sic enim scriptum est : « In pace in idipsum dormiam et requiescam (*Psal. iv*). » Et in Isaiâ invenimus dicentem Dominum : « Hæc est requies mea, respice lapsum (*Isa. xxviii*). » Magnam igitur requiem Deo nostro damus, quando peccatorem lapsum ut a peccato suo convertatur, exhortamur. Et alibi dicit Scriptura : « Super quem requiescam, nisi super humilem et quietum, et tremementem verba mea? » (*Isa. lxvi*.) Quis autem est locus Dei, nisi pax et justitia, pietas et misericordia, et omnium virtutum mater obedientia? Inde dicit David propheta : « In pace factus est locus ejus, et habitatio ejus in Sion (*Psal. lxxv*). » Sion quippe interpretatur *specula*. Specula vero res est alta, in qua si homo positus fuerit, longe valde a se respicere poterit. Per Sion ergo quæ interpretatur *specula*, intelligitur omnium virtutum obedientia genitrix. In qua si quis usque ad ultimum diem vitæ suæ meruerit perseverare, sine debito usque ad contemplandum divinæ majestatis claritatem poterit pervenire. Sic enim dicit divina Scriptura de obedientia : « Per obedientiam pervenitur usque ad occultorum [Dei] notitiam. » Quid autem est quod Deus Pater considerat, nisi hoc quod ipse secundum Job prophetam (*cap. xxxi*) omnes gressus, id est opera nostra dinumerat, ut videlicet post mortem unicuique nostrum secundum quod egerit reddat. Sic enim dicit Paulus apostolus : « Omnes nos oportet manifestari ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque prout gessit sive bonum, sive malum (*II Cor. v*). » Inde etiam dicit beatus Augustinus : Sicut in Ecclesia modo stamus, et nos invicem præsentem aspiciamus, sic in die iudicii antetribunal Dei astituri sumus. Hanc enim animam quam modo

habemus, tunc habebimus, et in hoc ipso quo nunc induimur corpore, suscitandi sumus. Non enim sicut equi et boves facti sumus, ut æterna morte pereamus, sed postquam hic vixerimus, alibi iudicabimur, ut aut pro bonis operibus præmia consequamur æterna, aut pro peccatis nostris supplicia perpetua consequamur. Unde et Propheta ait: « Semel locutus est Deus (*Psal.* lxi), » id est ab æterno immobiliter statuit et prædestinavit. Quid? « Duo hæc quæ audi (ibid.) » Quæ sunt? Omnis « potestas Dei (ibid.) » Patris omnipotentis est. Ecce habes unum. Et tibi, Domine Jesu Christe, misericordia. Ecce habes alterum. Quia tu reddes in die iudicii unicuique secundum opera sua (*Apoc.* xxi). Quod autem ad Filium, et non ad Patrem pertineat iudicium, audi ipsum in Evangelio dicentem: « Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio (*Joan.* v). » Considerat ergo Deus Pater omnipotens in loco suo quasi meridiana lux omnia quæ in hoc sæculo facimus, ut per Filium suum nobis reddat in die iudicii secundum quod meruimus. Unde scriptum est: « Deus altissimus patiens redditor est (*Eccle.* vi). » Et merito Deus dicitur Altissimus, quia nulla res ejus sublimitati comparatur. Patientem vero redditorem Deum divina Scriptura ideo appellat, quoniam qui peccatores ut convertantur patienter exspectat, non conversos tandem durius damnat. Sed jam intueamur cur Deus omnipotens meridiane claritati se comparavit, et quare ipse qui est Creator omnium creaturarum, suæ creatoræ, id est claritati solis se æquiparavit. Neque enim inter omnes creaturas creaturam aliquam sole clariorem potuit quantum ad nos reperire. Sicut ergo sol præ omnibus elementis et luminaribus hujus mundi ob dignitatem et claritatem sui 336 eminent et refulget; sic Deus omnipotens omnibus rebus, quas ad laudem et gloriam nominis sui creavit, dignior et eminentior apparet. Et sicut sol fervente meridiano tempore diffusis ubique radiis admirabilis suæ claritatis totum mundum illuminat, sic Deum omnipotentem considerata ejus omnipotentia et misericordia omnis creatura contremiscit et adorat. De qua misericordia dicit Psalmista: « Misericordia Domini plena est terra (*Psal.* xxxvii); » et iterum: « Misericordias Domini in æternum cantabo (*Psal.* lxxxviii). » Vere terra plena est Domini misericordia, quia omnis creatura quæ in ea vivit, non hoc ex suo merito, sed de misericordia Dei, ut subsistat, accepit. Et bene idem Psalmista dicit, quod misericordias Domini in æternum cantabit, quia et hoc quod hic bene operamur, et quod post mortem ad gaudia paradisi introducimur, hoc totum de misericordia Dei procedit, qui nos cum non essemus condidit, et diabolo suadente deceptos et perditos pietate sua salvavit. Qui etiam secundum Paulum apostolum (*I Cor.* ii) neminem vult perire, sed omnes ad agnitionem sui vult venire. Sed si hoc constat quod Deus neminem perire vult, sed

PATROL. CCIII.

omnes ad cognitionem suæ divinitatis pertingere, quare pereunt illi qui pereunt? Ideo utique pereunt, quia mandatis Dei obedire contemnunt. Ecce Deo largiente quantum potuimus ex verbis evangelicis ostendimus quod Filius ab æterno in Patre maneat. Et ex Isaïæ prophetæ oraculis sententiam protulimus, in qua Deus Pater meridianam lucem se per comparisonem appellat.

CONCLUSIO SENTENTIÆ.

Igitur pro certo constat et nullus inde dubitat quia, si Pater est meridies, et si Filius manet in Patre, sine dubio manet in meridie. Respondeat ergo justum est Christus sanctæ Ecclesiæ, et dicat: Tu quæris a me ut indicem tibi ubi pascam et accubem, et ego tibi respondebo, quia in meridie pascam et accubo, hoc est in Patre meo, qui est verax meridies, maneo sicut mansi ab æterno.

RECAPITULATIO A SUPERIORIBUS,

QUALITER AD PERSONAM PATRIS REFERRI DEBEAT ISTA SENTENTIA, SCILICET, « INDICA MIHI, » ETC.

Qui æternos montes de superioribus rigat suis, qui terram inferius jacentem de fructu operum suorum satiat et inebriat (*Psal.* x), ipse potens est nobis dare spiritum spiritualis sapientiæ, quo repleti valeamus intelligere occulta sacramenta in Scripturis divinæ legis quæ desideramus. Sicut enim quondam Moyses egregius propheta (*Exod.* xix) prius montem ascendit, et postea cum Domino familiare colloquium de arcanis rebus habuit, sic necesse est ut sancta Ecclesia modo faciat. Quasi enim montem magnum et excelsum conscendit, quando transitoria cuncta despiciens et seipsam transcendens, ad colloquationem Sponsi sui, id est Filii Dei accessit, et ab eo quæsit dicens: *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubet, etc.* Ascenso igitur altissimo monte, hoc est postquam perfruita est Filii Dei Patris dulcissima allocutione, necesse est ut ad ipsum Deum Patrem humiliter accedat, et ab eo supplici devotione ubi pascam, ubi cubet requirat. Ad exordium ergo nostræ orationis redeamus, et quid sint æterni montes, vel quæ sint supernæ orationes, quæve sit terra inferius jacentis vel satietas et ebrietas fructuum Dei subtiliter requiramus. Æternos montes illos arbitror debere intelligi, de quibus Psalmista ad Dominum dicit: « Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis (*Psal.* lxxv). » Montes ergo æterni, patriarchæ sunt et prophetæ et apostoli, a quibus nos sumus mirabiliter illuminati, quia per exempla patriarcharum, per eloquia prophetarum, per doctrinam apostolorum Christianæ religionis fidem agnovimus, qui prius remoti longe a cognitione Dei in tenebris et in umbra mortis sedebamus, unde Isaïas propheta ait: « Populus gentium qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis (*Isai.* ix). » Vere lux magna et admirabilis populis gentium est orta, quando fides Christi per prædicationem apostolorum in cordibus eorum est plantata et radicata, et sicut cœperunt in se Christum habere habitorem, qui prius in cordibus

hospitio recipiebant diabolum pessimum seductorem, et animarum suarum crudelissimum interfectorem. Unde et Paulus dicit: « Per fidem Christum habitare in cordibus nostris (*Ephes. iii*). » Denique et beatus Augustinus (102): « Fides, inquit, in corde tuo, Christus est in corde tuo. » Luce ergo clarius constat quia, nisi lumen fidei in cordibus nostris resplendeat, in tenebris infidelitatis sedebimus, et Christum habitatorem nullatenus habebimus. De his montibus Psalmista dicit: « Montes excelsi cervis, petra refugium herinacis (*Psal. ciii*). » Quod petra Christum significet Paulus apostolus edocet, dicens: « Petra autem erat Christus (*I Cor. x*). » Montes vero excelsi ipsi sunt, qui superius **337** appellati sunt montes sancti, videlicet prophetae et apostoli. Consuetudo cervorum talis esse dicitur, ut ad montes fugiant quando a venatoribus fugantur. Omnibus liquet quod herinacii aculeis et spinis sunt pleni. Per hæc duo animalia duo genera hominum peccatorum designantur, quæ in gremio sanctæ Ecclesiæ continentur. Unum genus est, quod pro peccatis suis poenitentiam agit et plorat, et de acibus propriis diffidens, per suffragia et orationes sanctorum ad misericordiam Dei pervenire se sperat. Quod genus hominum merito cervis comparatur, qui ad montes fugiunt ut a morte liberentur. Aliud vero genus hominum est quod occultis et publicis peccatis subjacet, et quanto amplius desperans diversis criminibus se ipsum subdit, tanto longius a Deo recedit; dumque abjecto Dei timore, coram hominibus peccare non formidat, quasi in morem herinacii plenum spinis et aculeis se esse manifestat. Sane aliquando hoc genus hominum in articulo mortis compungitur, et considerata peccatorum suorum mole in interiori homine suo valde cruciatur, dumque ad poenas æterni cruciatus iturum se non dubitat, divina aspiratione tactus ad Christum, qui est vera petra, redire festinat, qui sinum clementiæ, et fontem pietatis et misericordiæ mortalibus aperiens, per prophetam suum clamat: « Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat (*Ezech. xviii*). » Montes igitur excelsi refugium sunt cervis, et petra refugium est herinacis, quia sicut peccatores poenitentes et bene operantes, per suffragia et orationes salvantur, sic miseri, desperati et peccatorum suorum spinis circumdati, a Christo recipiuntur, si tamen ad extremam vitæ suæ horam ad ipsum convertantur. Sic enim divina Scriptura ait: « Peccator quacunque hora ingenuerit, salvus erit (*ibid.*). » Ecce ostendimus Deo adjuvante quantum potuimus, quid sint æterni montes; nunc restat ut demonstremus quid sint supernæ rigationes. Moyses namque dicit: « Concresecat ut pluvia doctrina mea, et fluat ut ros eloquium meum (*Deut. xxxii*). » Isaias quoque ait ad Dominum: « Quia ros lucis, ros tuus (*Isa. xxvi*). » Manifestum est ergo quod divinæ Scripturæ appellantur rigationes super-

nae, quibus rigati sunt prophetae et apostoli, et velut ore cœlesti fecundati. De ista rigatione Paulus apostolus loquitur dicens: « Terra bibens desuper venientem imbrem, et fructificans opportunam, ab his, a quibus colitur, accipit benedictionem (*Heb. vi*). » De hac iterum roratione cœlesti David loquitur dicens: « Fluminis impetus lætificat civitatem Dei (*Psal. xlv*). » Civitas vero Dei est corpus vel anima viri justii, quæ plenius tunc lætificatur, quando fluentis divinarum eloquiorum delectabiliter irroratur. Hinc iterum David dicit: « Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos (*Psal. xxxv*). » Domus namque Dei est sancta Ecclesia, ubertas ejusdem domus est divina Scriptura, qua sobrie et religiose fidelis anima debriatur, quando omnia quæ sunt hujus mundi, spiritali excessu sopita, obliviscitur, et soli Deo puritate mentis conjungitur. Torrens autem voluptatis Dei est abrenuntiatio hujus sæculi, quia sicut torrens omnia ante se posita obruit et præcipitat, sic qui perfecte sæculo renuntiat, prospera et adversa despicit, carnem suam cum vitiis et concupiscentiis libenter crucifigit, nihil est quod propositum mentis ejus retardare valeat, donec ad ipsum pervenire possit, quem super omnia et supra seipsum diligit. Cum ergo constet quia abrenuntiatio hujus mundi sit voluptas magna et delectatio Dei, manifestum est quod qui nec sibi ipsis, nec mundi desideriis vel concupiscentiis renuntiant, nullam in cordibus suis acceptabilem delectationem prorsus Deo præparant. Eant ergo impii et affluant divitiis hujus sæculi, et sciant procul dubio quia quanto amplius huic mundo et suæ carni male vivendo serviunt, tanto longius a Deo recedunt, et diabolo crudeli dominatæri se conjungunt. Sic enim ait Joannes apostolus: « Filioli, nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt, quia si quis dilexerit mundum, non est charitas Patris in eo (*I Joan. ii*). » Ex quibus verbis liquido apparet quia dilectio hujus mundi ab humanis cordibus charitatem Dei removel, et quoniam Deus charitas esse dicitur, remota charitate a corde nostro, sine dubio et Deus removelur.

Igitur ostensis æternis montibus, propalatis supernis rigationibus, mens nostra Spiritus sancti rore afflata jam dilucidare conabitur quæ sit illa felix et beata terra quæ de fructu operum Dei satiatur. Sane de terra locuturi, non longe a nobis recedamus, quia nos ipsi terra sumus. Sic enim dicit Dominus ad Adam: « Terra es, et in terram ibis (*Gen. iii*). » Caveamus denique ne forte, quod absit! nos simus illa terra quæ a Domino serpenti in cibum est concessa. Liber enim Genesis (*ibid.*) dicit quia hac maledictione Deus diabolum in serpente percussit, ut videlicet terram comedat omnibus diebus vitæ suæ pro eo quod hominem sua fraude decepit, qui ab ipso Deo creatus erat rectæ

et simplicis nature. Quod etiam Scriptura testatur dicens : Deus fecit hominem simplicem et rectum (*Eccle. vii*); simplicem, ut malum nunquam faceret, rectum autem, ut ab ipso Deo nunquam recederet. Verum quia primus parens noster spe deductus mani, Deo et diabolo se posse obedire putavit, pro simplicitate duplicitatem incurrit, quia rectitudinem mentis quam a Deo acceperat, et postquam ipsi soli placere **338** debuerat, ad cognitionem mali, blanditiis mulieris delinuit intorsit, juxta Dei dispensationem actum est, ut statum rectitudinis æternæ amitteret, et quoniam cum stare posset stare noluit, modo vero cum stare vellet stare non possit. Sed jam nunc ad terram redeamus de qua paulo ante loqui cœperamus. Terra quæ data est diabolo in cibum, Judæi erant qui Dominum Jesum interficere cupiebant. Quibus et ipse Dominus ait : « Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri perficere vultis. Ille homicida ab initio erat, in veritate non stetit (*Joan. viii*); » ac si diceret : Vos terra estis diaboli, idcirco de fructu operum ejus desideratis satiari, et quia ille homicida comprobatur esse, et in veritate nullatenus stetisse, vos patrem vestrum sequentes me vultis interficere, et in me qui sum veritas, nec vultis stare, nec credere. Nos ergo simus illa terra quæ fructificans a Domino benedictionem percepit, sicut David dicit : « Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum (*Psal. lxxxiv*). » Dat igitur Dominus nostræ terræ benignitatem, quando cordi nostro inspirat sui amoris suavitatem, ut pro ipso dura et aspera delectabiliter sustineamus, et ea quæ animam in mortem resolvunt vitia carnis humanæ, funditus a nobis abiciamus. Dat, inquam, suam benignitatem nobis Dominus quando mentibus nostris intimat cognitionem sui ipsius, qua cognitione mentes nostræ quasi spiritali potu debriatæ gaudia hujus mundi pro nihilo ducunt, quia ad ipsam cujus cognitio est vita æterna, sprete sæculi fallaci gloria pervenire contendunt. Unde idem Dominus in Evangelio ait : « Hæc est vita æterna ut cognoscant te, et quem misisti Filium tuum unum et verum Deum esse (*Joan. xvi*). » Terra autem nostra fructum suum dat, quando mens nostra in superna contemplatione raptâ ad Deum suspirat, et cum ipso obliviscens suæ fragilitatis unus spiritus effici desiderat, quem sincero charitatis amore præ omnibus creaturis ut dignum est amat. Terra, inquam, nostra tunc fructum suum dabit, quando corpus nostrum, per bona opera quæ modo agit post hujus vitæ fragilis terminum multis tentationibus probatum Deo reddet spiritum suum, dicens cum Psalmista : « In manus tuas commendo spiritum meum (*Psal. xxx*). » Cujus videlicet carnis fructus felici gaudio tunc duplicabitur, quando ipsa caro per resurrectionis gloriam clarificata una cum suo spiritu æterna beatitudine donabitur; ut, sicut in hoc sæculo ambo sustinuerunt pro Deo pœnas et tribulationes, sic post diem judicii pari gaudio recipiant

illius summæ et incomparabilis gloriæ promissas a Deo mansiones. De quibus idem Dominus discipulis suis ait : « In domo Patris mei multe mansiones sunt (*Joan. xiv*). » Igitur quoniam intentio mentis nostræ prout vires ei suffragantur, et laboravit ostendere quæ sit terra quæ de fructu operum Dei satiatur; nunc superest ut de ipsis operibus Dei, et fructu operum ipsius ad laudem et gloriam nominis ejus loquatur. Opera autem Dei generaliter sive universaliter omnes creaturæ sunt, quæ ab ipso Deo sapientissima ordinatione creatæ sunt. De qua admirabili creatione sic protestatur auctoritas divine Scripturæ : « Qui vivit in æternum creavit omnia simul (*Eccle. xviii*). » Unde David propheta ad Dominum dicit : « Omnia in sapientia fecisti (*Psal. ciii*). » Vere etenim Deus omnia in sapientia sua fecit, quia in Filio suo, qui est ejus sapientia et verbum et virtus, cuncta ineffabiliter condidit. Quod idem propheta in Spiritu sancto sentiens alio loco declarat, dicens : « Et tu in principio, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt celi (*Psal. ci*). » Filium autem Dei Propheta hic principium appellat, quem in inferiori psalmo sapientiam ejus nuncupaverat. Per cœlum vero et per terram, quæ his duobus elementis continentur, intelligere debemus; quoniam infra ambitum horum elementorum omnes creaturas quæ a Deo creatæ sunt, esse credimus. Quod Moysen eximium prophetarum in Spiritu sancto sensisse arbitrantur, qui de creatione mundi edisserens sic loquitur, dicens : « In principio creavit Deus cœlum et terram (*Gen. i*); » ac si dicat : In Filio suo, qui est principium omnis creaturæ quam ipse condidit, cœlum et terram, et ea quæ his continentur creavit. Verumtamen inter cætera opera quæ Deus omnipotens per Filium suum condidisse creditur, quoddam admirabile et speciale opus idem Filius fecisse legitur. De quo opere Isaias propheta divino spiritu tactus ita protestatur : « Opus ejus alienum fuit ab eo, ut faceret opus suum, prius fecit opus alienum (*Isa. xxviii*). » Quæ verba sancti prophetæ quia valde obscura sunt, et quoniam in aliis prophetis facile reperiri non possunt, sollicita intentione a nobis debent pensari, eo quod a tanto propheta nequaquam prolata sunt sine pondere magni sacramenti. Habent enim ista verba intra se ingens mysterium ab exteriori cortice litteræ quasi quodam velamine coopertum. Quæ verba nisi enucleatius discutiantur, latens mysterium quod intus est nullatenus in lucem propalatur. Quid est ergo quod propheta dicit quia opus Filii Dei alienum ab ipso Deo fuit? Quid enim est quod ait ut faceret opus suum prius fecit alienum? Quæramus ergo aliquod exemplum, quo adducto et discusso lucidius ostendamus, latens sacramentum quod in hac sententia pandere desideramus. Quidam dominus ad quemdam servum suum loquitur, dicens (*Matth. xxi*): Vade prius operare in vinea mea, et post hæc operaberis **339** in vinea tua, et scias pro certo quod nullatenus in vinea tua opera eris, nisi prius in

vineam meam operatus fueris. Audiens igitur ille, operatur domini sui vineam, et post hæc facit opus in propriam vineam suam, sicque prius facit opus alienum, ut postea faciat opus suum. Sic nimirum, sic Dominus Jesus Christus egit. Prius fecit opus alienum ut postea faceret opus suum. Nasci etenim, pati, crucifigi, mori et resurgere alienum opus fuit ab ejus divinitate. Ipse invisibilis, impassibilis, immortalis, utpote Deo Patri et Spiritui sancto coæternus et consubstantialis. Opus namque proprium Filii Dei redemptio existit generis humani. Sed nisi prius nasceretur, pateretur, moreretur, et resurgeret, nullo modo genus humanum libero arbitrio suo perditum a morte redimeret. Fecit ergo Filius Dei opus alienum, ut postea faceret opus suum, quia prius sustinuit mortem quæ non conveniebat ejus divinitati, ut postea genus humanum redimeret, quod congruebat ejus divinitati. Ecce ostendimus, non tamen ut dignum est, quæ sunt opera Patris et Filii generalia, vel quæ sunt Filii tantummodo specialia, sicuti est mortem pati, quod nec ejusdem Filii, nec ipsius Patris congruit divinitati. Mors quippe humana ad humanitatem Christi solummodo respicit, divinitas autem Patris, et ejusdem Christi et Spiritus sancti sine experientia mortis, vel alienius passionis prorsus permanet et permansit. Demonstramus ergo quid sit fructus operum Dei quo fructu nos, qui terra sumus, debemus satiari. Fructum namque operum Dei hunc esse æstimamus, si consideratis operibus ipsius Domini qui omnia fecit, hæc laudemus et glorificemus. Fructum, inquam, operum Dei hunc esse sciamus, ut ex consideratione creaturarum, ipsi Creatori gratias et laudes ut dignum est referamus. Quippe qui ex nulla existente materia omnia quæ facta sunt, mirabiliter condidit, et primum hominem ineffabili potentia de limo terræ creavit, et ei insensibile spiraculum vitæ inspiravit. Præterea, quod majoris gloriæ et excellentioris dignitatis est, eidem homini præ cæteris creatoris imaginem et similitudinem suam donare dignatus est. De nulla enim creatura nisi de solo homine testatur divina Scriptura (*Gen. 1*), quod ad imaginem et similitudinem Dei sit formata vel creata. Age ergo, o homo, age, inquam, gratias clementiæ et bonitati Creatoris tui. Noli, quæso, noli esse ingratus collatis tibi ab ipso beneficiis: responde quantum potes visceribus ejus charitatis. Cui juxta possibilitatem tuam tali conditione, si vis, potes respondere, si ipsius mandatis quæ tibi ob salutem tuam tradidit, volueris obedire, et si te immunem ab omni peccato custo-

A diebus, et in ejus servitio usque ad ultimum vitæ terminum perseveraris. Magnæ ergo auctoritatis et dignitatis es, o homo! Deus omnipotens ad imaginem suam te creavit, Filius ejus Dominus Jesus Christus sanguine suo redemit, a Spiritu sancto clementer illuminatus es, a septiformi gratia ejusdem Spiritus sancti ad cognitionem sanctæ Trinitatis imbutus es.

Imaginem Dei in te representas, quandiu non peccas, si vero aliquando peccato consentis, recedente imagine Dei a te, ipsi diabolo assimilaris qui peccando et superbiendo a Deo recessit, et se ipsum, qui erat signaculum similitudinis gloriæ Dei, sicut Ezechiel propheta dicit (*cap. xxviii*), irrecoverabiliter damnavit et perdidit. Superius diximus quod sicut olim Moyses prius montem Sina ascendit, et sic demum de arcanis et mysticis rebus cum Domino soliloquium habuit: sic sancta Ecclesia fecerat. Quasi enim montem magnum excelsumque ascendit, quando ad soliloquium Sponsi sui, qui est « speciosus forma præ filiis hominum (*Psal. xlv*), » accessit, et ab eo requisivit, dicens: *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes, etc.* Accedat ergo ad soliloquium Patris omnipotentis, et remotis a se sordibus totius iniquitatis ab ipso simili modo charitatis affectum requirat, ubi ipse cubet, et ubi ipse pascat. Igitur antequam Deus Pater omnipotens Sponsæ Filii sui colloquatur, vel priusquam ipsa Sponsa ab eodem Patre Sponsi sui audire mereatur: *Intellige, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui, et tunc ubi pasco vel cubo, indicabo tibi; antequam istud fiat, necesse est ut mens nostra pervigili intentione requirat ubi in divinis eloquiis Filius Dei mons appelletur, ne forte nostra locutio ab aliquo minus erudito de falsitate redarguatur, pro eo præcipue quod Christum montem appellavimus, et ei montem Sina per similitudinem æquiparavimus. Multis igitur auctoritatibus prætermissis, quæ hoc quod dicimus protestantur, sola sufficiens et idonea auctoritas ut dignum est in medium proferatur, cui gratiæ spiritualis filii et divinæ legis amici aures spirituales gratanter præbeant, et inimici veritatis, vel minus sapientes non habeant quid contradicant. Daniel propheta secretorum Dei conscius, memoria abundantis suavitatis Spiritus sancti refertur admirabile somnium illius magnæ et terribilis visionis, quam rex Babylonis viderat, exponens, inter cætera quæ sibi proloquitur, Christum montem interpretatur dicens: *Videras, etc.**